

Lagrådsremiss

En skärpt sexualbrottslagstiftning

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 31 januari 2013

Beatrice Ask

Gunilla Berglund
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås förändringar av sexualbrottslagstiftningen som syftar till att ytterligare skärpa lagstiftningen och förstärka skyddet för den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten.

Bestämmelsen om våldtäkt utvidgas. Fler fall av sexuella utnyttjanden kriminaliseras som våldtäkt genom att begreppet ”hjälplost tillstånd” ersätts av det vidare begreppet ”särskilt utsatt situation”. Det blir därmed tydligt att även sådana situationer där ett offer möter övergreppet med passivitet omfattas av våldtäktsbrottet.

För att ytterligare markera allvaret i sexualbrott som riktar sig mot barn föreslås att tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn utvidgas. Syftet är att ge domstolarna ett större utrymme att bedöma allvarliga sexuella övergrepp mot barn som grova brott. Vidare höjs straffminimum för samma brott från fängelse i sex månader till fängelse i ett år.

I lagrådsremissen föreslås också den lagstiftning som krävs för att Sverige ska uppfylla åtagandena enligt Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Ändringar föreslås i reglerna om svensk domsrätt och åtalspreskription. Förslagen innebär dels att kravet på dubbel straffbarhet avskaffas för utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn, dels att preskriptionstiden förlängs för utnyttjande av barn för sexuell posering genom att den börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2013.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	5
3	Ärendet och dess beredning	9
4	Bakgrund.....	9
4.1	Nationella åtgärder	10
4.2	Internationella åtgärder.....	14
5	Våldtäkt och andra mer kvalificerade sexuella kränkningar av vuxna.....	17
5.1	Gällande rätt	17
5.2	Tvång eller brist på samtycke som grund för straffansvar	18
5.3	Ett förstärkt straffrättsligt skydd mot våldtäkt och sexuell tvång.....	24
5.3.1	Våldtäktsbrottet utvidgas	24
5.3.2	En ny samtyckesbaserad bestämmelse bör inte införas.....	31
5.3.3	Ökat fokus på kränkningen vid avgränsningen av den sexuella handlingen.....	34
6	Ett särskilt skydd för barn	37
6.1	Gällande rätt	37
6.2	Ökat fokus på kränkningen vid avgränsningen av den sexuella handlingen	38
6.3	Straffskalan för brottet sexuell utnyttjande av barn.....	42
6.4	Skärpt straffansvar för grovt sexuell övergrepp mot barn.....	44
7	Sexuellt ofredande	51
7.1	Gällande rätt	51
7.2	Sexuellt ofredande genom ord eller handlande	51
8	Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp.....	54
8.1	Konventionens huvudsakliga innehåll	54
8.2	Bedömning av lagstiftningsbehovet	55
8.2.1	Syften, en icke-diskrimineringsprincip och definitioner (artikel 1–3).....	55
8.2.2	Förebyggande åtgärder (artikel 4–9)	56
8.2.3	Nationella åtgärder för samordning och samverkan (artikel 10).....	66
8.2.4	Skyddsåtgärder och hjälp till brottsoffer (artikel 11–14).....	67
8.2.5	Förebyggande eller behandlande program eller åtgärder (artikel 15–17)	73
8.2.6	Materiell straffrätt (artikel 18–29).....	76
8.2.7	Utredning, åtal och processrätt (artikel 30–36).....	91

8.2.8	Registrering och lagring av nationella data om dömda sexualbrottslingar (artikel 37).....	99
8.2.9	Internationellt samarbete (artikel 38).....	100
8.2.10	Övervakningsmekanism m.m. (artikel 39–50)	101
8.3	Sveriges tillträde till konventionen	101
8.4	Genomförande av konventionen i svensk rätt.....	103
8.4.1	Kravet på dubbel straffbarhet tas bort	103
8.4.2	Den särskilda preskriptionsbestämmelsen för sexualbrott mot barn utvidgas	104
9	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	106
10	Kostnader och andra konsekvenser	107
11	Författningskommentar	108
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag (SOU 2010:71).....	116
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	122
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2010:71)	127
Bilaga 4	Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS 201)	128
Bilaga 5	Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (CETS 201)	151
Bilaga 6	Lagförslag i promemorian Grovt sexuellt övergrepp mot barn	176
Bilaga 7	Förteckning över remissinstanserna (promemorian)	177

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 2 §, 6 kap. 1, 4 och 6 §§ samt 35 kap. 4 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §¹

För brott som begåtts utom riket döms efter svensk lag och vid svensk domstol, om brottet begåtts

1. av svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige,
2. av utlänning utan hemvist i Sverige, som efter brottet blivit svensk medborgare eller tagit hemvist här i riket eller som är dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare och finns här, eller
3. av annan utlänning som finns här i riket och på brottet enligt svensk lag kan följa fängelse i mer än sex månader.

Första stycket gäller inte, om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten eller om den begåtts inom område som inte tillhör någon stat och enligt svensk lag svårare straff än böter inte kan följa på gärningen.

I fall som avses i denna paragraf får inte dömas till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i 6 kap. 1–6 §§, 8 § tredje stycket och 12 § eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Inte heller gäller inskränkningarna för brott som avses i 4 kap. 1 a § eller 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Inte heller gäller inskränkningarna för brott som avses i 4 kap. 1 a § eller 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott.

6 kap.

1 §²

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens *art och omständigheterna i övrigt* är jämförlig med

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens *allvar* är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till

¹ Senaste lydelse 2010:399.

² Senaste lydelse 2005:90.

samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetslöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *ett hjälplöst tillstånd*.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetslöshet, sömn, *allvarlig rädsla*, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *en särskilt utsatt situation*.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

4 §³

Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens *art och omständigheterna i övrigt* är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har

Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens *allvar* är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har

³ Senaste lydelse 2005:90.

ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen *skall* svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen *ska* svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

6 §⁴

Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst *sex månader* och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om *gärningsmannen* med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars *visat särskild hänsynslöshet eller råhet*.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst *ett* och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt *ska det* särskilt beaktas om *gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende* eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om *brottet* med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars *inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet*.

⁴ Senaste lydelse 2005:90.

35 kap.

4 §⁵

De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4–6 §§ och 8 § *tredje* 1. 6 kap. 4–6 och 8 §§ eller *förstycket* eller försök till sådana sök till sådana brott, brott,

2. 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

3. 16 kap. 10 a § första och femte styckena eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,

4. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för revision av Skatteverket, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Bestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket i sin nya lydelse tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

⁵ Senaste lydelse 2011:1298.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 17 juli 2008 att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform. Syftet med utvärderingen var att undersöka hur bestämmelserna har fungerat i praktiken och om syftet med reformen har uppnåtts. I uppdraget ingick också att överväga om kravet på tvång som grund för straffansvar för våldtäkt bör ersättas med ett krav på bristande samtycke. Vidare ingick också att analysera frågan om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp och vilka lagändringar som i så fall kan krävas (dir. 2008:94).

Utredningen, som antog namnet 2008 års sexualbrottsutredning, lämnade i oktober 2010 betänkandet Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag (SOU 2010:71). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2010/8127/L5).

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp i den officiella engelska lydelsen finns i *bilaga 4*. En icke-officiell översättning av konventionen till svenska finns i *bilaga 5*.

För att komplettera beredningsunderlaget har inom Justitiedepartementet utarbetats en promemoria med ett förslag till en förändrad utformning av brottet grovt sexuellt övergrepp mot barn. Promemorian har remissbehandlats. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 6* och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2010/8127/L5).

4 Bakgrund

Att skapa ett starkt och väl fungerande skydd för barn och vuxna mot sexuella kränkningar och övergrepp av olika slag är en grundläggande uppgift för samhället. Ett sexuellt övergrepp är ett extremt uttryck för bristande respekt för en annan människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Det är därför viktigt att ha en ändamålsenlig och effektiv sexualbrottslagstiftning. Det straffrättsliga skyddet utgör dock endast en del av arbetet med att motverka dessa problem. Sedan flera år pågår också ett intensivt och brett arbete såväl nationellt som internationellt för att förebygga och bekämpa sexuella kränkningar och sexuella övergrepp.

4.1 Nationella åtgärder

Arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

Regeringen beslutade i november 2007 om en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39). Genom handlingsplanen, som avsåg perioden 2007–2010, satsade regeringen cirka en miljard kronor på ett femtiotal åtgärder. Dessa åtgärder har utvecklats och preciserats i uppdrag som regeringen har gett till bl.a. berörda myndigheter. Åtgärderna fördelades på sex insatsområden: ökat skydd och stöd till våldsutsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, utveckling av insatser riktade till våldsutövare, ökad samverkan och ökade kunskaper.

Brottsförebyggande rådet (Brå) fick i uppdrag att följa upp och utvärdera arbetet med handlingsplanen. En delrapport med en första uppföljning redovisades i januari 2010 (Rapport 2010:4). En slutrapport överlämnades till regeringen i december 2010 (Rapport 2010:18). Brå anser att regeringen genom handlingsplanen på ett kraftfullt sätt har satt fokus på mäns våld mot kvinnor och på hedersrelaterat våld och förtryck. Handlingsplanen har enligt Brå bidragit till en ökad medvetenhet om hur viktigt det är att arbeta med dessa frågor och en förhöjd kunskapsnivå inom alla samhällssektorer som möter kvinnor som utsatts för våld eller förtryck. Brå anser vidare att handlingsplanen har lett till en bättre struktur för arbetet både inom och mellan myndigheter.

Regeringen fortsätter att arbeta aktivt med att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Under perioden 2011–2014 följer regeringen upp handlingsplanen med nya insatser. Målet är att nya arbetsmetoder och förhållningssätt ska kunna integreras i ordinarie verksamhet. Bland annat intensifierar regeringen arbetet med att förebygga och bekämpa sexuellt våld och andra sexuella övergrepp. Insatserna i denna satsning har ett brett fokus på förebyggande arbete, stöd till utsatta, våldsutövare, rättsväsendet och ökad kunskap. Regeringen avsätter 120 miljoner kronor i satsningen. Av de åtgärder som nu har vidtagits kan bl.a. följande nämnas. Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag att ta fram kunskapsstöd som är inriktat på attityder och värderingar kring jämställdhet, maskulinitet och våld. I uppdraget ingår att göra en studie samt att utifrån studiens resultat genomföra utbildningsinsatser. Studien ska redovisas i februari 2013. Uppdraget som helhet ska redovisas i december 2014.

Vidare kan nämnas Rikspolisstyrelsens uppdrag att genomföra en informationskampanj när det gäller brott i nära relationer. Syftet med kampanjen ska vara att uppmärksamma dessa typer av brott och uppmuntra att brotten anmäls, dvs. minska mörkertalet. Målgrupper är både de som är direkt utsatta för brott och de som bevittnar brott. Det är av vikt att så många som möjligt kan få del av informationen. I arbetet med uppdraget ska därför särskilt beaktas behovet av information för bl.a. barn och unga. Uppdraget ska redovisas senast i september 2013.

I sammanhanget kan även nämnas att Brottsoffermyndigheten har fått i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer i samband med polisanmälan, för-

undersökning och rättegång. Uppdraget är en fortsättning och vidareutveckling av den utbildningsinsats som på regeringens initiativ inleddes i fråga om bemötande av sexualbrottsoffer. Syftet med utbildningsprogrammet är att öka kunskapen om sexualbrottsoffer och förbättra bemötandet av dessa inom rättskedjan. Utbildningsprogrammet ska riktas till personal inom länspolismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, Sveriges Domstolar och till advokater. Uppdraget ska redovisas senast i juni 2014. Vidare har Brottsoffermyndigheten fått i uppdrag att fördela medel till forskning m.m. för att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor, inklusive sexuellt våld och andra sexuella övergrepp. Uppdraget, som omfattar 42 miljoner kronor, ska redovisas senast i december 2014.

Insatser för att kvalitetsutveckla socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld samt våldsutövare har också vidtagits och regeringen avsätter varje år särskilda medel för detta ändamål.

Slutligen kan nämnas att regeringen i april 2012 utsåg dåvarande länspolismästaren Carin Götblad till nationell samordnare mot våld i nära relationer. I den nationella samordnarens uppdrag ingår bl.a. att samla och stödja berörda myndigheter, kommuner, landsting och organisationer för att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i arbetet mot våld i nära relationer. Samordnaren ska verka för att förbättra samverkan mellan berörda aktörer, bidra till ökad samsyn kring hur våld i nära relationer bäst ska förebyggas och bekämpas samt i samråd med aktörerna bidra till att sprida kunskap på området. Samordnaren ska också överväga hur skyddet för och stödet till brottsoffren kan utvecklas. Uppdraget pågår till och med juni 2014 (dir. 2012:38).

Arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Regeringen beslutade i juli 2008 om en handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (skr. 2007/08:167). Handlingsplanen syftade till att bekämpa prostitutionen i Sverige och människohandel för sexuella ändamål samt att förbättra situationen för de personer som är utsatta för detta. Genom handlingsplanen, som omfattade perioden 2008–2010, satsade regeringen över 215 miljoner kronor på ett trettiotal åtgärder. Dessa åtgärder har utvecklats och preciserats i uppdrag som regeringen har gett till berörda myndigheter och frivilligorganisationer. Åtgärderna fördelades på fem insatsområden: ökat skydd och stöd till utsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, ökad nationell och internationell samverkan samt ökad kunskap.

Av de åtgärder som fanns i handlingsplanen kan t.ex. nämnas Ungdomsstyrelsens uppdrag att anordna utbildning för bl.a. anställda i kommuner som har en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, socialtjänst, skola och andra relevanta kommunala verksamheter i syfte att öka kompetensen om sexuell exploatering och prostitution bland ungdomar. Ungdomsstyrelsen har även haft i uppdrag att – i samråd med Medierådet och Myndigheten för skolutveckling, numera Skolverket, – utarbeta ett metodmaterial om sexuell exploatering av barn och ungdomar genom interaktiva medier att användas av lärare i grundskolans högre årskurser och i gymnasieskolan samt av andra aktörer som arbetar

med ungdomar. Vidare kan också nämnas Länsstyrelsens i Stockholms län uppdrag att vidta åtgärder för en fortsatt och utvecklad samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer på nationell nivå i arbetet mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Brottsförebyggande rådet (Brå) fick i uppdrag att följa upp och utvärdera handlingsplanen. En delredovisning lämnades i februari 2010 (Rapport 2010:5). En samlad uppföljning av arbetet med handlingsplanen presenterades i november 2011 (Rapport 2011:18). Enligt slutrapporten framgår att handlingsplanen har varit viktig genom att uppmärksamma prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Vidare framgår av rapporten att mycket av den information som spridits och den utbildning som hållits varit allmänt hållen och syftat till att ge en grundläggande bild av problemen för att ”sätta dem på kartan”. Detta har enligt Brå varit värdefullt som ett första steg i arbetet med att minska prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Vidare har Brå särskilt pekat på att arbetet med att förebygga att unga dras in i sexhandel, som säljare eller köpare, förstärktes tydligt under de år handlingsplanen var i kraft.

Flera av de åtgärder som initierades inom ramen för handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål har fortsatt även efter det att handlingsplanen avslutades. Bland annat kan nämnas att Länsstyrelsen i Stockholms län fått ett fortsatt uppdrag att på nationell nivå samordna arbetet som bedrivs av myndigheter mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål och verka för stärkt samverkan mellan myndigheter, frivilligorganisationer och andra aktörer på området. I uppdraget ingår bl.a. att fortsatta bedriva operativt metodstöd och kompetensutvecklingsinsatser riktat mot myndigheter, frivilligorganisationer och andra relevanta målgrupper. Nationell kunskapsutveckling ska ligga till grund för de åtgärder som länsstyrelsen vidtar på området och samverkan ska ske med berörda myndigheter. Länsstyrelsen ska även inom ramen för uppdraget fördela medel till utvecklingsprojekt som bedrivs av myndigheter eller frivilligorganisationer mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Uppdraget omfattar perioden 2011–2014.

Ungdomsstyrelsen har fått ett förnyat uppdrag att under 2011–2013 genomföra utbildningsinsatser i syfte att förebygga att ungdomar blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier. Utbildningsinsatserna syftar till att höja kunskapsnivån bland personalgrupper som arbetar med ungdomar om hur man kan arbeta förebyggande mot att ungdomar blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier. Ungdomsstyrelsen har även fått i uppdrag av regeringen att under 2012 – 2013 ta fram särskild information som riktar sig till bl.a. flickor och pojkar i syfte att förebygga att de blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier. De båda uppdragen ska redovisas senast i februari 2014.

Vidare har Socialstyrelsen på regeringens uppdrag tagit fram ett utbildningsmaterial om stöd och hjälp, dels ett som avser barn och ungdomar som får ersättning för sexuella tjänster samt är utsatta för människohandel eller lever med föräldrar som är det, dels ett som avser vuxna personer som säljer sexuella tjänster eller är utsatta för människohandel. Utbildningsmaterialet riktar sig till personal inom

socialtjänsten, hälso- och sjukvården, ungdomsmottagningar, missbruks- och beroendevården, skyddade boenden m.fl.

Nationell handlingsplan mot sexuell exploatering av barn

Regeringen presenterade i december 2007 den andra uppdaterade versionen av den Nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn. Den första handlingsplanen, som avsåg kommersiell sexuell exploatering av barn, tillkom 1998. Den första uppdateringen av handlingsplanen gjordes 2001. I 2007 års handlingsplan valde regeringen att låta handlingsplanen omfatta all sexuell exploatering av barn.

Handlingsplanen från 2007 innehåller dels en beskrivning av det arbete som genomförts på området sedan 2001, dels ett antal åtgärder som regeringen valt att initiera för att ytterligare driva på arbetet med att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av barn. Åtgärderna är inriktade på bl.a. kunskapsspridning, kartläggning av insatser riktade mot förövare och ökat samarbete på både nationell och internationell nivå. En av åtgärderna är dessutom att följa upp åtgärderna och att följa upp handlingsplanen i sin helhet. En uppföljning av åtgärderna har skett under 2010 (se bilaga 2 i prop. 2009/10:232). Regeringen kommer under 2013 att genomföra en uppföljning och revidering av den nuvarande nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn. I samband därmed kommer regeringen bedöma behovet av ytterligare åtgärder.

Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

När det gäller frågor om barnets rättigheter arbetar regeringen utifrån den strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, som antogs av riksdagen år 2010 på förslag från regeringen (prop. 2009/10:232, bet. 2010/11:SoU3, rskr. 2010/11:35). Strategin utgår från de mänskliga rättigheter som varje barn upp till 18 år ska tillförsäkras enligt internationella överenskommelser, särskilt de åtaganden som följer av barnkonventionen. Avsikten är att strategin ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa barnets rättigheter. Den vänder sig således till riksdag, regering, statliga myndigheter, landsting och kommuner.

Strategin består av ett antal principer. Dessa uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter i Sverige, t.ex. ska all lagstiftning som rör barn utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. Vidare ska beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter. Strategin kommer också att ses över och följas upp med jämna mellanrum för att säkerställa att den är effektiv och användbar för att stärka barnets rättigheter i Sverige.

Regeringen har gett Barnombudsmannen i uppdrag att genomföra insatser för att sprida och kommunicera strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Utgångspunkten för genomförandet är Barnombudsmannens kommunikationsstrategi, Pejling och dialog – Att sprida strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige 2012–2014. Uppdraget genomförs i dialog med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt berörda myndigheter. Syftet med uppdraget är att kommuner, landsting och statliga myndigheter ska känna till och förstå hur

strategins principer kan användas som ett verktyg för att säkerställa barnets rättigheter inom den egna verksamheten.

4.2 Internationella åtgärder

Under senare år har frågor om mäns våld mot kvinnor, sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn samt barnpornografi ägnats stor uppmärksamhet inom olika internationella organisationer och det finns i dag ett flertal internationella instrument som behandlar dessa frågor. Några av de centrala instrumenten behandlas i det följande. När det gäller Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp behandlas den särskilt i avsnitt 8.

Konventionen om barnets rättigheter och dess fakultativa protokoll

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) som innebar ett tillskott till skyddet för de mänskliga rättigheterna. Genom att tillträda konventionen har Sverige åtagit sig att garantera rättigheterna enligt konventionen för alla barn och ungdomar i Sverige samt att verka för respekt och främjande av barnets rättigheter internationellt (prop. 1989/90:107, bet. 1989/90:SoU28). Barnkonventionen tar också hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket kommer till uttryck i de rättigheter som syftar till att ge barnet skydd mot övergrepp och utnyttjande. Reglerna är i princip tillämpliga på varje individ upp till 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet (artikel 1). Detta hindrar dock inte att konventionen i sina artiklar beaktar att barn med stigande ålder och mognad ges ökande självständighet. I sammanhanget bör särskilt framhållas artikel 34 enligt vilken konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Enligt nämnda artikel ska alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder vidtas för att förhindra att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell verksamhet eller att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

Till barnkonventionen har ett fakultativt protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi antagits av FN:s generalförsamling för att bättre uppnå syftena med barnkonventionen och genomförandet av bestämmelserna i denna. Av ingressen till protokollet framgår vidare att det syftar till en helhetssyn och ett heltäckande angreppssätt på problemen med försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Sverige har tillträtt protokollet (prop. 2005/06:68, bet. 2005/06:JuU20, rskr. 2005/06:194).

Sverige lämnade i september 2012 sin femte periodiska rapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter om barnkonventionens genomförande under 2007 – 2012 inklusive det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. I rapporten presenteras, i enlighet med kommitténs anvisningar, den utveckling och de förändringar som skett sedan föregående rapporteringstillfälle. Regeringens bedömning är att svensk lagstiftning generellt står i god överensstämmelse med barnkonventionen och det fakultativa protokollet om försälj-

ning av barn, barnprostitution och barnpornografi, men att tillämpningen ytterligare måste säkerställas. Sveriges rapport innehåller insatser och åtgärder på en rad områden som har vidtagits för att stärka barnets rättigheter. Bland annat redovisas förstärkt skydd inom sociala barnavården, åtgärder för att bekämpa våld mot barn samt en rad åtgärder inom utbildningsområdet.

Regeringen har, som tidigare aviserats, för avsikt att utreda fördelar och nackdelar med att inkorporera barnkonventionen i svensk lagstiftning. En utredare ska ges i uppdrag att kartlägga tillämpningen av barnets rättigheter enligt konventionen och bl.a. analysera vilka fördelar och nackdelar en inkorporering i svensk rätt av barnkonventionen och de tilläggsprotokoll som Sverige tillträtt skulle kunna medföra.

EU:s direktiv om bekämpande av sexuell exploatering av barn m.m.

Den 17 december 2011 trädde Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF i kraft. Direktivet ska vara genomfört i svensk rätt senast den 18 december 2013. Syftet med direktivet är att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder när det gäller sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Det syftar också till att införa gemensamma regler för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet för brottsoffer.

Chefen för Justitiedepartementet beslutade i februari 2012 att uppdra åt en utredare att biträda departementet med att ta fram ett underlag för bedömningen av vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt direktivet. Utredaren överlämnade i november 2012 departementspromemorian Genomförande av EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (Ds 2012:45). Promemorian har remitterats och kommer att beredas vidare inom Regeringskansliet.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet

Europarådets ministerkommitté antog år 2002 en rekommendation om skydd för kvinnor mot våld (Committee of Ministers Rec(2002)5 on the protection of women against violence, den 30 april 2002). Syftet med rekommendationen var att stärka medlemsländernas arbete med att motverka våld mot kvinnor. Ministerkommittén har därefter arbetat vidare med frågan med ambitionen att ta fram ett internationellt rättsligt dokument på området.

Den 7 april 2011 antog Europarådets ministerkommitté en konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet. Sverige undertecknade konventionen i maj 2011. Syftet med konventionen är att skydda kvinnor mot alla former av våld och att förebygga, lagföra och avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet; att bidra till att avskaffa alla former av diskriminering av kvinnor och att främja faktisk jämställdhet mellan kvinnor och män; att utarbeta ett omfattande system, principer och åtgärder för att skydda och hjälpa alla

kvinnor som utsätts för våld och alla som utsätts för våld i hemmet; att främja internationellt samarbete som syftar till att avskaffa våld mot kvinnor och våld i hemmet; samt att organisationer och brottsbekämpande myndigheter ska få stöd och hjälp så att de kan samarbeta effektivt och ta ett helhetsgrepp för att få ett slut på våldet mot kvinnor och våld i hemmet. För att säkerställa ett effektivt genomförande av konventionens åtaganden ska en övervakningsmekanism inrättas.

Chefen för Justitiedepartementet beslutade i juni 2011 att uppdra åt en utredare att biträda departementet med att analysera konventionen och att överväga vilka åtgärder som krävs för att Sverige ska kunna tillträda konventionen samt lämna förslag till sådana åtgärder. Utredaren överlämnade under hösten 2012 departementspromemorian Sveriges tillträde till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet samt vissa frågor om kontaktförbud avseende gemensam bostad (Ds 2012:52). Promemorian har remitterats och kommer att beredas vidare inom Regeringskansliet.

Vissa övriga internationella instrument som behandlar kriminalisering av våldtäkt

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) antogs av FN:s generalförsamling 1979 och ratificerades av Sverige 1980. I konventionen förpliktas konventionsstaterna att genom bindande lagstiftning garantera att kvinnor på ett effektivt sätt skyddas mot diskriminering i såväl de nationella domstolarna som i andra offentliga institutioner. Kvinnodiskrimineringskommittén är ett oberoende expertorgan inom FN som har till uppgift att granska att konventionsstaterna följer CEDAW. Könsbaserat våld – inklusive våldtäkt – är enligt kommitténs generella rekommendation nr. 19 av den 29 januari 1992 en form av diskriminering och staterna är därför förpliktade att förebygga och skydda kvinnor mot sådant våld samt utreda och straffa alla sådana våldshandlingar.

Därutöver kan nämnas att i Romstadgan för den Internationella brottmålsdomstolen, vilken antogs år 1998, anges att våldtäkt och andra allvarliga sexuella övergrepp kan, om övriga rekvisit är uppfyllda, utgöra brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse. Allmänt om Romstadgan kan sägas att den reglerar dels frågor om hur Internationella brottmålsdomstolen (ICC) ska vara organiserad och hur de anslutna staternas samarbete med domstolen ska gå till, dels vilka straffrättsliga och straffprocessuella regler som ska gälla för domstolen. ICC har sitt säte i Haag och inrättades år 2003. Sverige undertecknade Romstadgan år 1998 och tillträdde den år 2001.

5 Våldtäkt och andra mer kvalificerade sexuella kränkningar av vuxna

5.1 Gällande rätt

Våldtäkt och sexuellt tvång

Straffbestämmelserna om sexualbrott genomgick en genomgripande reform år 2005. Bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång fick då en delvis ny konstruktion. För *våldtäkt* döms, enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken, den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag. Vidare döms för våldtäkt, enligt bestämmelsens andra stycke, den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drog-påverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplöst tillstånd. Straffet för våldtäkt är fängelse i lägst två och högst sex år. Är våldtäkten med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grov tillämpas en lindrigare straffskala, fängelse i högst fyra år. För grova brott är straffet fängelse i lägst fyra och högst tio år.

Bestämmelsen om *sexuellt tvång* i 6 kap. 2 § brottsbalken, som är subsidiär till bestämmelsen om våldtäkt, avser att träffa fall där den sexuella handlingen har framtvångats genom ett annat tvång (s.k. utpressningshot – 4 kap. 4 § första stycket andra meningen brottsbalken) än vad som gäller för straffansvar för våldtäkt eller där den sexuella handlingen inte är så kvalificerad som krävs för våldtäkt men förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. För sexuellt tvång döms således, enligt bestämmelsens första stycke, den som – i annat fall än som avses i våldtäktsbestämmelsen (6 kap. 1 § första stycket BrB) – genom olaga tvång förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling. Vidare döms för sexuellt tvång, enligt bestämmelsens andra stycke, den som genomför en annan sexuell handling än som avses i våldtäktsbestämmelsen (6 kap. 1 § andra stycket BrB) med en person genom att otillbörligt utnyttja att personen befinner sig i ett sådant hjälplöst tillstånd som anges där. Straffet för sexuellt tvång är fängelse i högst två år. För grova brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning

För *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* döms, enligt 6 kap. 3 § brottsbalken, den som förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att personen befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen. Straffet för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning är fängelse i högst två år. För grova brott är straffet fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

5.2 Tvång eller brist på samtycke som grund för straffansvar

Regeringens bedömning: Våldtäktsbrottet bör inte konstrueras med rekvisit om bristande samtycke.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan, bl.a. *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Södertörns tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Helsingborgs tingsrätt*, *Umeå tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen*, *Kriminalvården*, *Statens folkhälsoinstitut*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*, *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*, *Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet*, *Brottsofferjourernas Riksförbund*, *Kvinnofronten*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL)*, *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)* och *Svensk förening för sexologi*, delar eller har inte något att erinra mot utredningens bedömning. *Svea hovrätt* anser att det starkaste skälet mot en lagstiftning med bristande samtycke som rekvisit är de bevisproblem som en sådan reglering skulle innebära. *Södertörns tingsrätt* anför som ytterligare ett problem med en samtyckesreglering att en sådan lämnar öppet för svåra bedömningar för domstolarna i fråga om parternas vilja och avsikter samt om hur dessa har kommit till uttryck. Tingsrätten framhåller i det avseendet att det kan vara svårt för de inblandade att i efterhand redogöra för de aktuella förhållandena och hur tankegångarna gick. *RFSU* anser det troligt att en samtyckesreglering under en lång övergångsperiod skulle leda till omfattande tolkningssvårigheter för rättsväsendet och en oförutsägbarhet i hur sexualbrottmål bedöms. *Domstolsverket* anför att det finns anledning att inta en försiktig hållning i fråga om att införa ett helt nytt och centralt brottsrekvisit i bestämmelserna om sexualbrott, särskilt om samma resultat kan uppnås genom en modifiering av nuvarande bestämmelser. *Åklagarmyndigheten* anser det klart olämpligt att överge den nuvarande regleringsmodellen för en annan modell som inte kan antas vara klart bättre.

Flera remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, *Barnombudsmanen (BO)*, *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet*, *Västerbottens läns landsting*, *Amnesty International*, *Svenska sektionen (Amnesty)*, *ECPAT Sverige (ECPAT)*, *Fredrika-Bremer-Förbundet*, *Barnens rätt i samhället (BRIS)*, *Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks)*, *Sveriges Kvinnolobby* och *UNICEF Sverige (UNICEF)*, förordar dock en ren samtyckesreglering, dvs. en reglering där bristande samtycke är det grundläggande och enda brottsrekvisitet för våldtäkt. *BO*, *BRIS* och *UNICEF* anser att en sådan reglering skulle stärka det rättsliga skyddet för barn mellan 15 och 18 år. *NCK* anför att ingen av de av utredningen uppräknade nackdelarna, var för sig eller tillsammans, erbjuder sådana svårigheter att de omöjliggör en samtyckesreglering.

Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig i frågan, bl.a. *Svea hovrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Juridiska institutionen vid Uppsala*

universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet och Amnesty, delar eller har inte något att erinra mot utredningens bedömning att den s.k. Bulgariendomen (Europadomstolens dom av den 4 december 2003 M. C. mot Bulgarien; ansökan nr 39272/98) inte innebär någon förpliktelse för Sverige att utforma lagstiftningen om sexualbrott på visst sätt.

Skälen för regeringens bedömning

Utgångspunkter för regeringens överväganden

Utgångspunkten för den nu gällande sexualbrottslagstiftningen är varje individs rätt till personlig och sexuell integritet och sexuell självbestämmande. Detta är också regeringens utgångspunkt i bedömningen av hur dessa brott framöver bör vara konstruerade. Intresset av att skydda självbestämmanderätten tillhör alltså kärnan i regleringen. Frågan om det finns ett giltigt samtycke till en sexuell handling blir därför avgörande för om gärningen är att bedöma som ett sexualbrott eller inte.

Det är emellertid inte självklart att lagstiftningen ska konstrueras med bristande samtycke som grundrequisit. Det finns inget principiellt hinder mot eller något motsägelsefullt i att, som fallet är i dag, bygga lagstiftningen på de omständigheter vars förekomst innebär att ett giltigt samtycke inte finns, dvs. som negerar samtycke, och ändå hävda att det är det bristande samtycket som är kärnfrågan för prövningen. Regleringen anger då i stället vilka omständigheter som medför att något giltigt samtycke inte finns.

Avgörande för valet av regleringsmodell bör enligt regeringens uppfattning vara vilken reglering som framstår som den mest ändamålsenliga och rättssäkra för att uppnå syftet med kriminaliseringen. För att välja en helt ny regleringsmodell måste krävas att en sådan framstår som klart bättre än den nuvarande. I detta sammanhang går det inte att bortse ifrån att en viss försiktighet bör iakttas när det gäller att införa ett helt nytt och centralt brottsrequisit i bestämmelserna om sexualbrott. En annan självklar faktor att beakta i detta avseende är givetvis de för Sverige gällande internationella åtagandena på området.

Regeringens ställningstagande i dessa frågor redovisas i det följande.

Bulgariendomens innebörd och andra internationella åtaganden

Redan i samband med 2005 års sexualbrottsreform övervägdes frågan om Bulgariendomens betydelse för den svenska sexualbrottslagstiftningen (prop. 2004/05:45 s. 39 ff.). Slutsatsen enligt den dåvarande regeringen var att ett bibehållande av våld eller hot som krav för straffansvar för våldtäkt mot vuxna inte stod i strid med den tolkning som Europadomstolen gjort av de krav som följer av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) när det gäller skyddet mot sexuella övergrepp. Inte heller i övrigt fann regeringen skäl att mot bakgrund av uttalandena i Bulgariendomen ifrågasätta den i propositionen föreslagna utformningen av våldtäktsbestämmelsen. Riksdagen delade regeringens bedömning.

Trots frågans grundliga behandling i samband med reformen år 2005 har debatten kring tolkningen av Bulgariendomen fortsatt. Ofta har

frågan kommit upp när uppmärksammade domar på sexualbrottsområdet blivit föremål för diskussion. Kritikerna har därvid med hänvisning till Bulgariendomen hävdad att en lagstiftning baserad på bristande samtycke måste införas för att Sverige inte ska bryta mot Europakonventionens krav.

En självklar utgångspunkt för regeringen är att svensk sexualbrottslagstiftning ska vara förenlig med Sveriges internationella åtaganden på området. Europakonventionen, som utgör svensk rätt, och hur dess grundläggande fri- och rättigheter har uttolkats av Europadomstolen är i det avseendet av central betydelse. Av regeringsformen följer bl.a. att lagar och andra författningar inte får stå i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Utredningen har, som ett led i sitt uppdrag, på nytt analyserat frågan om vilka förpliktelser som för Sveriges del följer av Bulgariendomen.

När det gäller frågan om Bulgariendomen, och därmed Europadomstolens tolkning av skyddet enligt artiklarna 3 och 8 i Europakonventionen, innebär att Sverige skulle vara tvingat att utforma sin lagstiftning på ett visst sätt vill regeringen, i likhet med utredningen, inledningsvis peka på domstolens roll. Europadomstolens uppgift är att pröva om lagstiftningen i konventionsstaterna och tillämpningen av den lever upp till de krav som ställs enligt konventionen. Genom avgörandena klarlägger domstolen konventionens olika fri- och rättigheter och en minimistandard för dessa anges. Samtidigt ges staterna ett handlingsutrymme att utifrån det egna landets kultur och rättstradition utforma lagstiftningen. Att ställa krav på att staterna ska utforma sin lagstiftning på visst sätt för att uppfylla konventionens krav har därför inte varit i enlighet med domstolens tradition.

Vad därefter gäller Bulgariendomen kan det konstateras att Europadomstolen inte fann att utformningen av den bulgariska våldtäktslagstiftningen som sådan innebar en kränkning av konventionen; en utformning som för övrigt påminner om konstruktionen av våldtäktsbrottet i svensk rätt. Avgörande för domstolens bedömning var i stället hur lagstiftningen hade tillämpats och således vilken närmare innebörd bl.a. rekvisit som våld eller hot hade getts. Domstolen stannade alltså inte vid att enbart granska lagens konstruktion utan gick vidare med att undersöka hur lagstiftningen hade tillämpats dels i det aktuella fallet, dels i allmänhet av myndigheter och domstolar i Bulgarien. Det var domstolens slutsats att en kränkning hade ägt rum av artiklarna 3 och 8 i konventionen. Vad domstolen bl.a. lade vikt vid var att innebörden av praxis i de bulgariska domstolarna var oklar men att refererad praxis gällande våldtäkt från landets högsta domstol i de flesta fall avsåg ärenden där omfattande våld använts samt att brottsutredningen i det aktuella fallet hade varit för snäv och inriktats på om det fanns tekniska eller andra mera direkta bevis för att brottsoffret utsatts för våld eller gjort fysiskt motstånd. Vidare konstaterade domstolen att utredningen hade tagit lång tid. Domstolen betonade att de nationella myndigheterna måste undersöka samtliga fakta och fatta beslut på grundval av en bedömning av alla omständigheter i ärendet; genom att lägga för stor vikt vid frågan om det fanns fysiska bevis för att brottsoffret gjort motstånd hade myndigheterna inte tillvaratagit klagandens rättigheter på ett tillräckligt sätt.

Utöver detta ska också nämnas att innan Europadomstolen närmare gick in i den prövning av det aktuella fallet som nyss redogjorts för gjorde domstolen det mer generella uttalandet att medlemsstaternas positiva skyldighet enligt artiklarna 3 och 8 i konventionen numera får anses kräva kriminalisering och lagföring av *varje sexuell handling som skett utan samtycke även om offret inte gjort fysiskt motstånd* (punkt 166).

Vad som nu sagts kan enligt regeringens mening rimligen inte tolkas på annat sätt än att domstolen genom Bulgariendomen angett en standard på området. Att tolka domstolens slutsatser och uttalanden så att varje medlemsstat för att inte bryta mot konventionen måste ha en lagstiftning som uttryckligen anger bristande samtycke som brottsrekvisit menar regeringen således är felaktigt. Detta vinner även stöd av vad som tidigare sagts om domstolens allmänna roll. I stället är det regeringens uppfattning att varje medlemsstat getts ett handlingsutrymme att själv bestämma hur lagstiftningen bör utformas för att ge ett skydd i enlighet med den angivna standarden. Utredningen och flera remissinstanser har delat den bedömningen.

När det gäller andra för Sverige viktiga internationella åtaganden på området, dvs. förutom Europakonventionen, är Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen, FN-konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor och Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, av särskilt intresse, se avsnitt 4.2. Varken Romstadgan, FN-konventionen eller Europarådskonventionen anger närmare hur medlemsstaternas lagstiftning på sexualbrottsområdet bör regleras. Vad särskilt gäller Romstadgan kan nämnas att den inte innehåller någon förpliktelse i förhållande till hur stater utformar sin nationella rätt. Stadgan har däremot betydelse för staternas reglering av den internationella straffrätten och mera precist brotten folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse. Därtill ska läggas att det inte heller av Jugoslavientribunalens tillämpning av den internationella straffrätten på området (t.ex. dom den 12 juni 2002 i målet Kunarac, Kovač och Vuković) följer att enskilda stater måste utforma sin nationella lagstiftning på visst sätt för att den ska stå i överensstämmelse med den internationella straffrätten. Det är således regeringens bedömning att det inte heller för att uppfylla de nu nämnda instrumenten förutsätts att Sverige måste utforma sin nationella lagstiftning på visst sätt. Även den bedömningen har delats av utredningen och flera remissinstanser.

Sammanfattningsvis anser regeringen i likhet med utredningen att Bulgariendomen inte innebär någon förpliktelse för Sverige att utforma lagstiftningen beträffande sexualbrott på visst bestämt sätt. Inte heller till följd av andra internationella åtaganden på området finns det en sådan skyldighet. Det är däremot regeringens uppfattning att den svenska lagstiftningen på området – för att leva upp till Europakonventionens krav – bör täcka varje sexuell handling som skett utan samtycke även om offret inte gjort fysiskt motstånd. Regeringen återkommer till den frågan i avsnitt 5.3.

En samtyckeslagstiftning bör inte införas

Frågan om våldtäktsbestämmelsen i grunden bör bygga på tvång eller om bristen på samtycke bör vara avgörande för ansvaret för våldtäkt var föremål för överväganden i samband med införandet av den nu gällande sexualbrottslagstiftningen (prop. 2004/05:45 s. 36 ff.). Den dåvarande regeringen, som delade Sexualbrottskommitténs bedömning i frågan, ansåg inte att det fanns tillräckliga skäl för att konstruera straffbestämmelsen om våldtäkt med rekvisit om bristande samtycke. Som främsta skäl mot en sådan konstruktion anfördes risken för en ytterligare fokusering på offret under rättsprocessen. I princip samtliga remissinstanser och riksdagen delade den uppfattningen (bet. 2004/05:JuU16 s. 12 ff., rskr. 2004/05:164).

I utredningens uppdrag har med hänsyn till frågans fortsatta intresse ingått att på nytt redovisa och analysera skälen för och emot en samtyckesreglering. I uppdraget har också ingått att belysa och analysera om och i så fall hur en sådan reglering t.ex. skulle påverka brottsoffrens ställning i rättsprocessen samt vilka effekter den skulle kunna få. Vidare har utredningen haft att särskilt överväga och lämna författningsförslag på hur en samtyckesreglering lämpligen skulle kunna utformas.

Precis som utredningen framhåller skulle införandet av en samtyckesreglering på sikt kunna få en viss normerande verkan såtillvida att det från lagstiftarens sida tydligt skulle markeras att det inte är tillåtet att genomföra ett samlag eller en annan sexuell handling med en person som inte har samtyckt till det. En samtyckesreglering skulle också kunna fungera som ett stöd för den som utsätts för starka påtryckningar eller övertalningsförsök att acceptera olika sexuella handlingar som han eller hon inte vill medverka i. Som *Åklagarmyndigheten* anför skulle en sådan reglering i viss utsträckning också kunna medföra ett ökat stöd för att polisanmäla sexuella övergrepp. Dessa omständigheter talar i riktning för införandet av en samtyckesreglering.

Utredningen redovisar emellertid flera argument mot en samtyckesreglering. Ett viktigt sådant är att det finns en uppenbar risk för att fokus i den praktiska rättsprocessen – inte minst med hänsyn till gällande regler om bevisbörda och beviskrav – mer än i dag skulle hamna på offrets agerande i anslutning till och under gärningen. Frågor om tvång förekommit eller om gärningsmannen utnyttjat ett för offret hjälplöst tillstånd skulle riskera att komma i bakgrunden när det bristande samtycket lyfts fram som det primära och eventuellt det enda brottsrekvisitet. Vad som nu sagts får även stöd av de av utredningen redovisade internationella erfarenheterna från bl.a. Storbritannien, där den centrala frågan i rättsprocessen ofta blir hur offret betett sig före, under och efter den påstådda händelsen. Det kan visserligen, som några remissinstanser för fram, hävdas att brottmålsprocessen redan i dag till stor del handlar om offrets agerande och att invändningar från den misstänkte eller tilltalade om att samtycke förelegat är vanligt förekommande. Enligt regeringens mening måste emellertid utgångspunkten så långt möjligt vara att undvika att genom en förändrad lagstiftning lägga ännu mer fokus på offrets agerande. Vad som nu sagts talar enligt regeringens uppfattning mot införandet av en samtyckesreglering.

I likhet med utredningen anser dock regeringen att det inte är möjligt att ta ställning till frågan om den nuvarande sexualbrottsregleringen bör ersättas med en samtyckesreglering utan att rent faktiskt överväga hur en sådan lämpligen skulle kunna utformas. I enlighet med sitt uppdrag har utredningen också lämnat ett sådant författningsförslag.

Utredningen bedömer att det finns flera svårigheter med att utforma en samtyckesreglering. En sådan svårighet är att definiera vad ett samtycke är och hur det ska kunna ta sig uttryck. Samtycke är ett normativt begrepp som i sig inte ger särskilt stor ledning i frågan vad det innebär. Alla samtycken kan inte heller räknas som giltiga. Med en samtyckesreglering måste därför begreppet på något sätt definieras och de giltiga samtyckena skiljas från de ogiltiga. En samtyckesreglering utan sådana preciseringar skulle bli alltför generell och svår att hantera ur utrednings-synpunkt. En sådan reglering skulle enligt regeringens uppfattning inte heller ge en tillräckligt rättssäker och förutsebar tillämpning. Enligt utredningens redovisning har därför de rättsordningar som har en samtyckesbaserad sexualbrottslagstiftning, som ett komplement till en generell definition av begreppet, pekat ut de omständigheter som negerar samtycke, t.ex. våld, hot och olaga frihetsberövande. Detta är omständigheter som i en tvångsbaserad lagstiftning, som t.ex. den svenska lagstiftningen, utgör eller kan utgöra brottsrekvisit. Utredningens bedömning, vilken regeringen delar, är att det är minst lika svårt att ta ställning till vilka omständigheter som ska negera samtycke som att bygga lagstiftningen direkt på de omständigheterna.

Under alla förhållanden kvarstår emellertid med en reglering enligt ovan svårigheterna att definiera vad ett giltigt samtycke är i sådana situationer där de omständigheter som uttryckligen ansetts negera ett samtycke inte kan styrkas. En samtyckesreglering enligt den modell som utredningen presenterar avser nämligen att, precis som i andra rättsordningar med en samtyckesreglering, omfatta även situationer där sådana i lagstiftningen uttryckligen angivna negerande omständigheter inte föreligger, men där på grund av andra omständigheter ett samtycke ändå inte finns eller är att anse som ogiltigt. En särskild svårighet i det sammanhanget är att frågan om samtycke i praktiken sällan är något som förs på tal mellan två personer innan en sexuell samvaro inleds. Vid en bedömning av frågan om ett giltigt samtycke har funnits eller inte i en sådan situation kommer domstolarna i de flesta fall att vara hänvisade till att i efterhand värdera parternas agerande och vad som i övrigt framkommer om den situation där detta ägde rum. Som *Södertörns tingsrätt* anför lämnar detta öppet för svåra bedömningar i rättstillämpningen ifråga om parternas vilja och avsikter samt hur dessa har kommit till uttryck. Att med den utgångspunkten avgöra var gränsen mellan det straffbara och det straffria området går framstår som en svår uppgift och skulle sannolikt under en inte oväsentlig tid innebära såväl betydande svårigheter beträffande tolkningen av samtyckesbegreppet som en osäkerhet kring kriminaliseringens räckvidd. När det gäller bevisbarheten kan det även förutses att dessa fall blir svåra att lagföra på grund av svårigheter att styrka såväl att ett brott objektivt sett har begåtts som att det finns uppsåt hos en utpekad gärningsman.

Vid en sammantagen bedömning anser regeringen att de fördelar som en samtyckesreglering skulle kunna innebära inte uppväger nackdelarna.

Utredningen och en majoritet av remissinstanserna gör samma bedömning. Straffbestämmelsen om våldtäkt bör därför inte konstrueras med rekvisit om bristande samtycke. Strukturen i den nuvarande regleringen avseende skyddet för vuxna mot våldtäkt och andra mer kvalificerade sexuella kränkningar bör således behållas och även fortsättningsvis utgå i från tvång och situationer av utnyttjande. Med en sådan ordning kommer därmed, liksom fallet är i dag, fokus i regleringen fortsatt att ligga på den misstänktes eller tilltalades agerande.

I det ställningstagande som nu gjorts ligger att det är fullt möjligt att på annat sätt än genom införandet av en samtyckesreglering åtgärda de brister som finns i dagens reglering och tillämpning av brotten våldtäkt och sexuellt tvång. Detsamma gäller ifråga om att uppfylla de för Sverige i föregående avsnitt redovisade internationella åtagandena på området.

5.3 Ett förstärkt straffrättsligt skydd mot våldtäkt och sexuellt tvång

5.3.1 Våldtäktsbrottet utvidgas

Regeringens förslag: Tillämpningsområdet för våldtäktsbrottet i 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken utvidgas. Utvidgningen innebär att det ska vara straffbart att med en person genomföra ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, *allvarlig rädsla*, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *en särskilt utsatt situation*.

Regeringens bedömning: Utredningens förslag att upphäva straffbestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning bör inte genomföras.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Enligt utredningens förslag bör det straffbara området för våldtäkt även omfatta de gärningar som i dag bedöms som sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning enligt 6 kap. 3 § brottsbalken. Utredningen föreslår därför att straffbestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning ska upphävas. Utredningen föreslår också en delvis annorlunda utformning av lagtexten.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt, Södertörns tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet (Brå), Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Juridiska institutionen och NCK vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Amnesty, Kvinnofronten, BRIS, RFSL, RFSU, Sveriges Kvinnolobby, UNICEF och Svensk förening för sexologi*, tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag. Flera remissinstanser påtalar dock vissa problem med förslaget och den föreslagna omfattningen av bestäm-

melsen. *Svea hovrätt* anser att det finns en risk för att våldtäktsbegreppet urholkas då den föreslagna bestämmelsen kommer att omfatta även förfaranden som inte är att likställa med hur våldtäkt uppfattas i vanligt språkbruk. *Södertörns tingsrätt* ställer sig tveksam till om straffansvar för våldtäkt eller sexuellt tvång bör komma i fråga i alla de situationer som anges som exempel i betänkandet. Att t.ex. även låta exemplet rörande ekonomisk hjälp till en person som driver en konkursmässig rörelse omfattas vore, menar tingsrätten, att utsträcka straffansvaret alltför långt. *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet* och *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet)* framhåller att den föreslagna utvidgningen kommer att innebära att otilbörlighetsbedömningen får en större betydelse än tidigare och att vissa tillämpningsproblem därmed kan förutses. *Sveriges Kvinno- och tjejjourers Riksförbund (SKR)* anser att tillämpningsområdet för hjälplöst tillstånd bör utvidgas ytterligare och att begreppet bör ges en mer explicit tolkning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge avstyrker utredningens förslag att även låta gärningar enligt bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning i 6 kap. 3 § brottsbalken omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Enligt hovrätten tar den bestämmelsen sin utgångspunkt i andra omständigheter och omfattar andra bedömningar än prövningen av om någon har särskilda svårigheter att värna sin sexuella integritet. Vidare menar hovrätten att utredningen inte anfört några skäl till varför de nu nämnda fallen bör bedömas strängare. Även *Åklagarmyndigheten* och *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet)* påtalar det senare. Enligt fakulteten synes därför ändringen i denna del för att kunna godtas förutsätta ett inte helt obetydligt utrymme att bedöma dessa gärningar såsom mindre allvarliga.

Sveriges advokatsamfund avstyrker förslaget i sin helhet och anför att de föreslagna ändringarna bl.a. torde öka rättsosäkerheten kring vad våldtäkt är och minska förutsägbarheten av vad som faller inom det straffbara området. Enligt samfundet innebär förslaget vidare en alltför långtgående utvidgning och därmed en ytterligare urvattning av begreppet våldtäkt eftersom brottsbenämningen omfattar gärningar som inte speglas av benämningen, då dessa inte behöver innefatta något moment av våld.

Några remissinstanser har lämnat synpunkter rörande utformningen av utredningens författningsförslag. *Åklagarmyndigheten* anser att det bör övervägas om inte det nuvarande rekvisitet allvarligt missbruka i 3 § bör behållas samt att begreppet hjälplöst tillstånd med hänsyn till stabiliteten i rättstillämpningen bör finnas kvar. *Kvinnofronten* anser däremot inte att begreppet hjälplöst tillstånd bör stå kvar i lagtexten. *BRIS* och *UNICEF* förordar att begreppet hjälplöst tillstånd ersätts med uttrycket särskilt utsatt situation. *Sveriges advokatsamfund* anser att rekvisiten i författningsförslaget är så allmänt hållna att dessa kan befaras leda till betydande bevis- och gränsdragningsproblem. *Helsingborgs tingsrätt* och *Brå* föreslår att bestämmelsen för tydlighetens skull delas upp i tre punkter på så sätt att beroendeställning skiljs från särskilda svårigheter att värna sin sexuella integritet. *Domstolsverket* anför att den föreslagna punktuppställningen riskerar att medföra viss osäkerhet kring det avsedda

tillämpningsområdet för respektive punkt. Särskilt kan detta förväntas bli fallet då de två punkternas tillämpningsområden överlappar varandra.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Behovet av ett förstärkt skydd

Sexuella övergrepp innebär en allvarlig integritetskränkning och är ett extremt uttryck för bristande respekt för en annan människas självklara rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Att förebygga och bekämpa sådana övergrepp förutsätter därför ett starkt och väl utvecklat straffrättsligt skydd. Mot den bakgrunden finns det skäl att fortlöpande följa utvecklingen på området och att vara uppmärksam på om lagstiftningen är ändamålsenlig och tillräcklig.

Utredningen har, som framgått, haft i uppdrag att utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform och de lagändringar som då genomfördes. Syftet med utvärderingen har bl.a. varit att följa upp och undersöka hur bestämmelserna har fungerat i praktiken. Utredningen har i det avseendet haft i uppgift att särskilt fokusera på bl.a. våldtäktsbrottet och hur tillämpningen i det avseendet fallit ut. Enligt utredningen visar undersökningen att tillämpningen av såväl straffbestämmelsen om våldtäkt som angränsande straffbestämmelser fungerar i huvudsak väl. Utifrån utvärderingen har utredningen dock identifierat vissa brister i lagstiftningen och tillämpningen av den. Regeringen behandlar dessa i det följande.

En brist som utredningen konstaterar avser tillämpningen av begreppet hjälplöst tillstånd. Enligt utredningen har det vid de samråd med bl.a. åklagare som utredningen haft framkommit att det finns en utbredd uppfattning att det i praxis har kommit att ställas för höga krav för att någon ska anses vara i ett hjälplöst tillstånd. När det särskilt gäller tillämpningen av begreppet på berusade eller annars drogpåverkade offer har det sagts att det i princip är omöjligt att utreda och lagföra anmälda våldtäkter när det inte finns stödbevisning. Likaså beträffande offer med psykiska eller fysiska funktionshinder har det förts fram att begreppet har tillämpats mycket snävt och att dessa ärenden ofta läggs ner i ett tidigt skede. Denna bild bekräftas enligt utredningen även av erfarenheterna från den praxisgenomgång som utredningen genomfört. Enligt utredningen visar genomgången bl.a. att det i underrätterna finns en försiktighet att, trots Högsta domstolens uttalanden i det s.k. Södertäljefallet (NJA 1997 s. 538), låta vad som kan kallas yttre omständigheter avgöra huruvida ett hjälplöst tillstånd föreligger eller inte. I stället tycks enligt utredningen sådana omständigheter som är hänförliga till offrets person, t.ex. berusningsgrad, vara avgörande för bedömningen.

En annan brist i lagstiftningen som utredningen lyfter fram är att det beträffande vissa situationer, där varken tvång eller utnyttjande förekommit, inte är kriminaliserat som ett allvarligare sexualbrott än sexuell ofredande att genomföra en sexuell handling mot en persons vilja. Så kan menar utredningen vara fallet när ett offer möter övergreppet med passivitet (passivitetsfall). Inom forskningen och bland medicinsk expertis brukar detta reflexmässiga sätt som vissa människor reagerar på betecknas ”spela död”-reflexen eller i internationella sammanhang ”frozen-fright pattern”. Utredningen beskriver att typiskt för denna reaktion är att

offren blir så rädda att de inte vågar göra något motstånd, alternativt att de upplever att deras kroppar ”stängs av”. En sådan reaktion kan också vara en medveten strategi för att slippa bli utsatt för våld.

Ett annat exempel där det enligt utredningen på liknande sätt föreligger en brist i lagstiftningen rör situationer där någon använder erbjudanden – t.ex. erbjuder sig att hjälpa någon som befinner sig i påtagligt trångmål – för att genomföra eller förmå någon att företa eller tåla en sexuell handling (erbjudandefall). Här handlar det enligt utredningen om fall där ett erbjudande upplevs som lika tvingande som ett tvång i form av hot om brottslig gärning.

Därutöver har utredningen även funnit att det måste anses vara en brist att dagens reglering inte på annat sätt än som sexuellt ofredande kriminaliserar vissa s.k. sexuella bedrägerier, dvs. situationer med vilseledande av offret från gärningsmannens sida. Vad utredningen närmare avser är sådana fall där gärningsmannen vilseleder offret antingen avseende vilken annan kropp denne genomför en sexuell handling med (vilseledandefall) eller avseende den sexuella handlingen som sådan (övertvångsfall). Som exempel på det förra anges att en gärningsman, som utgett sig för att vara en person som den utsatte sedan tidigare har en sexuell relation med, kryper ner i sängen i ett släckt rum hos en slumrande person och genomför en sexuell handling. Beträffande det senare fallet hänvisar utredningen till ett exempel där den utsatte har samtyckt till sedvanlig massage och gärningsmannen överraskar med att genomföra en sexuell handling.

Vad först gäller frågan om begreppet hjälplöst tillstånd kan regeringen konstatera att begreppet under en längre tid varit föremål för tolknings- och tillämpningssvårigheter. Bilden av ett problematiskt och i delar oklart begrepp bekräftas också av vad som nu framkommit genom utvärderingen. Mot bakgrund av utvärderingen finns dessutom skäl att tro att begreppet, i vart fall i viss utsträckning, efter 2005 års reform fått en snävare tillämpning än vad som varit avsett. Detta innebär eller kan komma att innebära att situationer som borde omfattas av begreppet faller utanför tillämpningsområdet. Mot denna bakgrund finns därför enligt regeringens mening ett behov av att i någon mån utvidga tillämpningsområdet.

Vad därefter gäller passivitetsfallen är det regeringens uppfattning att sådana redan i dag i många fall kan vara att bedöma som våldtäkt eller sexuellt tvång. Oavsett detta kan det emellertid inte uteslutas att det ändå kan finnas straffvärda situationer som – inte minst med hänsyn till vad som ovan framkommit om tillämpningen i praxis av begreppet hjälplöst tillstånd – faller eller riskerar att falla utanför tillämpningsområdet. När det gäller vilseledande- och övertvångsfallen torde dessa i princip endast vara kriminaliserade som sexuellt ofredande. Regeringen delar utredningens uppfattning att det finns skäl att se allvarligt på båda dessa typer av utnyttjandesituationer. Enligt regeringens mening finns det därför ett behov av att i större utsträckning än i dag kunna bedöma dessa gärningar som allvarliga sexualbrott.

Vad däremot gäller erbjudandefallen gör regeringen bedömningen att i vart fall mer extrema sådana fall redan i dag kan vara att bedöma som våldtäkt eller sexuellt tvång. I vissa fall torde dessutom ansvar för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning kunna komma i fråga. Där-

utöver kan beroende på omständigheterna i det enskilda fallet också andra straffbestämmelser aktualiseras, t.ex. straffbestämmelsen om köp av sexuell tjänst (6 kap. 11 § BrB). Mot denna bakgrund och då inte heller utvärderingen visar att det i praxis har förekommit fall som ger stöd för att det föreligger någon konkret brist i lagstiftningen eller tillämpningen av den, är det regeringens bedömning att redan gällande reglering får anses erbjuda ett tillräckligt skydd för dessa fall.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att det föreligger vissa brister i regleringen och tillämpningen av straffbestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Dessa brister bör enligt regeringen åtgärdas för att upprätthålla ett så fullgott skydd som möjligt mot kränkningar av den personliga och sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten. Det finns således behov av att genom lagstiftningsåtgärder göra vissa förändringar i sexualbrottslagstiftningen för att ytterligare förstärka det straffrättsliga skyddet för vuxna mot att utsättas för allvarliga sexuella kränkningar.

Fler fall av sexuella utnyttjanden kriminaliseras

Bestämmelsen om våldtäkt omfattar sedan reformen 2005 även de allvarligaste fallen av sexuella utnyttjanden, dvs. fall där gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att en person på grund av t.ex. sömn, berusning eller sjukdom befinner sig i ett hjälplöst tillstånd. Införandet av de s.k. utnyttjandefallen motiverades med att även om något våld eller hot i formell mening inte förekommit är den sexuella kränkning som offret i en sådan situation utsätts för lika allvarlig som kränkningen vid en våldtäkt (prop. 2004/05:45 s. 48).

Regeringen har, som framgår av föregående avsnitt, funnit att det finns ett behov av att åtgärda vissa identifierade brister i regleringen och tillämpningen av brotten våldtäkt och sexuellt tvång. När det gäller frågan på vilket sätt detta lämpligen bör ske kan regeringen konstatera att bristerna i samtliga fall avser situationer som i grunden nära anknyter till situationer karaktäristiska för utnyttjandefallen. Vad det närmare handlar om är situationer där en person för att kunna genomföra ett sexuellt övergrepp utnyttjar att en annan person som utan att befinna sig i ett hjälplöst tillstånd ändå befinner sig i ett utsatt läge. Behovet av åtgärder bör därför tillgodoses genom ändring i den del av våldtäktsbestämmelsen där utnyttjandefallen regleras. Lagtekniskt bör detta i likhet med vad utredningen föreslår åstadkommas genom att straffansvaret i denna del utvidgas. De flesta remissinstanser har inte haft något att erinra mot en sådan lösning.

Vad därefter gäller frågan på vilket närmare sätt utvidgningen bör ske gör regeringen dock en delvis annorlunda bedömning än utredningen. Utredningens förslag innebär att det ska vara straffbart att otillbörligt utnyttja inte bara den som befinner sig i ett hjälplöst tillstånd utan också den som *annars med hänsyn till omständigheterna har särskilda svårigheter att värna sin sexuella integritet*. Avgörande för straffansvar ska enligt utredningen vara om personen befinner sig i en situation där möjligheterna att fritt avvisa sexuella handlingar av ett eller annat skäl är begränsade. Detta innebär enligt utredningen bl.a. att situationer som enligt nuvarande lagstiftning är att bedöma som sexuellt utnyttjande av person i

beroendeställning enligt 6 kap. 3 § brottsbalken i stället kommer att omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Den lagtekniska utformningen som utredningen föreslår innebär också att det straffbara området för situationer av sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning kommer att utvidgas till att även omfatta den som *genomför* en sexuell handling med en person i beroendeställning oavsett vem som har tagit initiativ till den sexuella handlingen. Utredningen föreslår som en följd av nämnda förslag att bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning enligt 6 kap. 3 § brottsbalken ska upphävas.

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag i denna del. Några remissinstanser har dock invändningar mot eller pekar på problem med förslaget. *Sveriges advokatsamfund*, som avstyrker förslaget, menar att det innebär en alltför långtgående utvidgning och därmed en ytterligare urvattning av begreppet våldtäkt. Även *Svea hovrätt*, som i och för sig inte motsätter sig förslaget, pekar på att våldtäktsbestämmelsen med den föreslagna utvidgningen kommer att omfatta förfaranden som inte är att likställa med hur en våldtäkt uppfattas i vanligt språkbruk och att det därmed finns en risk för att våldtäktsbegreppet urholkas. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* avstyrker utredningens förslag i den del det avser att även låta gärningar enligt bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning i 6 kap. 3 § brottsbalken omfattas av bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Enligt hovrätten tar bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning sin utgångspunkt i andra omständigheter och omfattar andra bedömningar än prövningen av om någon har särskilda svårigheter att värna sin sexuella integritet. Enligt domstolen har utredningen inte heller anfört några skäl till varför de nu nämnda gärningarna i framtiden bör bedömas strängare. Även *Åklagarmyndigheten* och *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet)* menar att förslaget i denna del innebär en avsevärd, och inte påtagligt motiverad, straffskärpning. Juridiska fakulteten betonar att ändringen i denna del för att vara godtagbar synes förutsätta ett inte helt obetydligt utrymme att bedöma gärningarna som mindre allvarliga.

Utgångspunkten är att våldtäktsbrottet alltså bör vara reserverat för de mest allvarliga sexuella kränkningarna. Regeringen kan därför i stort instämma med de synpunkter och invändningar mot förslaget som remissinstanserna framför. Vad särskilt gäller beroendeställningsfallen anser regeringen, i likhet med *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, att bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning sakligt sett tar sikte på gärningar av annan karaktär än de som i dag avses med bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Att föra in beroendeställningsfallen i våldtäktsbestämmelsen skulle dessutom, som bl.a. *Åklagarmyndigheten* framhåller, innebära en avsevärd straffskärpning för dessa fall. Några särskilda skäl att nu anlägga ett påtagligt strängare synsätt för de nämnda gärningarna har inte anförts av utredningen. Mot den bakgrunden och då det inte heller i övrigt framkommit något som tyder på att straffbestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning inte skulle fungera tillfredsställande enligt nuvarande ordning, är det regeringens uppfattning att tillämpningsområdet för våld-

täktsbestämmelsen inte bör utvidgas i den omfattning som utredningen föreslår.

Enligt regeringens mening bör utvidgningen i stället ta sikte på det otillräckliga skydd mot sexuella övergrepp som enligt vad som tidigare sagts finns för personer som utan att vara i ett hjälplöst tillstånd ändå befinner sig i ett särskilt utsatt läge. Lagtekniskt bör detta åstadkommas genom att begreppet hjälplöst tillstånd i den nuvarande utformningen av bestämmelsen ersätts med det vidare begreppet ”särskilt utsatt situation”. Med detta begrepp, som fördes fram av Lagrådet i samband med reformen år 2005 och nu även förordas av vissa remissinstanser, erhåller bestämmelsen en såväl rimligare som mer ändamålsenlig avgränsning. Enligt regeringens mening finns vidare skäl för en viss utbyggnad av bestämmelsen i förtydligande syfte när det gäller de s.k. passivitetsfallen. För att det inte ska råda någon tvekan om att straffansvaret framöver även omfattar sådana fall föreslår regeringen att den exemplifierande uppräkningslistan i lagtexten kompletteras med rekviritet ”allvarlig rädsla”.

Karaktäristiskt för en särskilt utsatt situation är att offret har klart begränsade möjligheter att freda sin sexuella integritet och undgå ett övergrepp. Bedömningen av om ett offer befinner sig i en särskilt utsatt situation bör grundas på situationen i dess helhet. Omständigheterna kan vara hänförliga till såväl offrets person som yttre omständigheter. För straffansvar krävs inte att offret helt saknar förmåga att värja sig eller kontrollera sitt handlande. Vid en samlad bedömning av situationen kan det vara flera omständigheter som sammantagna skapar en särskilt utsatt situation. Har exempelvis situationen varit hotfull bör det kunna krävas mindre i fråga om t.ex. påverkansgrad jämfört med när detta inte förekommit. I vissa fall kan även tänkas att förekomsten av vissa yttre omständigheter i sig självt bör vara tillräckligt för att ett straffbart utnyttjande av en särskilt utsatt situation ska föreligga. Så kan exempelvis vara fallet i en situation där gärningsmannen vilselett offret om de rätta omständigheterna kring en sexuell samvaro, se ovan om vilseledandefallen.

Avgränsningen av straffansvaret för utnyttjandefallen bör även fortsättningsvis ske genom bedömningen av om utnyttjandet varit otillbörligt eller inte. En utvidgning av utnyttjandefallen kan därför, som bl.a. *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet* framhåller, innebära att otillbörlighetsrekvisitet får en något större betydelse än i dag för avgränsningen av brottet. Kravet på otillbörlighet innebär liksom tidigare att straffansvar inte ska träffa sådana fall där den sexuella handlingen inte kan sägas medföra ett angrepp på den andres sexuella integritet. Bedömningen av om utnyttjandet varit otillbörligt eller inte måste emellertid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Vad därefter gäller utredningens förslag att i lagtexten uttryckligen hänvisa till våldtäktsbestämmelsens första stycke i fråga om att samma slag av sexuella handlingar som omfattas av det stycket också bör omfattas av andra stycket kan regeringen konstatera att frågan var föremål för överväganden redan i samband med genomförandet av 2005 års reform. Den dåvarande regeringen, som delade Lagrådets bedömning i frågan, uttalade att någon hänvisning inte bör göras till första stycket eftersom bestämmelsens andra stycke inte tar sikte på handlingar med ett bakomliggande tvång. De avsedda handlingarna anges i stället uttryck-

ligen i andra stycket (se prop. 2004/05:45 s. 50). Det har inte framkommit skäl för att nu göra någon annan bedömning. Utredningens förslag i denna del bör därför inte genomföras.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att tillämpningsområdet för våldtäktsbrottet såvitt avser utnyttjandefallen utvidgas så att det blir straffbart att med en person genomföra ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, *allvarlig rädsla*, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *en särskilt utsatt situation*. Mot bakgrund av den nu föreslagna utvidgningen av våldtäktsbrottet är det enligt regeringens uppfattning tydligt att de konstaterade bristerna kommer att åtgärdas. Inte heller kan det enligt regeringens mening råda någon tvekan om att den svenska sexualbrottslagstiftningen med den nu nämnda utvidgningen lever upp till den standard som Europadomstolen i Bulgariendomen har angett på området.

Den utvidgning av utnyttjandesituationer som nu föreslås för våldtäktsbrottet innebär även att tillämpningsområdet för brottet sexuellt tvång kommer att utvidgas i motsvarande mån. Bestämmelsen om sexuell tvång kommer därmed att omfatta fall där någon genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 § andra stycket genom att otillbörligt utnyttja att en person på grund av medvetlöshet, sömn, *allvarlig rädsla*, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *en särskilt utsatt situation*.

Regeringen återkommer i författningskommentaren med en mer utförlig redogörelse för bestämmelsens tillämpningsområde.

5.3.2 En ny samtyckesbaserad bestämmelse bör inte införas

Regeringens bedömning: En ny samtyckesbaserad straffbestämmelse bör inte genomföras.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att det införs en ny samtyckesbaserad straffbestämmelse som kriminaliserar den som genomför en sexuell handling med en person utan den personens tillåtelse. Brottet, som ska benämnas sexuellt övergrepp och placeras i en ny 3 § i 6 kap. brottsbalken, ska vara subsidiärt till bestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång. Straffskalan föreslås vara fängelse i högst fyra år.

Remissinstanserna: Utredningens förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna.

Ett flertal remissinstanser, bl.a. *Brå*, *Statens folkhälsoinstitut*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*, *NCK vid Uppsala universitet*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*, *Sveriges Domareförbund*, *Brottsofferjourernas Riksförbund*, *Kvinnofronten*, *RFSL*, *RFSU*, *Roks* och *SKR*, är positiva till eller har inget att erinra mot förslaget.

Vissa remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten, BO, Länsstyrelsen i Stockholms län, Amnesty, ECPAT, BRIS, Sveriges Kvinnolobby* och *UNICEF*, är negativa till förslaget och förordar i stället en s.k. ren samtyckeslagstiftning, se avsnitt 5.2.

Flera remissinstanser avstyrker eller ifrågasätter förslaget, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Södertörns tingsrätt, Umeå tingsrätt, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*. Som skäl anförs främst att den föreslagna bestämmelsen inte uppfyller de krav på förutsägbarhet och tydlighet som måste ställas på straffrättslig lagstiftning. Vidare anförs att bestämmelsens allmänna utformning riskerar att leda till betydande tolkningssvårigheter och bevisproblem samt till en osäkerhet kring räckvidden av det straffbara området. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Södertörns tingsrätt* och *Domstolsverket* menar vidare att de synpunkter som utredningen framfört till avstyrkande av en samtyckeslagstiftning – t.ex. ökat fokus på målsäganden – även kan anföras mot ett införande av ett subsidiärt sexualbrott baserat på samtycke. Några remissinstanser, bl.a. *Umeå tingsrätt* och *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet*, anser att det inte är helt tydligt vilka situationer och beteenden som den föreslagna bestämmelsen är tänkt att tillämpas på. Institutionen framhåller att åtminstone ”frozen-fright”-situationer (passivitetsfall) och överrumplingsfall normalt torde bli att hänföra till den nya formuleringen i 1 § andra stycket. *Södertörns tingsrätt* och *Umeå tingsrätt* menar att om de föreslagna förändringarna i våldtäktsbestämmelsen genomförs kommer det sannolikt att leda till att den föreslagna samtyckesbestämmelsen enbart kommer att aktualiseras i ett mycket begränsat antal fall och att frågan är om det inte är tillräckligt att dessa, som fallet torde vara i dag, kan lagföras som sexuellt ofredande. Även *Domstolsverket* gör bedömningen att de gärningar som är avsedda att träffas av den föreslagna bestämmelsen om sexuellt övergrepp som regel torde vara straffbara genom befintliga bestämmelser i 6 kap. brottsbalken. Enligt verket finns det därför anledning att noga överväga behovet av att införa den föreslagna nya straffbestämmelsen. Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Kvinnofronten*, ifrågasätter eller har synpunkter på rekvisitet ”tillåtelse”.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen föreslår, för att säkert täcka samtliga brister som den identifierat, att det ska införas en ny samtyckesbaserad straffbestämmelse – sexuellt övergrepp. Bestämmelsen, som föreslås vara subsidiär till straffbestämmelserna om våldtäkt och sexuellt tvång, avser att träffa sexuella kränkningar där en gärningsman – utan att tvång eller utnyttjande förekommit – genomför en sexuell handling med en person utan den personens tillåtelse. Enligt utredningen är den föreslagna bestämmelsen framför allt tänkt att omfatta två typsituationer: dels situationer där någon tillåtelse överhuvudtaget inte har lämnats, dvs. främst situationer av ”frozen-fright” (passivitetsfall) och i någon utsträckning överrumplingsfall, dels situationer där en tillåtelse i och för sig finns men inte är giltig. Beträffande det senare handlar det enligt utredningen i princip enbart om den situationen att en person vilseletts beträffande vilken annan kropp han eller hon genomför en sexuell handling tillsammans med (vilseledandefall). Utredningen lämnar dock öppet för att det även i andra fall kan finnas förutsättningar att tillämpa

bestämmelsen. Någon närmare konkretion av vilka fall som i det avseendet kan komma i fråga lämnas inte.

Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*, avstyrker eller är starkt kritiska till den föreslagna bestämmelsen och menar att den inte uppfyller de krav på förutsägbarhet och tydlighet som måste ställas på straffrättslig lagstiftning samt att bestämmelsens allmänna utformning riskerar att leda till betydande tolknings- och bevisproblem. Några av dessa menar också att de skäl som utredningen för fram till avstyrkande av en samtyckeslagstiftning även kan anföras mot ett införande av ett subsidiärt sexualbrott baserat på samtycke. Vidare ifrågasätter *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt* och *Domstolsverket* behovet av att införa en ny straffbestämmelse med ett till sin ordalydelse så omfattande och samtidigt oklart tillämpningsområde för att komma åt endast ett mindre antal straffvärda fall, vilka som regel torde vara straffbara redan enligt befintliga bestämmelser i 6 kap. brottsbalken. *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet*, som inte heller anser det vara helt tydligt vilka fall som den föreslagna bestämmelsen är tänkt att tillämpas på, framhåller att åtminstone "frozen-fright"-situationer (passivitetsfall) och överrumplingsfall normalt torde bli att hänföra till den nya formuleringen i 1 § andra stycket.

Regeringen kan i stort instämma med de synpunkter som remissinstanserna anført. Det som främst utmärker förslaget är, som bl.a. *Södertörns tingsrätt* och *Umeå tingsrätt* anför, att bestämmelsen har fått en så öppen och vid utformning samtidigt som avsikten är att den endast ska träffa ett mycket begränsat antal fall. En sådan ordning inger starka betänkligheter. Även om avsikten, som utredningen anför, är att bestämmelsen endast ska tillämpas i undantagsfall finns som *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet* påpekar en risk för att öppna formuleringar av det föreslagna slaget får ett "eget liv" och att tillämpningsområdet därmed riskerar att utvidgas avsevärt. Att således, på sätt som utredningen föreslår, i botten av systemet avseende de allvarligaste sexualbrotten införa en så allmän och öppen bestämmelse där det i princip överlämnas åt rättstillämpningen att avgöra de närmare gränserna för kriminaliseringen framstår inte som lämpligt. Redan vad som nu sagts talar enligt regeringen starkt mot införandet av den föreslagna bestämmelsen.

Därutöver är det, som framgår av avsnitt 5.3.1, regeringens uppfattning att såväl passivitetsfall som överrumplingsfall både bör och kommer att omfattas av regeringens förslag till utvidgning av våldtäktsbrottet. Av vad som tidigare sagts framgår också att det är regeringens uppfattning att även mer kvalificerade fall av vilseledande ifråga om vilken annan kropp som ett offer genomför en sexuell handling med bör kunna omfattas av nämnda utvidgning. Utredningen gör inte gällande att det i fråga om tillämpningsområdet för den nu föreslagna bestämmelsen om sexuellt övergrepp beträffande de nämnda fallen är fråga om en annan typ av gärningar eller att dessa kan särskiljas genom särskilda omständigheter. Även regeringen har svårt att föreställa sig sådana skillnader när det gäller de angivna fallen. Därtill kommer att utredningen använder i princip samma exempel för att illustrera tillämpningsområdet för såväl den föreslagna bestämmelsen som den föreslagna utvidgade våldtäktsbestämmelsen. Regeringens bedömning är därför att tillämpningsområdet

för de båda bestämmelserna i princip förefaller sammanfalla såvitt avser passivitetsfall, överrumplingsfall och vissa kvalificerade fall av vilseledande.

Mot denna bakgrund är det regeringens uppfattning att tillämpningsområdet för den föreslagna bestämmelsen om sexuellt övergrepp kommer att inskränka sig till några mindre allvarliga vilseledandefall och eventuellt något annat opreciserat fall. Enligt regeringens bedömning torde i vart fall de förra, i likhet med vad bl.a. *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet* och *Domstolsverket* anför, som regel vara straffbara redan enligt den nuvarande straffbestämmelsen om sexuellt ofredande.

Sammanfattningsvis anser således regeringen att det saknas tillräckliga skäl att införa den av utredningen föreslagna straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp. Utredningens förslag i denna del bör därför inte genomföras.

5.3.3 Ökat fokus på kränkningen vid avgränsningen av den sexuella handlingen

Regeringens förslag: I syfte att ytterligare tydliggöra kränkningens betydelse vid bedömningen av om en sexuell handling är jämförlig med samlag ska straffansvaret för våldtäkt, förutom samlag, omfatta varje annan sexuell handling som med hänsyn till *kränkningens allvar* är jämförlig med samlag.

Utredningens förslag överensstämmer i princip med regeringens. Utredningen föreslår dock en något annorlunda utformning av lagtexten i 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken.

Remissinstanserna: Merparten av de remissinstanser som yttrar sig i frågan, bl.a. *Svea hovrätt*, *Helsingborgs tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet*, *Kvinnofronten* och *UNICEF*, instämmer i eller lämnar förslaget utan erinran. *Södertörns tingsrätt* avstyrker förslaget eftersom någon förändring av tillämpningsområdet inte är avsedd. Tingsrätten kan inte heller se att den föreslagna ändringen bättre beskriver lagstiftarens ursprungliga avsikter när det gäller avgränsningen. Även *Umeå tingsrätt*, som i och för sig anser den föreslagna förändringen rent språkligt som tidsenlig och lättbegriplig, ifrågasätter om den kommer att innebära den åsyftade tydligheten och leda till någon skillnad i rättstillämpningen.

Flera remissinstanser, bl.a. *BRIS*, *RFSL* och *RFSU*, anser att samlag inte längre bör behållas som jämförelsenorm vid bedömningen av vilka sexuella handlingar som bör omfattas av våldtäktsbestämmelsen. *BRIS* anser att det saknar betydelse vid bedömningen av den sexuella kränkningen om en handling är jämförlig med samlag eller inte. *RFSU*, som istället förordar en formulering av det slag som 1998 års Sexualbrottskommitté föreslog, anser att jämförelsenormen riskerar att leda till att allvarliga kränkningar av en persons sexuella integritet som inte liknar ett påtvingat samlag förminskas i rättstillämpningen. *RFSL* menar att ett avlägsnande av begreppet samlag ur sexualbrottslagstiftningen bättre skulle säkerställa att lagstiftningen tillämpas lika för alla oavsett kön, könsidentitet, sexuell läggning eller vilken sexuell praktik som före-

kommit. Vidare anser RFSL att det är problematiskt att oralsex utfört på en kvinnas underliv i rättstillämpningen inte ansetts jämförligt med vad som brukar menas med ett oralt samlag och att det är oacceptabelt att det avgörande för att kunna döma för våldtäkt är att det manliga könsorganet är inblandat. *Brottsoffermyndigheten* föreslår att samlag bör vara ett samlingsbegrepp för flera avancerade sexuella handlingar.

Skälen för regeringens förslag: Tillämpningsområdet för den nuvarande våldtäktsbestämmelsen omfattar, förutom samlag, även andra sexuella handlingar som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförliga med samlag. Det innebär att utöver samlag omfattas även sådana sexuella handlingar som innebär en kränkning som är jämförlig med den som uppkommer vid ett samlag som är påtvingat. Jämförelsen tar alltså sikte på den sexuella kränkningens art och inte på själva sexualhandlingen som sådan. Med samlag avses endast vaginala samlag.

Utredningen har mot bakgrund av den praxisgenomgång som den genomfört funnit att gränsdragningen mellan brotten våldtäkt och sexuell tvång med utgångspunkt i samlag som jämförelsenorm fungerar i huvudsak väl och inte vållar några direkta problem för rättstillämpningen. Samlaget var jämförelsenorm även före 2005 års reform och den sedan tidigare etablerade praxisen i domstolarna i fråga om hur andra sexualhandlingar än samlag ska bedömas har, enligt utredningen, överförts till de nya förhållandena. I de fall där gränsdragningsfrågan har ställts på sin spets har domstolarna, menar utredningen, också normalt redovisat att det som varit avgörande för utgången har varit vilken nivå som kränkningen har legat på.

Trots den nu redovisade bilden av en till synes fungerande rättstillämpning kan det dock enligt utredningens uppfattning diskuteras om rättstillämpningen till fullo överensstämmer med lagstiftarens intentioner beträffande hur avgränsningen av den sexuella handlingen i våldtäktsbestämmelsen bör ske. Enligt utredningen finns tecken på att lagstiftarens intentioner, nämligen att avgränsningen i första hand inte ska göras utifrån en jämförelse mellan sexualhandlingar utan mellan kränkningarna, inte fullt ut fått genomslag. Detta eftersom domstolarna i bland hamnar i en för tydlig fokusering på teknikaliteter.

För att ytterligare understryka att det i första hand är en bedömning av kränkningen vid en sexuell handling som ska göras föreslår utredningen en ändring av våldtäktsbestämmelsen så att det där anges att de sexuella handlingar, förutom samlag, som grundar ansvar för våldtäkt är de ”den sexuella kränkningens allvar är jämförlig med påtvingat samlag”.

Flera av de remissinstanser som yttrar sig i frågan tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag. Några remissinstanser, bl.a. *BRIS*, *RFSL* och *RFSU*, invänder emellertid mot att på sätt utredningen föreslår alljämt låta samlaget vara kvar som jämförelsenorm i våldtäktsbestämmelsen. *RFSU*, som istället förordar en utformning av våldtäktsbestämmelsen i enlighet med vad 1998 års Sexualbrottskommitté föreslog, anser att jämförelsenormen riskerar att leda till att allvarliga kränkningar av en persons sexuella integritet som inte liknar ett påtvingat samlag förminskas i rättstillämpningen. Enligt *RFSL* skulle vidare ett avlägsnande av begreppet samlag ur sexualbrottslagstiftningen bättre säkerställa att lagen tillämpas lika för alla oavsett kön, könsidentitet, sexuell

läggning eller vilken sexuell praktik som förekommit. Ett par remissinstanser, bl.a. *Brottsoffermyndigheten*, anser att samlag bör vara ett samlingsbegrepp för flera avancerade sexuella handlingar.

Regeringen kan i och för sig ha förståelse för de synpunkter som bl.a. RFSU och RFSL för fram i fråga om samlag som jämförelsenorm. Trots detta är regeringen emellertid, i likhet med utredningen, av den uppfattningen att en reglering i enlighet med Sexualbrottskommitténs förslag, som utan någon jämförelsenorm alls, enbart anger att det ska vara fråga om en allvarlig kränkning riskerar att leda till betydande svårigheter att avgränsa det straffbara området. Mot den bakgrunden samt då vad utredningen funnit bristfälligt inte heller är av sådant slag att det i sig påkallar en ny regleringsmodell i fråga om hur avgränsningen bäst bör ske, anser regeringen i likhet med utredningen och flera remissinstanser, att samlaget som jämförelsenorm alltjämt bör finnas kvar i våldtäktsbestämmelsen. Det är vidare regeringens bedömning att det inte heller i övrigt föreligger tillräckliga förutsättningar för att inom ramen för detta lagstiftningsärendet överväga att på annat sätt byta ut eller förändra innebörden av begreppet samlag. Dessutom måste betonas att redan med det nuvarande våldtäktsbegreppet är bl.a. s.k. anala och orala samlag normalt att anse som jämställda med det vaginala samlaget.

Däremot finns det enligt regeringens uppfattning – för att åtgärda den brist som utredningen genom sin praxisgenomgång funnit tecken på – skäl att som utredningen också förordar ytterligare markera och lyfta fram kränkningens betydelse vid bedömningen av vilka andra sexuella handlingar än samlag som bör omfattas av våldtäktsbestämmelsen. Enligt regeringens mening får det inte råda någon tvekan om att det – vid bedömningen av om en sexuell handling är att anse som jämförlig med samlag – i första hand inte ska göras någon jämförelse mellan sexualhandlingarna som sådana utan mellan kränkningarna. Till skillnad mot utredningen anser regeringen emellertid att det nu sagda såväl språkligt som sakligt sett bäst kommer till uttryck genom att det i lagtexten i stället stadgas att straffansvaret för våldtäkt, förutom samlag, även ska omfatta varje annan sexuell handling som ”med hänsyn till *kränkningens allvar* är jämförlig med samlag”.

Vad därefter särskilt gäller utredningens förslag att i lagtexten på nytt föra in påtvingat samlag, vill regeringen anföra följande. I det senaste lagstiftningsärendet justerades utformningen av våldtäktsbestämmelsen i en strävan att förenkla lagtexten (prop. 2004/05:45 s. 46). En av förändringarna var att ordet påtvingat togs bort ur lagtexten. Någon ändring i förhållande till gällande rätt var inte avsedd. Det har inte framkommit att den nuvarande utformningen av lagtexten har missuppfattats eller lett till tillämpningsproblem. Det finns därför enligt regeringens mening inte skäl att på nytt föra in ordet *påtvingat* i lagtexten. Utredningens förslag i denna del bör därför inte genomföras.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att lagtexten förtydligas genom att det nuvarande uttrycket ”med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag” ersätts med uttrycket ”med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag”. Avsikten med det valda uttryckssättet är att på ett bättre och tydligare sätt än i dag markera att det är kränkningen genom den sexuella handlingen som prövas i ett mål som är det centrala i avgränsningen av våldtäktsbestäm-

melsen och inte sexualhandlingens tekniska karaktär som sådan. Avgränsningen bör dock även fortsättningsvis ske med utgångspunkten att våldtäktsbestämmelsen ska vara reserverad för de allvarligaste sexuella kränkningarna. Trots detta är det regeringens uppfattning att våldtäktsbestämmelsen enligt såväl gällande som nu föreslagen utformning ger utrymme för ytterligare förtydliganden och tolkning i praxis när det gäller att i varje enskilt fall bedöma om en viss sexuell handling i kränkningshänseende är att anse som lika allvarlig som den som kan uppkomma vid ett påtvingat samlag. Så torde särskilt vara fallet i fråga om sådana anala och orala övergrepp där den sexuella handlingen till sin karaktär varken är klart samlagsliknande eller annars innefattar penetration. I det sammanhanget vill regeringen särskilt framhålla att såvitt avser orala övergrepp ger redan tidigare förarbetsuttalanden stöd för att sådana som regel får anses jämförliga med samlag oavsett om det är fråga om ett heterosexuellt eller homosexuellt övergrepp (prop. 1983/84:105 s. 17 och prop. 2004/05:45 s. 46). Det är således regeringens uppfattning att även ett oralt övergrepp innebärande att en gärningsman med sin tunga berör en kvinnas underliv ur kränkningshänseende kan vara att anse som lika allvarligt som ett påtvingat samlag oavsett om gärningsmannens handlande innefattar penetration eller inte.

6 Ett särskilt skydd för barn

6.1 Gällande rätt

Genom 2005 års sexualbrottsreform infördes särskilda straffbestämmelser för sexualbrott mot barn. Sexuella övergrepp bestående i att en person genomför en sexuell handling med ett barn under femton år eller i vissa fall under arton år regleras numera i 6 kap. 4–6 §§ brottsbalken under brottsbeteckningarna våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn. Gemensamt för dessa straffbestämmelser är att de inte innehåller något krav på tvång, dvs. att gärningsmannen ska ha använt våld eller hot för att genomföra övergreppet. Bestämmelserna är fristående och inte subsidiära i förhållande till 6 kap. 1–3 §§ brottsbalken.

Våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn

För *våldtäkt mot barn* döms, enligt 6 kap. 4 § brottsbalken, den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag (första stycket). Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut (andra stycket). Straffet för våldtäkt mot barn är fängelse i lägst två år och högst sex år. Är brottet att anse som grovt döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra

och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är en våldtäkt mot barn, med hänsyn till omständigheterna vid brottet, att anse som mindre allvarlig döms för *sexuellt utnyttjande av barn*, enligt 6 kap. 5 § brottsbalken. Straffet för sexuellt utnyttjande av barn är fängelse i högst fyra år.

Sexuellt övergrepp mot barn

Straffbestämmelsen om *sexuellt övergrepp mot barn* i 6 kap. 6 § brottsbalken, som är subsidiär till brotten våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn i 4 och 5 §§, avser att träffa sådana fall där den sexuella handlingen inte är så kvalificerad som krävs för straffansvar för våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn. För sexuellt övergrepp mot barn döms således den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket. Straffet för sexuellt övergrepp mot barn är fängelse i högst två år.

Straffet för grovt sexuellt övergrepp mot barn är fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Ansvarsfrihet

En särskild bestämmelse om ansvarsfrihet återfinns i 6 kap. 14 § brottsbalken. Denna innebär att den som i vissa fall har begått en gärning mot ett barn under femton år inte ska dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt. Ansvarsfrihetsregeln är tillämplig på bl.a. brotten sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn riktade mot barn under femton år.

6.2 Ökat fokus på kränkningen vid avgränsningen av den sexuella handlingen

Regeringens förslag: I syfte att ytterligare tydliggöra kränkningens betydelse vid bedömningen av om en sexuell handling är jämförlig med samlag ska straffansvaret för våldtäkt mot barn, förutom samlag, omfatta varje annan sexuell handling som med hänsyn till *kränkningens allvar* är jämförlig med samlag.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt utredningen innebär dock ändringen bl.a. att tillämpningsområdet utvidgas något och i jämförelse med våldtäkt enligt 6 kap. 1 § brottsbalken ska inte längre gälla att tillämpningsområdet i princip ska vara detsamma.

Remissinstanserna: Merparten av de remissinstanser som yttrar sig, bl.a. *Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Barnombudsmannen (BO), Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Nationellt centrum för Kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Sveriges Domareförbund, Amnesty International, Svenska sektionen (Amnesty), Barnens rätt i samhället (BRIS), Stiftelsen Allmänna Barnhuset och UNICEF Sverige (UNICEF)*, instämmer i eller lämnar förslaget utan erinran. *Helsingborgs tingsrätt* påtar dock att en utvidgning av tillämpningsområdet med hänsyn till legalitetsprincipen måste markeras i lagtexten. *Linköpings kommun* anser att tillämpningsområdet för våldtäkt mot barn bör utvidgas ytterligare och att alla sexuella handlingar som riktas mot ett barn måste betraktas som våldtäkt. *Sveriges advokatsamfund*, som avstyrker förslaget, är inte övertygat om nödvändigheten av att utvidga det straffbara området och anser bl.a. att den föreslagna utvidgningen kan leda till betydande tolkningssvårigheter och bevisproblem samt till en osäkerhet kring räckvidden av det straffbara området.

Flera remissinstanser, bl.a. *BO, Västerbottens läns landsting, BRIS, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), UNICEF* och *Svensk förening för sexologi*, anser att samlag inte längre bör behållas som jämförelsenorm vid bedömningen av vilka sexuella handlingar som bör omfattas av bestämmelsen om våldtäkt mot barn. Enligt *BO* har sexualhandlingens karaktär en begränsad betydelse för bedömningen av graden av kränkning som ett barn utsätts för. Ombudsmannen framhåller vidare att många barn inte vet hur de rent anatomiskt ser ut i underlivet och därmed inte närmare kan beskriva ett övergrepp. *BRIS* anför att det saknar betydelse vid bedömningen av den sexuella kränkningen om en handling är jämförlig med samlag eller inte. *RFSU*, som istället förordar en formulering av det slag som 1998 års Sexualbrottskommitté föreslog, anser att jämförelsenormen riskerar att leda till att allvarliga kränkningar av en persons sexuella integritet som inte liknar ett påtvingat samlag förminskas i rättstillämpningen. *RFSL* anser att det är anmärkningsvärt att utredningen förordar att samlaget bör kvarstå som jämförelsenorm då den redovisat både medicinska skäl och rättspraxis som talar för det motsatta. Vidare anser *RFSL* att det är problematiskt att oralsex utförd på en flicka i rättstillämpningen inte ansetts jämförligt med vad som brukar menas med ett oralt samlag. *Brottsoffermyndigheten* anser att det bör framgå av motiven att penetrering är en viktig men inte avgörande omständighet för att bedöma övergreppet som våldtäkt mot barn.

Skälen för regeringens förslag: Liksom vad gäller gränsdragningen mellan våldtäkt och sexuellt tvång är enligt nuvarande lagstiftning samlaget jämförelsenorm även för gränsdragningen mellan våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn. Förutom samlag omfattar således be-

stämelsen om våldtäkt mot barn i 6 kap. 4 § brottsbalken även sådana sexuella handlingar som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförliga med ett samlag. Jämförelsen i 4 § tar alltså, i likhet med jämförelsen enligt bestämmelsen om våldtäkt mot vuxna i 1 §, sikte på den sexuella kränkningens art och inte på själva sexualhandlingen som sådan. Avsikten är att avgränsningen i 1 och 4 §§ i princip ska sammanfalla.

Utredningen har mot bakgrund av den utvärdering som den genomfört funnit att gränsdragningen mellan brotten våldtäkt mot barn och sexuell övergrepp mot barn med utgångspunkt i samlag som jämförelsenorm fungerar i huvudsak på det sätt som förutsatts i förarbetena till den nuvarande lagstiftningen. I de fall där gränsdragningsfrågan har ställts på sin spets har domstolarna, menar utredningen, också tagit fasta på att det är en bedömning av nivån av kränkningen och inte sexualhandlingen som sådan som ska vara avgörande för avgränsningen mellan brotten. Trots detta är det emellertid utredningens bedömning att domstolarna ändå många gånger hamnar i tämligen tekniska överväganden kring den sexuella handlingen och att det ibland läggs alltför stor vikt vid vilken typ av sexualhandling det är fråga om. Frågan om penetration skett eller inte tycks ha stor betydelse för gränsdragningen.

För att ytterligare understryka att det i första hand är en bedömning av kränkningen vid en sexuell handling som ska göras samt för att öppna upp för ett något vidare tillämpningsområde för brottet våldtäkt mot barn föreslår utredningen en ändring av bestämmelsen, så att det där anges att de sexuella handlingar, förutom samlag, som grundar ansvar för våldtäkt mot barn är de där ”den sexuella kränkningens allvar är jämförlig med samlag”. Detta innebär att i jämförelse med våldtäkt enligt 6 kap. 1 § brottsbalken ska inte längre gälla att tillämpningsområdet i princip ska vara detsamma.

Merparten av de remissinstanser som yttrar sig i frågan tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag. Några remissinstanser, bl.a. *BO*, *BRIS*, *RFSL*, *RFSU* och *UNICEF*, invänder emellertid mot att på sätt utredningen föreslår alltjämt låta samlaget vara kvar som jämförelsenorm i bestämmelsen om våldtäkt mot barn. De flesta synpunkter i detta avseende överensstämmer med de som framförts såvitt avser frågan om samlag som jämförelsenorm i bestämmelsen om våldtäkt i 1 §, se avsnitt 5.3.3. Därutöver framhåller bl.a. *BO* och *UNICEF* att sexualhandlingens karaktär saknar eller endast har en begränsad betydelse för bedömningen av kränkningen när det gäller brott mot barn. Enligt *BO* vet dessutom många barn inte hur de ser ut i underlivet och kan därför inte närmare beskriva ett övergrepp.

Regeringen gör följande bedömning. De skäl som regeringen anför för att behålla samlag som jämförelsenorm i bestämmelsen om våldtäkt mot vuxna, se avsnitt 5.3.3, gör sig också gällande när det gäller bestämmelsen om våldtäkt mot barn. Dessutom är det regeringens uppfattning att en sådan avgränsning väl överensstämmer med vad som framkommit genom de av utredningen presenterade medicinska erfarenheterna om barns reaktioner på sexuella övergrepp. Sammantaget anser därför regeringen, i likhet med utredningen och en majoritet av remissinstanserna, att samlaget som jämförelsenorm alltjämt bör finnas kvar i bestämmelsen om våldtäkt mot barn.

Däremot finns det enligt regeringens uppfattning – liksom vid våldtäktsbrottet för vuxna, se avsnitt 5.3.3 – skäl att som utredningen också förordar ytterligare markera och lyfta fram kränkningens betydelse vid bedömningen av vilka andra sexuella handlingar än samlag som bör omfattas av bestämmelsen om våldtäkt mot barn. I likhet med utredningen anser regeringen att det är viktigt att vid avgränsningen av brottet komma bort från alltför tekniska bedömningar av den sexuella handlingen och att fokus i stället måste riktas mot kränkningen. När det gäller utredningens förslag till utformning av lagtexten och den närmare innebörden därav gör regeringen dock en delvis annorlunda bedömning.

Liksom när det gäller våldtäkt mot vuxna anser regeringen att vad som nu sagts om behovet av en ökad fokusering på kränkningen såväl språkligt som sakligt sett bäst kommer till uttryck genom att det i lagtexten i stället anges att straffansvaret för våldtäkt mot barn, förutom samlag, även ska omfatta varje annan sexuell handling som ”med hänsyn till *kränkningens allvar* är jämförlig med samlag”. Därmed kommer enligt regeringens mening lagtexten på ett bättre och tydligare sätt än i dag markera att det är kränkningen genom den sexuella handlingen som prövas i målet som är det centrala i avgränsningen av våldtäktsbestämmelsen och inte sexualhandlingens tekniska karaktär som sådan. Avgränsningen bör dock även fortsättningsvis ske med utgångspunkten att bestämmelsen om våldtäkt mot barn ska vara reserverad för de allvarligaste sexuella kränkningarna. Det är emellertid regeringens uppfattning att bestämmelsen såväl enligt gällande som enligt nu föreslagen lydelse ger utrymme för ytterligare förtydliganden och tolkning i praxis när det gäller att i varje enskilt fall bedöma om en viss sexuell handling i kränkningshänseende är att anse som lika allvarlig som kränkningen vid ett samlag. En utgångspunkt bör vara att barn generellt sett är att anse som mer utsatta än vuxna och att det alltid är en kränkning att utsätta ett barn under 15 år för en sexuell handling. Det innebär att även om avsikten alltjämt är att avgränsningen av den sexuella handlingen i 1 och 4 §§ i princip ska sammanfalla, torde den omständigheten att en sexuell handling riktas mot ett barn i vissa fall kunna motivera skillnader. Det är således inte självklart att bedömningarna i varje enskilt fall kommer att överensstämma eftersom den kränkning som ett sexuellt övergrepp innebär kan vara att bedöma på olika sätt beroende på om offret är ett barn eller en vuxen person. Ett visst tolkningsutrymme lämnas således till rättstillämpningen att mot bakgrund av vad som nu sagts i varje enskilt fall bedöma om kränkningen av ett visst handlande är att jämställa med den kränkning som uppkommer vid ett samlag.

I sammanhanget bör dock, mot bakgrund av vad *RFSL* uttalar om s.k. orala övergrepp, särskilt framhållas att redan tidigare förarbetsuttalanden ger stöd för att sådana som regel får anses jämförliga med samlag oavsett om det är fråga om ett heterosexuellt eller homosexuellt övergrepp (prop. 1983/84:105 s. 17 och 2004/05:45 s. 46). Det är således regeringens uppfattning att även ett oralt övergrepp bestående i att en gärningsman med sin tunga berör en flickas underliv ur kränkningshänseende kan vara att anse som lika allvarlig som kränkningen vid ett samlag oavsett om gärningsmannens handlande innefattar penetration eller inte.

6.3 Straffskalan för brottet sexuellt utnyttjande av barn

Regeringens bedömning: Någon ändring i bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn bör inte genomföras.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att straffminimum för brottet sexuellt utnyttjande av barn i 6 kap. 5 § brottsbalken höjs från allmänna fängelseminimum till fängelse i sex månader.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Domstolsverket, Kriminalvården, BO, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, DO, Linköpings kommun, Amnesty, BRIS, RFSU, UNICEF* och *Svensk förening för sexologi*, tillstyrker eller har inte något att erinra mot utredningens förslag. *Kriminalvården* anser att det även finns skäl att överväga en höjning av straffmaximum för att bättre svara mot gärningarnas straffvärde.

Flera remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt, Södertörns tingsrätt, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen (RPS)* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet)*, avstyrker utredningens förslag eftersom en sådan ändring istället leder till en påtaglig tröskeeffekt neråt i övergången mellan sexuellt utnyttjande av barn i 6 kap. 5 § brottsbalken och ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken. Enligt Åklagarmyndigheten och RPS kan en sådan tröskeeffekt leda till att fler fall än som avsetts bedöms vara fria från ansvar. Vidare pekar Åklagarmyndigheten på att utredningen inte tillräckligt utvecklat varför den föreslagna straffskärpningen är motiverad för alla gärningar som faller in under bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn. Åklagarmyndigheten anför också att systematiska skäl talar för att straffskalan för sexuellt utnyttjande av barn bör överensstämma med straffskalan för mindre grov våldtäkt i 6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken. Även *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* avstyrker förslaget och anser att det inte finns tillräckliga skäl för en straffhöjning.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen har mot bakgrund av den praxisgenomgång som den genomfört funnit att det finns en tydlig tröskeeffekt i straffvärdehänseende mellan brotten våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn. Enligt utredningen visar praxis att straffvärdet för gärningar som rubriceras som sexuellt utnyttjande av barn oftast ligger mellan fängelse i sex månader och fängelse i ett år. Straffvärdet för en gärning som rubriceras som våldtäkt mot barn bedöms däremot normalt motsvara fängelse i två år. Tröskeeffekten mellan de båda brotten blir därmed, menar utredningen, påtaglig för gärningar som med hänsyn till likheter och skillnader borde ligga tämligen nära varandra straffvärdemässigt.

För att i viss mån utjämna denna tröskeeffekt föreslår utredningen att minimistraffet för brottet sexuellt utnyttjande av barn ska höjas från allmänna fängelseminimum till fängelse i sex månader. Den föreslagna ändringen är även avsedd att medföra att straffvärdet för sexuellt utnyttjande av barn generellt sett blir något högre än tidigare.

Regeringen gör följande bedömning. Som framgår av den tidigare redovisningen döms den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en med samlag jämförlig sexuell handling som huvudregel för våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § BrB). Bestämmelsen är avsedd för de allvarligaste sexualbrotten mot barn, vilket bl.a. återspeglas i straffskalan för brottet. Om gärningen med hänsyn till omständigheterna vid brottet är att anse som mindre allvarlig kan i stället dömas för sexuellt utnyttjande av barn (6 kap. 5 § BrB). Ett typexempel när den sistnämnda bestämmelsen kan tillämpas är fall där två personer, varav den ena är strax under femton år, *frivilligt* har samlag med varandra. Till bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn finns även kopplat en bestämmelse om ansvarsfrihet (6 kap. 14 § BrB). Enligt den ska en person som begått en gärning enligt 5 § mot ett barn under femton år inte dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet. Sammantaget är således bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn avsedd att omfatta såväl gärningar som ligger nära gränsen för våldtäkt mot barn som gärningar som gränsar till ansvarsfrihet. Tillämpningsområdet för bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn skiljer sig därmed, i vart fall i fråga om ytterlighetsfallen, väsentligen åt.

Utgångspunkten enligt regeringens mening är att gärningar av nu aktuellt slag generellt sett har ett högt straffvärde. Som redovisats ovan är emellertid tillämpningsområdet för bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av barn utformat så att gärningar av mycket skiftande slag ska kunna omfattas av bestämmelsen. Det kan därför förekomma fall som i och för sig är straffvärda, men för vilka ett minsta straff om fängelse i sex månader framstår som alltför ingripande. Som ett sådant exempel kan nämnas ett fall där en 16-åring pojke har samlag vid endast ett tillfälle med en flicka som är strax under 14 år och där samlaget byggt på fullständig frivillighet och ömsesidighet. I ett sådant fall där bestämmelsen om ansvarsfrihet sannolikt inte skulle vara tillämplig framstår det enligt regeringens mening inte som rimligt att bedöma straffvärdet till minst sex månaders fängelse. Redan vad som nu sagts talar enligt regeringen starkt mot en höjning av straffminimum för sexuellt utnyttjande av barn.

Flera remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *RPS* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet)*, avstyrker förslaget och anför som skäl att den föreslagna straffskärpningen i stället kommer att leda till påtagliga tröskeeffekter neråt i övergången mellan brottet sexuellt utnyttjande av barn och ansvarsfrihetsregeln. Regeringen instämmer i den bedömningen. En sådan effekt riskerar i sin tur, som Åklagarmyndigheten och RPS påpekar, att medföra att fler fall kan komma att omfattas av ansvarsfrihetsregeln än vad som avsågs när den infördes. Exempelvis finns en risk att skillnaden i ålder mellan gärningsman och offer tillåts öka. En sådan utvidgning av tillämpningsområdet för ansvarsfrihetsregeln skulle, enligt regeringens bedömning, i förlängningen riskera att leda till ett sämre skydd för barn mot att utnyttjas sexuellt.

Även vad Åklagarmyndigheten anför om att straffskalorna för sexuellt utnyttjande av barn och mindre grov våldtäkt i 6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken av systematiska skäl bör överensstämja talar enligt rege-

ringens mening mot en höjning av straffminimum för sexuellt utnyttjande av barn.

Sammantaget anser regeringen att det inte föreligger tillräckliga skäl för att höja straffminimum för sexuellt utnyttjande av barn. Utredningens förslag i denna del bör därför inte genomföras. Inte heller i övrigt anser regeringen att det föreligger skäl att på annat sätt förändra straffskalan för brottet sexuellt utnyttjande av barn.

6.4 Skärpt straffansvar för grovt sexuellt övergrepp mot barn

Regeringens förslag: Tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn utvidgas genom att det vid bedömning av om brottet är grovt särskilt ska beaktas *om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende* eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller *om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.*

Straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år.

Utredningens förslag att straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Södertörns tingsrätt, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, RPS, Kriminalvården, BO, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet), DO, Linköpings kommun, Amnesty, ECPAT Sverige (ECPAT), BRIS, RFSU, UNICEF och Svensk förening för sexologi*, tillstyrker eller har inte något att erinra mot utredningens förslag om höjt straffminimum. *Åklagarmyndigheten* framför att det av systematiska skäl bör övervägas att även höja straffminimum för grovt sexuellt tvång från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. *Kriminalvården* anser att det även finns skäl att överväga en höjning av straffmaximum för att bättre svara mot gärningarnas straffvärde. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* avstyrker förslaget och anser inte att det finns tillräckliga skäl för en straffhöjning.

Promemorians förslag att utvidga tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt promemorians förslag utvidgas tillämpningsområdet på så sätt att det vid bedömningen av om brottet är grovt ska beaktas om gärningsmannen utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars varit av allvarligt slag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Helsingborgs tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet,*

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Domstolsverket, RPS, Kriminalvården, Brottsoffermyndigheten, ECPAT, BRIS, RFSL, RFSU, UNICEF, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS) och Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR) tillstyrker eller har inte något att erinra mot promemorians förslag att utvidga tillämpningsområdet för brottet grovt sexuellt övergrepp mot barn i 6 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Flera remissinstanser påtalar dock vissa problem med utformningen av förslaget. Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, anser att det är viktigt att systematiken och begreppsbildningen i 6 kap. brottsbalken bibehålls. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* pekar på att förslaget kan leda till att det lagtekniskt skapas ett inverterat förhållande inom brottstypen där en majoritet av alla brott placeras i den högsta svårhetsgraden. Om ett sådant förhållande skulle uppstå bör, enligt fakultetsnämnden, övervägas att införa en indelning i tre svårhetsgrader där straffskalorna anpassas utifrån de effekter man önskar uppnå. *BO* anser att brottet grovt sexuellt övergrepp mot barn ska utgå och att dessa gärningar i stället ska omfattas av bestämmelsen om våldtäkt mot barn. Kvarstår bestämmelsen om grovt sexuellt övergrepp mot barn tillstyrker dock *BO* förslaget i sin helhet.

Åklagarmyndigheten avstyrker förslaget eftersom det innebär att gränsdragningen mellan sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn påtagligt skulle skilja sig från gränsdragningen mellan våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn. En sådan förändring innebär att strukturen i sexualbrottslagstiftningen skulle förändras. För att en sådan förändring ska vara motiverad erfordras starka skäl. Tillräckligt starka skäl härför har enligt myndighetens bedömning inte redovisats. Även *Sveriges advokatsamfund* avstyrker förslaget och anför att förslaget innebär en alltför långtgående utvidgning av sexualbrottslagstiftningen. Enligt samfundet är det förenat med risker att bedömningen av gradindelningen i stor utsträckning förskjuts från gärningen som sådan, för att i stället fokusera på om en person utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende.

Flera remissinstanser har även lämnat synpunkter rörande promemorians författningsförslag.

Såvitt avser uttrycket ”gärningsmannen utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende” har bl.a. *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Åklagarmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund*, framhållit att motsvarande formulering i 29 kap. 2 § brottsbalken har en delvis annan innebörd vilket kan leda till tillämpningsproblem. Vidare anser *Hovrätten över Skåne och Blekinge* att lagtexten på ett tydligare sätt bör hänvisa till avsedda personkategorier. Även *Åklagarmyndigheten* anser att det är oklart vilka personkategorier som är tänkta att omfattas av bestämmelsen, varför vissa tillämpningsproblem kan förlusets. Vissa remissinstanser, bl.a. *Helsingborgs tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, ställer sig vidare frågande till hur den föreslagna lagändringen påverkar brott mot barn i ålderskategorin 15–18 år enligt bestämmelsens första stycke och om det är lämpligt att samma omständigheter som utgör en brottsförutsättning för dessa brott även anges som en sådan

omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt.

Vad gäller det i promemorian föreslagna uttrycket ”brottet varit av allvarligt slag” har *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, invänt att begreppet är alltför vagt och otydligt, vilket kan leda till tillämpningsproblem. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* är tveksam till om uttrycket i praktiken ger särskilt mycket vägledning.

Slutligen förordar *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge* av systematiska skäl att omständigheten att ”fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet” behålls i bestämmelsen. *Helsingborgs tingsrätt* ifrågasätter av samma skäl förslaget att låta uppräknningen av omständigheter vara uttömmande. Tingsrätten anser därför, i likhet med *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, att ordet ”särskilt” före uppräknningen av omständigheterna bör behållas.

Skälen för regeringens förslag

Tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn utvidgas

Enligt den nuvarande lydelsen av straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn i 6 kap. 6 § brottsbalken ska, som framgår av den tidigare redovisningen, vid bedömning av om ett sådant övergrepp är att anse som grovt särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. De nämnda omständigheterna är endast avsedda som exempel på sådana omständigheter som bör ingå i en samlad bedömning av om brottet är att anse som grovt.

Utredningen har haft i uppdrag att särskilt utreda hur tillämpningsområdet för de särskilda straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn har avgränsats, bl.a. genom att undersöka bedömningen av brottens svårhetsgrad samt vilka omständigheter som särskilt har beaktats av domstolarna.

När det gäller straffbestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn visar, enligt utredningen, undersökningen att det är förhållandevis ovanligt att det i domstolarna döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn. Denna bild bekräftas även av den officiellt redovisade kriminalstatistiken som utredningen presenterar och av vilken det framgår att antalet lagförda brott avseende grovt sexuellt övergrepp mot barn endast är ett fåtal per år. Högsta domstolen har också, menar utredningen, genom de vägledande avgörandena på området (NJA 2006 s. 221 och 2008 s. 1096 I och II) visat att nivån på gärningarna för att ett grovt brott ska föreligga måste vara tämligen hög. Utredningen har mot bakgrund av den praxisgenomgång som den genomfört funnit att det framför allt är vid upprepade sexuella övergrepp mot barn som brottet bedöms som grovt. Detta ligger enligt utredningen väl i linje med tankarna bakom införandet av det grova brottet. Det är också utredningens samlade uppfattning att gränsdragningen i rättstillämpningen mellan sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn fungerar generellt på det sätt som förutsatts i förarbetena till den nuvarande lagstiftningen.

Enligt regeringen kan dock ifrågasättas om inte utformningen av brottet grovt sexuellt övergrepp mot barn har getts ett alltför snävt tillämpningsområde.

Regeringen gör följande överväganden. Redan av utformningen och exemplifieringen av de kvalificerande omständigheterna – inte minst den som innebär att gärningsmannen ska ha visat särskild hänsynslöshet eller råhet – framgår att det enligt lagtexten ställs höga krav för att rubricera ett sexuellt övergrepp mot barn som grovt. Bilden av ett begränsat tillämpningsområde bekräftas också av vad som framkommit genom utredningens praxisgenomgång. Genom praxisgenomgången blir det dessutom tydligt att även i de fall där omständigheterna kring brottet framstår som mycket allvarliga är det oftast inte tillräckligt för att bedöma övergreppet som grovt. Detta framstår som särskilt tydligt beträffande de fall där det varit fråga om ett enskilt övergrepp. Det innebär att även mycket allvarliga fall av sexuella övergrepp mot barn hänförs till normalgraden av brottet. Mot denna bakgrund anser regeringen att tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn är alltför begränsat. Det finns därför anledning att utvidga detta så att det i något större utsträckning än i dag kan komma i fråga att bedöma ett sexuellt övergrepp mot barn som grovt. Promemorians förslag innebär en sådan utvidgning. Mot en sådan ordning har *Åklagarmyndigheten* varit starkt kritisk. Enligt myndigheten innebär utvidgningen att gränsdragningen mellan sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn påtagligt kommer att skilja sig från gränsdragningen mellan våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn. Med en sådan förändring ändras strukturen i sexualbrottslagstiftningen. Enligt myndigheten har tillräckligt starka skäl för en sådan förändring inte redovisats. Regeringen, som i och för sig har viss förståelse för vad *Åklagarmyndigheten* anför, vill i denna del tillägga följande. Redan i dag förekommer skillnader i fråga om utformningen av de grova brotten i 6 kap. brottsbalken. Skillnaderna motiveras närmast av att förutsättningarna för de olika brotten skiljer sig åt. Även i fråga om brotten våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn förekommer skillnader. Dessutom har det genom utredningens praxisgenomgång blivit tydligt att vissa för denna brottstyp karakteristiska och kvalificerande omständigheter inte på ett tillräckligt adekvat sätt återspeglas i utformningen av det grova brottet. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns tillräckliga skäl för att utvidga tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn. En majoritet av remissinstanserna instämmer dessutom i eller har inte haft något att erinra mot en utvidgning med den inriktning som lämnats i promemorian. En sådan ordning får också enligt regeringens mening anses väl stämma överens med den allmänt sett strängare syn på sexualbrott mot barn som gjort sig gällande under senare år. För att åstadkomma detta bör ändringar göras i fråga om såväl utformningen som exemplifieringen av de omständigheter som enligt bestämmelsen särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är att bedöma som grovt.

Lagtextens utformning

När det gäller frågan om lagtextens närmare utformning och vilka omständigheter som bör anges i bestämmelsen gör regeringen följande bedömning.

Av såväl utredningens praxisgenomgång som annan sammanställning av praxis på området (se bl.a. Åklagarmyndighetens RättsPM 2010:4 Sammanställning av rättspraxis i sexualbrottsmål) framgår att det är förhållandevis vanligt att sexuella övergrepp mot barn, i vart fall i fråga om de yngre barnen, begås av personer som finns i barnets närhet och som därigenom utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende. Av de medicinska erfarenheter om barns reaktioner på sexuella övergrepp som utredningen presenterar framgår också att det är av särskild vikt för uppkomsten av främst psykiska skador om övergreppen begås av en person i förtroendeställning. Att så är fallet måste förstås mot bakgrund av barns beroendeställning gentemot vuxna och deras reaktioner till svek mot det förtroende som barn bör kunna förvänta sig av vuxna i sin omgivning. Det finns därför enligt regeringens uppfattning anledning att se särskilt allvarligt på om någon i ett barns närhet t.ex. en förälder, styvförälder eller en anställd på en förskola som haft barnet i sin vård utsätter barnet för ett sexuellt övergrepp. Detsamma bör även gälla i fråga om bl.a. barnvakter eller andra personer i barnets närhet som har anförtrots barnet. Detta bör komma till direkt uttryck i bestämmelsen.

I promemorian föreslås i denna del att det ska beaktas ”om gärningsmannen utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende”. Några remissinstanser invänder dock mot eller pekar på vissa problem med förslaget. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Svea hovrätt* anser att lagtexten tydligare bör hänvisa till avsedd personkategori särskilt mot bakgrund av att motsvarande formulering i 29 kap. 2 § 4 brottsbalken inte har samma innebörd som åsyftas här. Enligt *Hovrätten över Skåne och Blekinge* kan i stället övervägas att i lagtexten ange ”om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende”. Även *Åklagarmyndigheten* anser att det föreslagna begreppet förefaller ge uttryck för en snävare krets personer än som faktiskt avses, varför vissa tillämpningsproblem kan förutses. Det är enligt myndigheten exempelvis oklart om idrottsledare och tränare omfattas. Vidare ställer sig bl.a. *Åklagarmyndigheten* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* frågande till dels hur den föreslagna lagändringen kommer att påverka brott mot barn i ålderskategorin 15–18 år enligt bestämmelsens första stycke, dels om det beträffande nämnda ålderskategori är lämpligt att en nödvändig brottsföretsättning också utgör en omständighet som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är att anse som grovt.

Vad först gäller frågan om lagtextens utformning anser regeringen i likhet med *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Svea hovrätt* att lagtexten på ett tydligare sätt än i promemorians förslag bör hänvisa till avsedd personkategori. För att åstadkomma detta ansluter sig regeringen i huvudsak till *Hovrättens över Skåne och Blekinge* förslag och föreslår som lämpligare uttryck ”om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende”.

Vad därefter gäller frågan om bestämmelsens tillämplighet på brott mot barn i ålderskategorin 15–18 år vill regeringen, som i och för sig har förståelse för remissinstansernas synpunkter, framföra följande. Omständigheter som att gärningsmannen är närstående till barnet eller på annat sätt anförtrots eller haft tillsyn över barnet kan redan i dag, även om de inte nämns uttryckligen i lagtexten, utgöra exempel på sådana omständigheter som särskilt bör ingå i den samlade bedömning som domstolen alltid ska göra för att avgöra om t.ex. ett sexuellt övergrepp mot barn är att anse som grovt. Därutöver kan nämnas att nämnda förfaringsätt – dvs. att i delar använda delvis liknande omständigheter som både brottsförutsättning och som en omständighet att särskilt beakta vid bedömningen av om ett brott är grovt – inte heller i sig innebär något nytt utan motsvarar vad som i viss utsträckning gäller redan enligt nuvarande utformning (jfr beträffande omständigheten barnets ålder, prop. 1991/92:35 s. 14–15). Regeringen ser därmed inte något principiellt hinder mot att låta den nu aktuella omständigheten komma till direkt uttryck i lagtexten. Däremot finns skäl att förtydliga att avsikten med förslaget inte är att alla gärningar som begås av någon som är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjar sin ställning eller missbrukar ett särskilt förtroende med automatik ska bedömas som grova brott. Liksom i dag ska domstolen göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Vad som nu sagts ska givetvis gälla även i fråga om de brott som riktar sig mot barn i ålderskategorin 15–18 år. På grund av det sagda finns därför inte heller skäl att, som *Juridiska fakultetsnämnden i Uppsala universitet* föreslår, överväga att införa en indelning av brottet sexuellt övergrepp mot barn i tre svårhetsgrader.

Vad gäller omständigheten ”om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet” anser regeringen, i likhet med *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, att den av systematiska skäl bör kvarstå i bestämmelsen.

Även omständigheterna om gärningsmannens tillvägagångsätt och barnets låga ålder framstår enligt regeringens mening som ändamålsenliga och bör därför även i fortsättningen anges som exempel på sådana omständigheter som kan kvalificera ett sexuellt övergrepp mot barn som grovt. För att däremot i enlighet med vad som tidigare sagts öppna upp för ett något vidare tillämpningsområde bör det nuvarande tillägget i bestämmelsen – att gärningsmannen genom de nämnda omständigheterna eller annars ska ha visat särskild hänsynslöshet eller råhet – tas bort. I promemorian föreslås att nämnda uttryck ska ersättas med ”om brottet annars varit av allvarligt slag”. Några remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, anser att den nämnda formuleringen är alltför vag och otydlig, vilket kan leda till tillämpningsproblem för domstolarna. Vidare förordar hovrätterna av systematiska skäl att lagtexten i denna del i stället utformas i närmare överensstämmelse med andra bestämmelser i 6 kap. och brottsbalken i övrigt med bibehållande av begreppet ”hänsynslöshet”. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* är tveksam till om det föreslagna uttrycket i praktiken ger särskilt mycket vägledning. Med beaktande av dessa synpunkter finner regeringen att ett lämpligare uttryck är ”om brottet annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet”. Med ett sådant uttrycksätt bibehålls systematiken i 6 kap. brottsbalken samtidigt som det skapas

ett något vidare tillämpningsområde för det nu aktuella brottet. Uttrycksättet tydliggör också att fokus vid bedömningen ska ligga på det hänsynslösa utnyttjandet av barnet. Bestämmelsen om sexuellt övergrepp mot barn bör i denna del således formuleras så att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas ”om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet”. Därmed kommer inte bara de i denna del särskilt utpekade omständigheterna utan också andra omständigheter av kvalificerat slag kring brottet att ges ett ökat genomslag vid bedömningen av om ett sexuellt övergrepp mot barn är att bedöma som grovt.

Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Helsingborgs tingsrätt*, ifrågasätter av systematiska skäl förslaget att de uppräknade omständigheterna i bestämmelsen ska vara uttömmande. I stället förordar hovrätten och tingsrätten att ordet ”särskilt” före den nu exemplifierande uppräknningen av omständigheter bör behållas. Mot bakgrund härav och med hänsyn till den nu föreslagna lagtexten delar regeringen denna bedömning.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det vid bedömning av om ett sexuellt övergrepp mot barn är att bedöma som grovt särskilt ska beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgräpat sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.

Straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjs till ett år

Straffet för sexuellt övergrepp mot barn är för normalfallet fängelse i högst två år och för grova fall fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Straffskalorna överlappar således varandra på det sättet att fängelse från och med sex månader till och med två år är gemensamt för de båda graderna av brottet.

Som ovan redovisats framgår av den utvärdering som utredningen genomfört att det är förhållandevis ovanligt att det i domstolarna döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn.

De ändringar regeringen föreslagit i det föregående medför att fler fall än i dag kommer att bedömas som grovt brott. Tillämpningsområdet för det grova brottet kommer dock även i fortsättningen att omfatta gärningar av mycket allvarligt slag. Även med beaktande av den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet kan ifrågasättas om den nuvarande straffskalan på ett tillräckligt sätt återspeglar det grova brottets allvar. För att på ett bättre sätt än i dag återspegla detta allvar och för att åstadkomma en höjd straffnivå för brottet bör därför straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn höjas. En majoritet av remissinstanserna instämmer i eller har inte haft något att erinra mot en sådan lösning. Ett straffminimum på ett år, som utredningen föreslår, framstår som väl avvägt och återspeglar på en lägsta nivå bättre allvaret i brottet än dagens straffminimum på sex månader. Ett minimistraff på ett års fängelse får vidare anses stå i bättre proportion till straffminimum för våldtäkt mot barn av normalgraden. Något skäl att därutöver, som en remissinstans

föreslår, även överväga en höjning av straffmaximum för det grova brottet anser regeringen inte föreligga.

Regeringen föreslår följaktligen att straffminimum för sexuellt övergrepp mot barn, grovt brott, höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Med en sådan förändring torde även i någon mån ytterligare utrymme ges för att vid mer allvarliga normalgradsfall av sexuellt övergrepp mot barn kunna göra en tillräckligt nyanserad bedömning av straffvärdet.

Avslutningsvis bör nämnas att *Åklagarmyndigheten* anför skäl för att även straffminimum för brottet grovt sexuellt tvång bör höjas. Frågan har inte behandlats av utredningen. Det saknas därför förutsättningar för att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga en sådan lagändring.

7 Sexuellt ofredande

7.1 Gällande rätt

Vid 2005 års sexualbrottsreform fick straffbestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § brottsbalken en ny lydelse. För *sexuellt ofredande* döms, enligt bestämmelsens första stycke, den som sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd.

Vidare döms för sexuellt ofredande, enligt bestämmelsens andra stycke, den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet. Bestämmelsen i denna del är tillämplig både vad avser handlingar som riktar sig mot barn som mot vuxna.

Bestämmelsen om sexuellt ofredande är subsidiär i förhållande till bl.a. brotten våldtäkt, sexuellt tvång, våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn. Straffet för sexuellt ofredande är böter eller fängelse i högst två år.

7.2 Sexuellt ofredande genom ord eller handlande

Regeringens bedömning: Bestämmelsen om sexuellt ofredande bör inte ändras.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Enligt utredningens förslag ska straffansvaret i 6 kap. 10 § andra stycket andra ledet brottsbalken omfatta den som genom ord eller handlande ofredar en person på ett sexuellt kränkande sätt. Enligt utredningen syftar ändringen till att något utsträcka tillämpningsområdet då det för den objektiva bedömningen inte ska spela någon roll vilken gärningsmannen haft med sitt handlande.

Remissinstanserna: Merparten av de remissinstanser som yttrar sig i frågan, bl.a. *Svea hovrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*,

Rikspolisstyrelsen, Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet, Kvinnofronten, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL) och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag. Även Hovrätten över Skåne och Blekinge tillstyrker utredningens förslag förutsatt att straffskalan i bestämmelsen behålls. Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet ifrågasätter dock om det verkligen är helt betydelselöst vilken avsikt gärningsmannen har haft med sitt handlande. Enligt fakulteten bör detta ha – och får i praktiken – betydelse vid gränsdragningen mellan brotten sexuellt ofredande och ofredande.

Skälen för regeringens bedömning

Det som skiljer sexualbrotten från övriga brott mot person är att det finns ett sexuellt moment i övergreppet. Hur kvalificerat det sexuella momentet är och till vilken nivå den sexuella kränkningen når upp har betydelse för såväl den inbördes gränsdragningen mellan sexualbrotten som gränsdragningen mot andra brott mot person.

Straffbestämmelsen om sexuellt ofredande är, som tidigare redovisats, subsidiär i förhållande till de tidigare bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken. Bestämmelsen i nu aktuellt avseende (6 kap. 10 § andra stycket andra ledet BrB) straffbelägger den som genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet. Avsikten är att träffa endast sådana handlingar som har en sexuell inriktning genom att de på något sätt syftar till att reta eller tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift. Det kränkande kan bestå i ord eller handlande. Med handlande avses t.ex. andra sexuella beröringar och handlingar än sådana som kan anses innefattas i begreppet ”sexuell handling”. Som exempel på en sådan handling kan nämnas en person som kortvarigt sexuellt berör en annan persons bröst eller könsorgan. Även yttranden med tydlig sexuell inriktning kan omfattas av tillämpningsområdet. För straffansvar krävs inte att offrets sexuella integritet i det enskilda fallet har kränkts utan det är tillräckligt att det sätt på vilket handlingen utförs typiskt sett leder till att offrets sexuella integritet kränks. I subjektivt hänseende krävs inte något syfte från gärningsmannens sida att kränka offrets sexuella integritet. Det är tillräckligt att uppsåtet omfattar de faktiska omständigheter som utgör underlag för domstolens värdering av frågan om en kränkning typiskt sett har skett (prop. 2004/05:45 s. 149).

Enligt utredningen har det vid de samråd med åklagare som utredningen haft påpekats att utrymmet för att döma för sexuellt ofredande har blivit mindre jämfört med före reformen år 2005. Det har sagts att en del fall av ofredande genom ord eller handlande som tidigare var att bedöma som sexuellt ofredande enligt bestämmelsens andra stycke andra ledet nu i stället bedöms som ofredande enligt 4 kap. 7 § brottsbalken. Förklaringen har uppgetts vara att domstolarna ställer krav på en särskild sexuell avsikt hos gärningsmannen, nämligen att det funnits ett syfte att reta eller tillfredsställa dennes sexualdrift. Bilden från samråden bekräftas enligt utredningen även av erfarenheterna från den praxisgenomgång som utredningen genomfört. Enligt utredningen visar praxis att vikt läggs vid gärningsmannens avsikt. Bland de 30 domar där det var aktuellt att pröva frågan om sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket andra ledet

brottsbalken bedömdes gärningen i två fall i stället som ofredande med hänvisning till att det inte var visat att gärningen syftade till att reta eller tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift. Vidare ogillades åtalet för sexuellt ofredande helt, med samma motivering, i ett par fall. Bland de fall som utredningen hänvisar till kan nämnas ett fall där tre pojkar hade åtalats för sexuellt ofredande bestående i att de på träslöjden i skolan tillverkat en trädildo som de sedan slagit in och överlämnat till sin kvinnliga lärare under lektionstid i skolan. Hovrätten godtog pojkarnas uppgifter att deras handlande var orsakat av att de uppfattade målsäganden som en sur och sträng lärare och att syftet med gärningen var att de ville se hur hon reagerade. Hovrätten ansåg därför att pojkarna inte hade haft något sexuellt motiv och dömde dem i stället för ofredande (Hovrättens för Övre Norrland dom den 4 mars 2008 i mål B 88-08). I ett annat fall, som utredningen tar upp, åtalades en person för att ha skickat ett sms till en annan person där meddelandet innehöll ett uttryck med sexuell anspeling. Hovrätten, som ogillade åtalet, konstaterade att det inte var visat att gärningsmannen hade haft ett sexuellt syfte med uttrycket utan att avsikten i stället fick antas vara att kränka målsäganden i största allmänhet (Svea hovrätts dom den 6 mars 2008 i mål B 2828-07).

I syfte att något utsträcka tillämpningsområdet för sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 § andra stycket andra ledet brottsbalken föreslår utredningen att bestämmelsen ändras på så sätt att det för straffbarhet i stället ska gälla att en person genom ord eller handlande ofredar en person på ett sexuellt kränkande sätt. För den objektiva bedömningen ska det då inte spela någon roll vilken avsikt gärningsmannen haft med sitt handlande. Däremot bör krävas att handlingen haft en tydlig sexuell inriktning. Som ett exempel på ett sådant förfarande som bör omfattas av den aktuella bestämmelsen nämner utredningen fallet ovan med trädildon. Ett annat exempel kan, menar utredningen, vara en person – som i syfte att se hur andra människor reagerar – går fram till en annan person och lägger handen på dennes könsorgan samtidigt som den utsattes reaktion dokumenteras i bild av gärningsmannen eller dennes medhjälpare.

Merparten av de remissinstanser som yttrar sig i frågan tillstyrker utredningens förslag. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* ifrågasätter dock om det verkligen är helt betydelselöst vilken avsikt gärningsmannen har haft med sin handling. Enligt fakultetsstyrelsen bör det sistnämnda ha – och i praktiken få – betydelse vid gränsdragningen mellan sexuellt ofredande och ofredande.

Regeringen, som instämmer i de synpunkter som Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet för fram, vill i denna del framhålla följande. Utredningen har som grund för sitt förslag gjort gällande att tillämpningsområdet för den aktuella bestämmelsen har snävats in i förhållande till vad som gällde vid tidpunkten för reformen år 2005. Oavsett hur det närmare förhåller sig med den saken kan regeringen konstatera att med utredningens förslag kommer till bestämmelsen att räknas inte bara sådana handlingar som i dag bedöms som ofredande enligt 4 kap. 7 § brottsbalken utan också vissa förfaranden som i dag bedöms som misshandel enligt 3 kap. 5 § brottsbalken eller förolämpning enligt 5 kap. 3 § samma balk. Handlingar av nu angivet slag – inte minst de exempel som utredningen ovan refererar till – kan självfallet vara kränkande för den som drabbas. Även om det finns anledning att se allvarligt på sådana

förfaranden kan det enligt regeringens mening ifrågasättas om en kriminalisering inom ramen för 6 kap. brottsbalken är rätt sätt att hantera frågan. Visserligen är bestämmelsen om sexuellt ofredande avsedd att fungera som en uppsamlingsbestämmelse i förhållande till de tidigare i 6 kap. brottsbalken upptagna bestämmelserna. Bestämmelsen bör dock enligt regeringens mening ses mot bakgrund av systematiken och syftet med sexualbrottslagstiftningen – att genom regleringen i 6 kap. brottsbalken skydda enskilda personer mot just övergrepp av sexuell slag. Utredningens förslag väcker därmed frågor av systematisk karaktär både i förhållande till övriga brott i 6 kap. brottsbalken men också i förhållande till andra brott i brottsbalken. Konsekvenserna av dessa har inte analyserats i tillräcklig utsträckning. Utredningens förslag till ändring bör därför inte genomföras. Bestämmelsen kommer således även i fortsättningen att träffa endast sådant handlande som haft en tydlig sexuell inriktning. Det ska alltså hos gärningsmannen ha funnits ett sexuell intresse med handlandet. Därmed kommer sådana fall av ofredande genom ord eller handlande som gärningsmannen begår av helt andra skäl, t.ex. för att kränka ett offer eller för att se hur ett offer reagerar i en viss situation eller för att rent allmänt skada ett offer, att falla utanför bestämmelsen. Sådana fall kommer i stället – i likhet med vad som gäller i dag – hanteras enligt andra straffbestämmelser som t.ex. ofredande eller misshandel.

8 Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp

Under åren 2006 och 2007 utarbetades inom Europarådet en konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, CETS nr. 201). Sverige var delaktigt i utarbetandet av konventionen, som öppnades för undertecknande den 25 oktober 2007. Sverige undertecknade konventionen samma dag. Konventionen trädde i kraft den 1 juli 2010.

8.1 Konventionens huvudsakliga innehåll

Konventionens syfte är att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, att skydda brottsoffrens rättigheter samt att främja nationellt och internationellt samarbete i frågan. Genom konventionen inrättas också en särskild övervakningsmekanism för att säkerställa genomförandet av konventionens bestämmelser.

Konventionen innehåller 13 kapitel med sammanlagt 50 artiklar. Kapitel I innehåller bestämmelser om syften, en icke-diskrimineringsprincip och definitioner (artikel 1–3). Kapitel II tar upp frågor om förebyggande åtgärder av olika slag (artikel 4–9). I kapitel III behandlas

frågan om specialiserade myndigheter och samordnande organ (artikel 10). Kapitel IV tar upp skyddsåtgärder och hjälp till brottsoffer (artikel 11–14). I kapitel V finns bestämmelser om förebyggande eller behandlande program eller åtgärder (artikel 15–17). Kapitel VI tar upp de straffrättsliga bestämmelserna (artikel 18–29). I kapitel VII finns bestämmelser om utredningar, åtal och processrätt (artikel 30–36). Därefter följer i kapitel VIII ett avsnitt om registrering och lagring av data (artikel 37). Kapitel IX behandlar frågan om internationellt samarbete (artikel 38). I kapitel X finns bestämmelser om konventionens övervakningsmekanism (artikel 39–41). Kapitel XI tar upp konventionens förhållande till andra internationella instrument (artikel 42 och 43). Kapitel XII tar upp regler om ändringar i konventionen (artikel 44). I kapitel XIII finns slutbestämmelser (artikel 45–50).

Till konventionen har en förklaranderapport utarbetats. I denna anges i vilken kontext konventionen tillkommit samt hur de olika artiklarna bör förstås.

8.2 Bedömning av lagstiftningsbehovet

8.2.1 Syften, en icke-diskrimineringsprincip och definitioner (artikel 1–3)

Regeringens bedömning: Konventionens bestämmelser om syften, en icke-diskrimineringsprincip och definitioner föranleder inga lagstiftningsåtgärder.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna yttrar sig inte i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt *artikel 1.1* har konventionen tre syften. För det första att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn (a). För det andra att skydda rättigheterna hos barn som utsatts för sexuell exploatering och sexuella övergrepp (b). För det tredje att främja nationellt och internationellt samarbete i frågan (c). Genom konventionen, *artikel 1.2*, inrättas också en särskild övervakningsmekanism för att säkerställa parternas praktiska genomförande av dess bestämmelser.

I *artikel 2* anges den icke-diskrimineringsprincip som ska gälla när parterna tillämpar bestämmelserna i konventionen. Enligt denna ska parterna tillämpa bestämmelserna i konventionen utan åtskillnad på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till en nationell minoritet, egendom, härkomst, sexuell läggning, hälsotillstånd, funktionshinder eller ställning i övrigt. För svenska förhållanden gäller enligt grundlagen (1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen, förkortad RF) att det allmänna ska verka för att motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person. Vidare ska domstolar samt förvaltnings-

myndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttas saklighet och opartiskhet (1 kap. 9 § RF). Enligt grundlagen får lag eller annan föreskrift inte heller innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning (2 kap. 12 § RF). På motsvarande sätt får lag eller annan föreskrift inte heller innebära att någon missgynnas på grund av sitt kön, om inte föreskriften utgör ett led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt (2 kap. 13 § RF).

Artikel 3 innehåller definitioner av begrepp som används i konventionen. Enligt *punkten a* avses med ”barn” varje person under 18 år. Enligt *punkten b* avses med ”sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn” sådant handlande som beskrivs i artikel 18–23 i konventionen. Slutligen definieras enligt *punkten c* ”brottsoffer” som varje barn som är utsatt för sexuell exploatering eller sexuella övergrepp. Betydelsen av dessa definitioner för svensk lagstiftning behandlas nedan i samband med de artiklar där definitionerna används.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att dessa artiklar inte föranleder några lagstiftningsåtgärder.

8.2.2 Förebyggande åtgärder (artikel 4–9)

Regeringens bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de åtaganden som ställs upp i konventionen när det gäller åtgärder för att förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn.

Utredningens förslag att utreda förutsättningarna för en nationell hjälptelefon för förövare bör inte genomföras.

Utredningens bedömning och förslag: I fråga om behovet av lagändringar överensstämmer utredningens bedömning med regeringens. Utredningen föreslår dock i anslutning till artikel 7 att förutsättningarna för en nationell hjälptelefon för förövare bör utredas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning och förslag eller lämnar de utan invändning.

Några remissinstanser, bl.a. *Socialstyrelsen*, *Barnombudsmannen (BO)*, *ECPAT Sverige (ECPAT)*, *Barnes rätt i samhället (BRIS)* och *UNICEF Sverige (UNICEF)*, framhåller dock behovet av kontinuerliga utbildningsinsatser för personer som arbetar med barn för att öka medvetenheten om bl.a. barns rättigheter samt när det gäller att arbeta utifrån ett barnrättsperspektiv (*artikel 5.1 och 5.2*). *Socialstyrelsen* anser när det gäller *artikel 5.3* att frågan om registerkontroll för hälso- och sjukvårdspersonal som har regelbunden kontakt med barn inte tillräckligt har belysts i förhållande till kraven enligt konventionen. Avseende samma artikel framför *ECPAT* att alla som arbetar med barn bör registerkontrolleras samt att det bör införas ett direkt förbud mot att anställa en person som är dömd för sexualbrott mot barn, inbegripet barnpornografibrott.

Såvitt avser *artikel 6* invänder *Kvinnofronten* mot utredningens bedömning att information om riskerna för sexuell exploatering och sexuella övergrepp generellt ges genom sex- och samlevnadsundervisningen i skolorna. Kvinnofrontens erfarenhet är tvärtom att sex- och samlevnadsundervisningen har stora brister och i praktiken ser mycket olika ut mellan olika skolor.

När det gäller *artikel 7* framhåller *ECPAT* bl.a. att tillgången till behandling för personer som inte har begått brott enligt konventionen eller som inte är föremål för straffrättsligt förfarande är mycket begränsad och kopplad till var i landet man befinner sig. *ECPAT* anser därför att Sverige inte uppfyller konventionens krav enligt artikeln.

Vidare anser *ECPAT* såvitt avser *artikel 8* att det krävs ytterligare insatser med fokus på förövare, t.ex. genom att sprida information om barnsexturism på platser som är lättillgängliga för resenärer. *Socialstyrelsen* anser att det i samband med kunskaps spridning dels bör tydliggöras att även kvinnor och barn kan vara förövare, dels att information om vart såväl offer som personer som begått eller ligger i riskzonen att begå brott kan vända sig vid behov av hjälp.

ECPAT anser inte att Sverige uppfyller konventionens krav enligt *artikel 9.1* såvitt avser att uppmuntra barns deltagande i kampen mot sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Vidare anför *ECPAT* i fråga om *artikel 9.2* att svenska staten på ett tydligare sätt bör stimulera företags ansvarstagande och uppmuntra det privata näringslivet i arbetet mot barnsexturism. Staten bör i detta arbete på ett tydligare sätt uppmuntra det heltäckande perspektivet och göra en ansvarsanalys för respektive bransch, detta lämpligen genom sekretariatet Globalt Ansvar på Enheten för internationell handelspolitik på Utrikesdepartementet som arbetar med frågor som rör företags samhällsansvar (Corporate Social Responsibility, CSR).

Skälen för regeringens bedömning

Principer gällande förebyggande åtgärder (artikel 4)

I *artikel 4*, som har karaktär av en målsättningsbestämmelse, anges de principer som ska gälla för de förebyggande åtgärderna. Enligt artikeln ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att förebygga alla former av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn samt skydda barn.

Som framgår av redovisningen i avsnitt 4 pågår sedan flera år ett intensivt och brett arbete med att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Målsättningen är att inget barn i Sverige eller i något annat land ska utsättas för sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Regeringen bedömer därför att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 4.

Rekrytering, utbildning och ökad medvetenhet hos personer som har kontakt med barn i sitt arbete (artikel 5)

Enligt *artikel 5.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att öka medvetenheten om barns skydd och rättigheter hos personer som har regelbundna kontakter med barn inom skolan,

hälso- och sjukvården, det sociala skyddet, de rättsliga och polisiära sektorerna samt inom områden som rör idrott, kultur och fritidsaktiviteter. Vidare ska parterna, enligt *artikel 5.2*, genom lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder säkerställa att dessa personer har tillräckliga kunskaper om sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, om metoder för att identifiera dem och om möjligheten att anmäla misstanke om sådan exploatering eller sådana övergrepp.

Regeringen anser, i likhet med utredningen och flera remissinstanser, att det krävs kontinuerliga utbildningsinsatser för att öka medvetenheten och kunskapen om bl.a. barns rättigheter och om sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Som framgår av redovisningen i avsnitt 4 vidtar regeringen sedan flera år åtgärder som innefattar bl.a. sådana insatser inom olika yrkesgrupper som har regelbunden kontakt med barn. Exempelvis framgår av regeringens nationella handlingsplan mot sexuell exploatering av barn från 2007 att förmedling av kunskap till olika yrkesgrupper och särskilda utbildningsinsatser på området är en högt prioriterad fråga inom statsmakten. Även regeringens handlingsplan från 2008 mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål behandlar saken.

I sammanhanget kan också nämnas att Socialstyrelsen på regeringens uppdrag har kartlagt och analyserat behovet av ett samlat nationellt ansvar för kunskapsspridning och frågor om våld mot barn, inklusive sexuella övergrepp mot och sexuell exploatering av barn samt barn som bevittnar våld. Socialstyrelsen har i sin rapport *Kunskap om våld mot barn – behov av nationell samordning* (2012) gjort bedömningen att de olika krav som bör ställas på en sådan nationell samordning bäst tillgodoses om den utformas som ett uppdrag till en myndighet som redan arbetar med kunskapsstyrning inom området. På det sättet kan enligt Socialstyrelsen såväl de vetenskapliga som de juridiska och etiska kraven på kunskapsspridning garanteras. Frågan bereds inom Regeringskansliet.

Artikel 5.1 och 5.2 omfattar även personer som har regelbundna kontakter med barn inom områden som rör idrott, kultur och fritidsaktiviteter. På dessa områden, som av tradition är fria och självständiga i förhållande till den svenska staten, har det framförallt vidtagits åtgärder med inriktning på självreglering. Ett sådant exempel är att staten villkorar rätten till statsbidrag. En utgångspunkt är därvid bl.a. att all verksamhet inom barn- och ungdomsidrotten som får statliga bidrag bör vara förenlig med barnkonventionen och bedrivs ur ett barnrättsperspektiv. Därmed förutsätts att de ansvariga inom idrotten på olika nivåer måste ha kunskap om barnkonventionens innehåll och förståelse för dess tillämpning så att de kan omsätta barnrättsperspektivet i sina egna verksamheter (prop. 2008/09:126 s. 23 ff., bet. 2008/09:KrU8, rskr. 2008/09:243).

Vidare kan nämnas att Ungdomsstyrelsen, på regeringens uppdrag, ska kartlägga föreningslivets arbete för att förebygga och förhindra sexuella övergrepp och kränkningar mot flickor och pojkar. Kartläggningen ska även omfatta vilka insatser som vidtas inom föreningar i olika delar av föreningslivet för att stödja barn och unga när övergrepp mot någon medlem i föreningen har uppdragats och i vilken omfattning övergrepp anmäls till socialtjänsten och till polisen. I den del av kartläggningen som rör det förebyggande arbetet ska Ungdomsstyrelsen redovisa hur föreningar arbetat med dessa frågor, bl.a. hur frågorna diskuteras inom

föreningen, vilken information barn och unga fått om sina rättigheter och vart de kan vända sig om de har utsatts för övergrepp. Det handlar om att kartlägga goda exempel och sprida information om metoder på hur idrotts- och föreningslivet kan stoppa sexuella övergrepp. Vidare ska kartläggningen omfatta i vilken grad information och utbildningar ges till ledare som är anställda eller som är frivilligt engagerade i föreningar. Uppdraget ska redovisas i februari 2015.

Enligt *artikel 5.3* ska varje part, i enlighet med nationell rätt, vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att personer som dömts för sexuell exploatering av eller sexuellt övergrepp mot barn inte får tillträde till yrken vars utövande innebär regelbundna kontakter med barn.

Uppgifter om att en person har dömts för brott registreras i polisens belastningsregister. Av registret framgår vilka brott en person har dömts för och vilken påföljd personen har fått (2 § förordningen [1999:1134] om belastningsregister). Registret förs i första hand för de brottsbekämpande myndigheternas behov (2 § lagen [1998:620] om belastningsregister). En enskild har dock alltid rätt att få ett fullständigt registerutdrag om sig själv (9 § lagen om belastningsregister).

Därutöver finns enligt gällande registerkontrolllagstiftning (se nedan) en möjlighet för arbetsgivare inom vård, skola och omsorg att få del av registerutdrag för att kunna förhindra att personer som dömts för bl.a. sådana brott som omfattas av konventionen erbjuds anställning, uppdrag, praktik eller liknade inom vissa typer av verksamheter som innefattar kontakt med barn.

Personer som erbjuds anställning inom förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola, specialskola och sameskola samt inom annan pedagogisk verksamhet ska till den som erbjuder anställning lämna ett utdrag ur belastningsregistret (2 kap. 31–33 §§ skollagen [2010:800]). Skyldigheten omfattar även den som erbjuds eller tilldelas arbete inom berörd verksamhet under omständigheter som liknar dem som förekommer i ett anställningsförhållande inom verksamheten. Exempel på personer i denna utvidgade krets är de som arbetar med upphandlade tjänster så som städning, fastighetsskötsel och skolskjuts. Vidare omfattas även lärarstudenter och vuxenstuderande som deltar i praktik samt personer som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program inom berörda verksamheter. Utdraget ska innehålla uppgift om den enskilde har lagförts för bl.a. sexualbrott eller barnpornografibrott (22 § förordningen om belastningsregister). Arbetsgivaren är skyldig att genomföra registerkontrollen innan anställning kan äga rum, men är fri att med utgångspunkt från de uppgifter han eller hon får del av fatta det beslut han eller hon finner lämpligt. Vad som nu sagts gäller även i fråga om den som erbjuds en anställning, uppdrag, praktiktjänstgöring eller liknade vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn, s.k. HVB-hem (lagen [2007:171] om registerkontroll av personal vid sådana hem för vård eller boende som tar emot barn) samt inom verksamhet med stöd- och serviceinsatser åt barn med funktionshinder (lagen [2010:479] om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder).

När det gäller frågan om registerkontroll inom hälso- och sjukvården har regeringen, efter noggranna överväganden, gjort bedömningen att det

inte är lämpligt att införa någon generell kontroll vid anställning inom hälso- och sjukvården (prop. 2009/10:210 s. 168). Det saknas skäl att nu göra en annan bedömning. I sammanhanget kan dock nämnas den möjlighet som finns för Socialstyrelsen att vid prövning av legitimation och annan behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården kontrollera om den sökande eller legitimerade har dömts för allvarlig brottslighet (4 kap. 1–2 §§ patientsäkerhetslagen [2010:659] och 16 c § förordningen om belastningsregister).

ECPAT har invänt att alla som arbetar med barn bör registerkontrolleras samt att det bör införas ett direkt förbud mot att anställa en person som är dömd för sexualbrott mot barn, inbegripet barnpornografibrott. Regeringen vill i denna del framföra följande. Vad gäller avgränsningen av vilka yrkeskategorier som bör omfattas av en reglering gällande registerkontroll samt hur en sådan kontroll i övrigt bör vara utformad överlämnar konventionen åt staterna att göra den bedömningen i enlighet med nationell rätt. Konventionen uppställer således inte något krav på att alla som genom sitt arbete kommer i kontakt med barn ska registerkontrolleras eller att det ska införas ett absolut förbud mot att anställa personer dömda för sexualbrott mot barn. Dessa frågor har därför inte i sak behandlats av utredningen. Det saknas därmed förutsättningar för att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga sådana lagändringar.

I sammanhanget kan dock nämnas att frågan om registerkontroll även är aktuell i departementspromemorian Genomförande av EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (Ds 2012:45). I promemorian föreslås att den som rekryterar personer till sådan yrkesverksamhet eller organiserad frivilligverksamhet som innebär direkt och regelbunden kontakt med barn ska ha rätt att begära att den som erbjuds anställningen eller uppdraget visar ett utdrag ur belastningsregistret av vilket det framgår om personen i fråga dömts för sexualbrott eller vissa andra allvarliga brott. Förslaget innebär således att det inom fler verksamheter och inom frivilligsektorn tillskapas en ordning som i vissa avseenden liknar den som i dag gäller för rekrytering av personal i skola och omsorg. Promemorian har remitterats och kommer att beredas vidare inom Regeringskansliet.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 5.

Utbildning för barn (artikel 6)

Enligt *artikel 6* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att barn, under grundskole- och gymnasietiden, får information anpassad till deras fortlöpande utveckling om riskerna för sexuell exploatering och sexuella övergrepp, samt om hur de kan skydda sig. Informationen ska, i samarbete med föräldrarna när så är lämpligt, ges i samband med mer allmän information om sexualitet och särskilt uppmärksamma riskfyllda situationer, i synnerhet dem som innefattar användning av ny informations- och kommunikationsteknik.

Kunskap är en viktig grund för arbetet med att förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Det är därför angeläget att kunskapsinhämtning och kunskapsspridning sker kontinuerligt. Skolan är en av flera aktörer som arbetar med att nå barn med informa-

tion och kunskap om bl.a. de risker för sexuell exploatering och sexuella övergrepp som finns. Detta gäller särskilt i fråga om sådana risker som är förknippade med internetanvändande. Många skolor arbetar därför redan aktivt med frågan, bl.a. genom att utbilda lärare om säker internetanvändning.

I läroplaner, kurs- och ämnesplaner betonas bl.a. skolans ansvar för att uppmärksamma hälsa och livsstilsfrågor. Skolan har också ett ansvar att ge eleverna förutsättningar för att kunna hantera svåra situationer i livet. Inom ramen för sex- och samlevnadsundervisningen kan barn och ungdomar i skolan ges information om riskerna för sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Sex- och samlevnadsundervisningen, som för grundskolans del i första hand tas upp i kursplanerna för de samhällsorienterade ämnena och i ämnet biologi, ska huvudsakligen ge eleverna goda kunskaper om sexuell och reproduktiv hälsa men samtidigt ge möjlighet till diskussion om attityder, normer och värderingar när det gäller t.ex. sexuell läggning och sexuell integritet. I gymnasieskolan ska undervisningen i den gymnasiegemensamma kursen i naturkunskap behandla naturvetenskapliga aspekter på, reflektion över och diskussion kring normer rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuell hälsa. I sammanhanget kan nämnas att Statens skolverk fått i uppdrag att genomföra insatser i syfte att främja jämställdhet i skolväsendet enligt skollagen (2010:800) bl.a. genom att erbjuda lärare och annan personal i grund- och gymnasieskolan fortbildning och stöd i sex- och samlevnadsundervisningen. Uppdraget avser perioden 2012–2014.

Även andra aktörer arbetar med att nå barn med information om riskerna för sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Som exempel kan nämnas att Brottsförebyggande rådet (Brå) på regeringens uppdrag i samråd med Jämställdhetsombudsmannen har tagit fram en skolhandledning ”Var går gränsen?” som riktar sig till unga i syfte att belysa frågor kring bl.a. sexualbrott, sexuella trakasserier och sexuell integritet. Handledningen innehåller faktatexter, frågeställningar och övningar för ämnesövergripande temaundervisning kring frågorna. Ett av de specialteman som behandlas i handledningen är sexualbrott genom internet. Handledningen ska kunna användas från årskurs 7 i grundskolan till årskurs 3 på i gymnasieskolan. Brå har också en egen webbplats med information om brott och brottslighet för elever och lärare.

Vidare kan nämnas att Ungdomsstyrelsen på regeringens uppdrag, utifrån resultatet av en forskningsstudie gällande ungas erfarenhet av sexuell exponering och exploatering på internet, tagit fram ett metodmaterial som bl.a. ska användas av lärare i högstadie- och gymnasieskolor. Regeringen har vidare gett Ungdomsstyrelsen ett förnyat uppdrag att under 2011–2013 genomföra utbildningsinsatser i syfte att förebygga att ungdomar blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier. Ungdomsstyrelsen har även fått i uppdrag av regeringen att under 2012–2013 ta fram särskild information som riktar sig till bl.a. flickor och pojkar i syfte att förebygga att de blir utsatta för sexuell exploatering via internet och andra interaktiva medier.

I sammanhanget bör också nämnas att Statens medieråd (tidigare Medierådet och Statens biografbyrå) har i uppdrag att skydda barn och unga från skadlig mediepåverkan och stärka dem som medvetna medieanvändare.

Myndigheten ska särskilt följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation. För att nå barnen vänder sig Statens medieråd främst till pedagoger, nära-barn-professionella och representanter för mediebranscherna för att sprida information om barns och ungas medievanor. Informationen riktas både till föräldrar och vuxna som kommer i kontakt med barn och ungdomar i sitt arbete.

Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att Sverige väl uppfyller de krav som uppställs i artikel 6.

Förebyggande program eller åtgärder (artikel 7)

Enligt *artikel 7* ska varje part säkerställa att personer som befارar att de kan komma att begå något av de brott som avses i konventionen, där så är lämpligt, kan få tillgång till brottsförebyggande program eller åtgärder. Bestämmelsen omfattar såväl personer som inte har begått något sådant brott, som personer som gjort det men inte blivit föremål för straffrättsligt förfarande (förklaranderapporten p. 64). I artikel 15–17 behandlas förebyggande eller behandlande program eller åtgärder som specifikt riktar sig till personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden eller som har dömts för brott enligt konventionen, se avsnitt 8.2.5.

Övergripande kan nämnas att program eller åtgärder av det slag som avses i artikel 7 finns att tillgå bl.a. inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Personer som upplever att de kan vara i riskzonen att begå sexuella övergrepp kan, oavsett var i landet de bor, kontakta Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) på Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge för att få vård och behandling. CASM forskar och utvecklar behandlingsmetoder och erbjuder olika former av terapi. Såväl kvinnor som män söker sig till kliniken för att lära sig att hantera sin sexuella problematik. Andra verksamheter som tar emot samtala från oroliga personer som upplever att de kan komma att begå sexuella övergrepp är RFSU och enskilda terapeuter. Ofta hänvisas dessa hjälpsökande personer till CASM.

Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) respektive Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen genomfört dels en utvärdering av effekterna av behandlingsmetoder för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn (SBU), dels en kartläggning av förekomsten i Sverige av sådana behandlingsmetoder (Socialstyrelsen). Uppdragen redovisades kring årsskiftet 2010/2011. SBU drar i sin rapport slutsatsen att det saknas forskning om förebyggande metoder när det gäller personer som inte begått övergrepp men har en förhöjd risk att göra så. Vidare framgår enligt Socialstyrelsens rapport att det finns få tillgängliga behandlingsprogram för personer som inte har begått sexualbrott men som själva upplever att de har sexuella beroendeproblem eller är i riskzonen att förgripa sig sexuellt på barn. Socialstyrelsen anser att behandlingsinsatser bör utvecklas och tillgängliggöras för män, kvinnor och barn som har begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp. Förebyggande insatser för personer i riskzonen finns framförallt i Stockholmsområdet. Denna geografiska begränsning gör att personer i andra delar av landet som behöver stöd, råd och behandling har få eller inga möjligheter till detta. Enligt Socialstyrelsens uppfattning skulle en

nationell stödtelefon kunna medföra att tillgängligheten till stöd och behandling väsentligt ökar.

Mot bakgrund av de nämnda rapporterna beslutade regeringen i maj 2011 att bevilja Karolinska universitetssjukhuset medel för att under 2011–2014 utveckla och kvalitetssäkra den del av verksamheten vid CASM som tar emot personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld. Utvecklingsarbetet ska bestå av följande delar:

- att etablera en s.k. stoppteleson mot sexuellt våld genom att utveckla befintlig telefon- och internetverksamhet i syfte att nå en större och bredare målgrupp än idag, dvs. personer, främst män, som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld samt närstående till dessa och personal inom relevanta verksamheter,
- att kartlägga lokala verksamheter inom området i syfte att kunna hänvisa hjälpsökande och anhöriga i hela landet och lägga grund för ett nationellt nätverk av vårdgivare och andra aktörer inom området,
- att utveckla och evidensbasera de behandlingsmetoder och arbetssätt som används vid CASM i dag i arbetet med personer som utövar eller riskerar att utöva sexuellt våld,
- samt att utvärdera och sprida kunskap om effekterna av en stoppteleson.

Utvecklingsprojektet ska slutredovisas senast i december 2014. Slutredovisningen ska bl.a. innehålla en redogörelse för projektets genomförande och dess resultat.

Därutöver kan även nämnas att socialtjänsten i vissa kommuner sedan ett tiotal år bedriver s.k. KAST-grupper (grupper för köpare av sexuella tjänster i Stockholm, Göteborg och Malmö) för att motivera och assistera potentiella och aktiva sexköpare att ändra sitt beteende genom samtal, rådgivning och terapi.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 7. Med hänsyn till Karolinska universitetssjukhusets pågående arbete saknas anledning att på det sätt utredningen föreslagit låta utreda förutsättningarna för en nationell hjälpteleson för förövare.

Åtgärder för allmänheten (artikel 8)

I *artikel 8.1* uttalas att varje part ska främja eller genomföra kampanjer ämnade att öka allmänhetens medvetenhet om förekomsten sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn och om vilka förebyggande åtgärder som kan vidtas.

Som framgår av redovisningen i avsnitt 4 vidtar regeringen sektorsövergripande åtgärder för att förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn som innefattar bl.a. myndighetssamverkan, samarbete med det civila samhället samt utbildnings- och informationsinsatser. Vad särskilt gäller informationskampanjer har ett flertal sådana genomförts. Ett exempel som kan nämnas är Brottsoffermyndighetens årliga temadagar riktade till allmänheten. Ett annat är kampanjen ”Titta inte bort!” mot barnsexturism som Socialdepartementet, Polisen och ECPAT samarbetat kring under 2011–2012. På regeringens hemsida finns även information om sexuell exploatering av barn i samband med turism. Vidare har t.ex. Sveriges ambassad i Thailand lagt ut information

på sin webbsida om vikten av att uppmärksamma och anmäla när man misstänker sexuella övergrepp mot barn.

Enligt *artikel 8.2* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att förebygga eller förbjuda spridning av material som gör reklam för de brott som avses i konventionen.

Artikel 8.2 överensstämmer till viss del med innehållet i artikel 9.5 i det fakultativa protokollet till FN:s barnkonvention om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Inför tillträdet till FN-protokollet gjordes bedömningen att artikel 9.5 fick anses väl uppfylld genom bestämmelsen om barnpornografi i 16 kap. 10 a § brottsbalken (prop. 2005/06:68 s. 35 f., bet. 1989/90:SoU28). Sedan dess har lagstiftningen mot barnpornografi förstärkts (prop. 2009/10:70, bet. 2009/10:KU34 och 2010/11:KU5, rskr. 2009/10:274 och 2010/11:27). Dessutom kan nämnas att den som tillhandahåller elektroniska anslagstavlor har en skyldighet att ta bort meddelanden vars innehåll uppenbart är att bedöma som barnpornografibrott eller uppvigling (5 § [1998:112] om elektroniska anslagstavlor). Enligt lagen (1998:1443) om förbud mot införsel och utförsel av barnpornografi är det också straffbelagt att föra in eller ut en pornografisk bild i Sverige. Även brottet olaga våldsskildring (16 kap. 10 c § BrB) liksom brotten koppleri (6 kap. 12 § BrB) och utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § BrB) kan vara tillämpliga i förhållande till vad som avses i artikel 8.2.

I sammanhanget kan även nämnas det arbete som bedrivs av Statens medieråd. Förutom att myndigheten ger vägledning om barns och ungas mediesituation driver Statens medieråd även ett s.k. Safer Internet Centre med finansiellt stöd från EU:s Safer Internet Programme. Safer Internet Centre arbetar för en säkrare användning av internet bland barn och unga och drivs i samarbete med BRIS. Programmet har pågått under många år och i maj 2012 presenterade Kommissionen en gemensam strategi på området som också fick rådets stöd i november. En av huvudpunkterna i strategin är bekämpandet av material med sexuella övergrepp mot barn på nätet.

Vidare kan även nämnas de åtgärder som anges nedan under artikel 9.2.

Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 8.

Barns, den privata sektorns, mediernas och det civila samhällets deltagande i förebyggande arbete (artikel 9)

Enligt *artikel 9.1* ska varje part uppmuntra barns deltagande, i förhållande till deras fortlöpande utveckling, i det förebyggande arbetet mot sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn.

Ett av målen för den svenska ungdomspolitikerna är att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till inflytande. Det innebär att ungdomar ska ha samma möjligheter som andra att delta aktivt i den demokratiska processen och att påverka förhållanden i såväl den personliga sfären som i samhället i stort. Ungas aktiva deltagande är viktigt inte bara av rättighets-skäl, utan också för att ungdomars erfarenheter och perspektiv är en resurs och en tillgång i beslutsfattandet. Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att följa upp riksdagens och regeringens mål för den nationella ungdomspolitikerna.

Även i övrigt när det gäller barn och unga är det viktigt att dessa kommer till tals och blir lyssnade till i frågor som berör dem. BO har i uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån barnkonventionen och har regelbundna kontakter med barn och ungdomar för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Kontakten sker bland annat genom besök på skolor och i föreningar, genom brev och telefonsamtal. Expertråd med barn och ungdomar finns också knutna till BO för längre och kortare tider. Dessutom har BO på regeringens uppdrag lyssnat på barn och unga med erfarenheter av att utsättas för våld och andra övergrepp samt lyssnat till barn och unga som lever med skyddade personuppgifter. Syftet med uppdraget var att på ett metodiskt sätt undersöka och sammanställa hur barn och unga som på olika sätt har utsatts för våld och andra övergrepp upplever sin situation och det stöd de får. BO har i sin rapport *Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar*. (2012) gett en bild av hur dessa barn har upplevt att samhället kunnat ge dem skydd och stöd i utsatta situationer och vad som skulle behöva förändras och förbättras för att förebygga våldet. Förslagen bereds inom Regeringskansliet.

Med beaktande av den målsättning som konventionen anger i denna del är det en utmaning för regeringen och myndigheterna att kontinuerligt överväga hur barns och ungdomars deltagande i det brottsförebyggande arbetet på detta område kan utvecklas. Mot bakgrund härav samt med hänsyn till vad som anförts ovan om det arbete som bedrivs på området föreligger dock inte något hinder i denna del att tillträda konventionen.

Enligt *artikel 9.2* ska varje part uppmuntra den privata sektorn att delta i utarbetande och genomförande av riktlinjer som ska förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn samt genomföra interna normer genom självreglering eller samreglering. Exempel på sådana åtgärder är resebranschens utarbetande av en uppförandekod för researrangörer. Vidare pågår sedan några år ett samarbete mellan internetleverantörer och Rikskriminalpolisen med syfte att hindra tillgång till och spridning av material på internet som skildrar övergrepp mot barn. Dessutom finns sedan mars 2009 en s.k. svensk finanskoalition med det övergripande målet att förhindra och försvåra betalningar genom det finansiella systemet för barnpornografiskt material. Samarbetet på de tre områdena har utarbetats på initiativ av och i samverkan med ECPAT. I finanskoalitionen samarbetar banker, Rikskriminalpolisen, Finansinspektionen, Bankföreningen m.fl.

Enligt *artikel 9.3* ska varje part uppmuntra media att tillhandahålla lämplig information beträffande alla former av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, med vederbörlig hänsyn till mediernas oberoende och tryckfrihet. Den svenska tryck- och yttrandefrihetsregleringen garanterar medierna oberoende. Den uppmuntran som kan ske och sker, utan inblandning i mediernas självständighet, är framförallt de informationsinsatser som nämnts ovan under artikel 8.

Vidare ska enligt *artikel 9.4* varje part uppmuntra finansiering av projekt och program som det civila samhället genomför och som har till syfte att förebygga och skydda barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. I Sverige kan t.ex. ideella organisationer och andra icke-vinstdrivande organisationer få ekonomiskt stöd från Allmänna arvsfonden.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige lever upp till åtagandena enligt artikel 9.

8.2.3 Nationella åtgärder för samordning och samverkan (artikel 10)

Regeringens bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de åtaganden som ställs upp i konventionen när det gäller nationella åtgärder för samordning och samverkan.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning eller lämnar den utan invändning. *ECPAT* anser att det krävs en interdepartemental arbetsgrupp inom Regeringskansliet för att regeringen ska kunna bedriva ett effektivt arbete i frågor som rör barns rättigheter och inte minst kommersiell sexuell exploatering av barn.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt *artikel 10.1* ska varje part vidta åtgärder för att säkerställa samordning mellan myndigheter på nationell eller lokal nivå som har ansvar för skydd mot, förebyggande och bekämpande av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Utbildningssektorn, hälso- och sjukvården, socialtjänsten samt de polisiära och rättsvårdande myndigheterna pekats ut som särskilda områden för samordning.

Som tidigare redovisats i avsnitt 4 vidtar regeringen sektorsövergripande åtgärder för att förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Dessa åtgärder innefattar bl.a. myndighetssamverkan och samarbete med det civila samhället. Exempelvis ska Socialnämnden i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs (5 kap. 1 a § socialtjänstlagen [2001:453]). En motsvarande skyldighet finns för personal inom hälso- och sjukvården (2 f § hälso- och sjukvårdslagen [1982:763]). Skolhälsovårdens arbete ska här särskilt framhållas.

En särskild typ av samordning och samverkan är den som bedrivs mellan olika myndigheter när det gäller barn som misstänks vara utsatta för brott i s.k. Barnahus. Samverkan sker där mellan socialtjänst, polis, åklagare, rättsmedicin och hälso- och sjukvården. Även andra myndigheter kan delta i samverkan om det finns behov för det. Samverkansformen inleddes på försök 2005 och finns nu på flera orter i landet. Sedan 2009 finns nationella riktlinjer på området, framtagna av berörda myndigheter på regeringens uppdrag.

Vidare har Brottsoffermyndigheten ett särskilt ansvar för myndighetssamverkan i brottsofferfrågor. Myndigheten ska bl.a. bidra till att förbättra förutsättningarna för samverkan i brottsofferfrågor mellan olika samhällsaktörer samt genom utåtriktad verksamhet verka för att myndigheter, andra aktörer och allmänheten får ökad kunskap om brottsofferfrågor. Myndigheten ska också aktivt verka för att berörda får kännedom om möjligheterna till brottsskadeersättning och till bidrag från brottsofferfonden. Brottsoffermyndigheten är även sammankallande för en samverkansgrupp för brottsofferarbete inom vilken myndigheter och ideella organisationer utbyter erfarenheter.

Slutligen kan nämnas att regeringen i april 2012 utsåg länspolis-mästaren Carin Götblad som nationell samordnare mot våld i nära relationer. I den nationella samordnarens uppdrag ingår bl.a. att samla och stödja berörda myndigheter, kommuner, landsting och organisationer för att öka effektiviteten, kvaliteten och långsiktigheten i arbetet mot våld i nära relationer. Uppdraget pågår till och med juni 2014.

ECPAT anser att det krävs en interdepartemental arbetsgrupp inom Regeringskansliet för att regeringen ska kunna bedriva ett effektivt arbete i frågor som rör barns rättigheter och inte minst kommersiell sexuell exploatering av barn. Inom Regeringskansliet finns redan i dag en funktion för samordning av frågor som rör FN:s barnkonvention, den s.k. barnkonventionssamordningen. Den är organisatoriskt placerad i Socialdepartementet. Barnkonventionssamordningen ska driva på och samordna Regeringskansliets arbete med att förverkliga barnkonventionen i Sverige. De ska även bevaka att det finns ett barnperspektiv i samtliga regeringens beslut som rör barn. Det gäller bl.a. propositioner, skrivelser, regleringsbrev och uppdrag till myndigheter samt direktiv till utredningar. En annan viktig uppgift för Barnkonventionssamordningen är att uppmärksamma, samordna och ta initiativ i frågor som rör barn och unga och som rör flera departement eller där det saknas ett tydligt ansvar. Dessutom har Socialdepartementet ett samordningsansvar inom Regeringskansliet för frågor som rör sexuell exploatering av barn.

Enligt *artikel 10.2* ska varje part dels vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att se till att det på nationell eller lokal nivå finns ett oberoende organ för att främja och skydda barns rättigheter (*punkten a*), dels inrätta mekanismer för datainsamling eller s.k. kontaktpunkter i syfte att uppmärksamma och utvärdera företeelsen sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn (*punkten b*).

När det gäller kravet enligt *punkten a* kan det konstateras att BO har i uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter och intressen utifrån barnkonventionen.

Såvitt avser *punkten b* kan nämnas att Brå har till uppgift att inhämta och bearbeta kriminalstatistik samt publicera dessa uppgifter. Även Socialstyrelsen ansvarar för statistik inom sitt ansvarsområde.

Enligt *artikel 10.3* ska varje part uppmuntra samarbete mellan behöriga statliga myndigheter, den privata sektorn och det civila samhället för att på ett bättre sätt kunna förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. I denna del hänvisas till vad som tidigare sagts i anslutning till artiklarna 9.2 och 10.1.

Sammantaget anser regeringen att Sverige väl uppfyller de krav som uppställs i artikel 10.

8.2.4 Skyddsåtgärder och hjälp till brottsoffer (artikel 11–14)

<p>Regeringens bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de åtaganden som ställs upp i konventionen när det gäller skyddsåtgärder och hjälp till brottsoffer.</p>
--

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning eller lämnar den utan invändning.

Såvitt avser *artikel 13* anser *Socialstyrelsen* att det finns anledning att utöka det offentliga stödet vad gäller hjälptelefon m.m., vilket kan göras inom ramen för det kommunala ansvaret för brottsoffer enligt socialtjänstlagen eller för mindre kommuner genom att eventuellt organiseras gemensamt. *ECPAT* anser att ansvaret för hjälplinjer m.m. bör ligga hos staten.

När det gäller *artikel 14* anser inte *Kvinnofronten* att Sverige genom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens allmänna skyldigheter uppfyller konventionens krav på staterna att ge stöd till brottsoffren och till brottsoffrens närstående personer. Det faktum att Sverige genomfört så kraftiga nedskärningar av såväl socialtjänst som hälso- och sjukvården gör att terapeutisk och annan hjälp inte kan garanteras. *ECPAT* anför att det fortfarande saknas skyddade boenden för barn.

Skälen för regeringens bedömning

Principer för skyddsåtgärder och hjälp till brottsoffer (artikel 11)

Enligt *artikel 11.1* ska varje part fastställa effektiva sociala program och inrätta sektorsövergripande strukturer för att lämna nödvändigt stöd till brottsoffer, deras nära anhöriga och till personer som har ansvar för deras vård.

Många av samhällets aktörer ansvarar inom sina ansvarsområden för att brottsoffer får det skydd han eller hon behöver men även för att han eller hon får stöd och hjälp att förändra sin situation, bl.a. rättsväsendet, socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Polisen ansvarar t.ex. för att informera brottsoffret och vid behov skydda den som riskerar att utsättas eller har utsatts för våld eller sexuella övergrepp.

Varje kommun har det yttersta ansvaret för att de som vistas där får det stöd och den hjälp som de behöver (2 a kap. 1 § socialtjänstlagen [2001:453]). Socialnämnden har vidare ett särskilt ansvar för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp (5 kap. 11 § samma lag). I syfte att stärka skydd och stöd för barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa har barnrättsperspektivet i socialtjänstlagen på olika sätt förstärkts (prop. 2012/13:10). De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2013.

Såvitt avser hälso- och sjukvården kan exempelvis framhållas det nationella handlingsprogram för omhändertagande av offer för sexuella övergrepp som Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet har tagit fram på regeringens uppdrag. Handlingsprogrammet syftar till att dels förbättra vården och omhändertagandet av offer för sexuella övergrepp inom hälso- och sjukvården i hela landet, dels bidra till att rättsväsendet förses med bättre bevismaterial i hanteringen av sådana övergrepp.

Vidare bör särskilt Brottsoffermyndighetens arbete lyftas fram. Brottsoffermyndighetens övergripande uppgift är att främja brottsoffers rättigheter, intressen och behov. I det ingår bl.a. att stödja frivilligorganisationer vilka bedriver ett viktigt arbete när det gäller hjälp till brottsoffer och dess nära anhöriga.

Vidare arbetar regeringen för närvarande med införandet av ett särskilt telefonnummer för ”försvunna barn”. Numret, som ska vara detsamma inom EU, kan t.ex. komma att användas när barn blivit bortförda eller utsatta för kriminalitet. I Sverige knyts numret till befintliga alarmeringsfunktioner, dvs. SOS Alarm.

I *artikel 11.2* uttalas att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att det brottsoffer vars ålder är osäker, men som det finns skäl att tro är ett barn, behandlas som ett barn i fråga om skydds- och hjälpåtgärder i avvaktan på att åldern fastställs. Det kan förutsättas att relevanta samhällsorgan behandlar brottsoffer som barn i de fall åldern är oklar men det finns skäl att tro att det rör sig om ett barn.

Regeringens bedömning är att Sverige uppfyller åtagandena enligt artikel 11.

Anmäla misstanke om sexuell exploatering eller sexuella övergrepp (artikel 12)

Av *artikel 12.1* följer att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att yrkesutövare som har kontakt med barn i sitt arbete utan hinder av sekretess kan anmäla misstanke om att ett barn blivit utsatt för sexuell exploatering eller sexuellt övergrepp till de instanser som har ansvar för att skydda barn.

Enligt 14 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) föreligger en obligatorisk anmälningsplikt för myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården. Anmälningsskyldigheten innebär att en anmälan genast ska ske till socialnämnden om myndigheten i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Anmälningsskyldigheten gäller även personer som är anställda hos sådana myndigheter liksom personer som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. I bestämmelsens andra stycke regleras den anmälningsskyldighet som åligger personer verksamma inom familjerådgivning. Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i första stycket är vidare enligt tredje stycket skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd. Anmälnings- och uppgiftsskyldigheten gäller utan hinder av sekretess (10 kap 28 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], OSL)

Under vissa förutsättningar finns vidare möjlighet för bl.a. socialtjänsten och hälso- och sjukvården att utan hinder av sekretess lämna ut uppgifter om brottsmisstankar till en åklagarmyndighet eller en polismyndighet om uppgiften angår misstanke om brott som riktats mot någon som inte har fyllt 18 år och det är fråga om brott som avses i bl.a. 6 kap. brottsbalken (10 kap. 21 § OSL).

Enligt *artikel 12.2* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att uppmuntra varje person som känner till eller misstänker att ett barn utsätts för sexuell exploatering eller sexuella över-

grepp att anmäla detta till behöriga instanser. I 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen finns en till allmänheten riktad uppmaning att anmäla misstänkta övergrepp. Enligt bestämmelsen, som inte är straffsanktionerad, bör var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa anmäla detta till socialnämnden. Polisens uppmaningar till allmänheten att anmäla brott, bl.a. på dess hemsida, får dessutom anses vara ett exempel på sådana åtgärder som avses i bestämmelsen. Därutöver kan även nämnas de åtgärder som anges ovan under artikel 8.1.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller kraven enligt artikel 12.

Hjälplinjer (artikel 13)

Enligt *artikel 13* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att uppmuntra och stödja inrättande av informationstjänster, som t.ex. telefon- eller internetrådgivning, för att kunna ge råd till den som söker stöd. Stöd ska därvid kunna ges konfidentiellt eller med vederbörlig hänsyn till den hjälpsökandes anonymitet och omfatta både brottsoffer och till dem närstående personer (förklaranderapporten p. 92).

Sedan 1971 bedriver den ideella organisationen BRIS en verksamhet med en hjälptelefon där organisationen bistår utsatta barn med råd och stöd anonymt och kostnadsfritt. Stödverksamheten för barn omfattar numera även *BRIS-mejlen* och *BRIS-chatten* samt ett diskussionsforum på internet. BRIS har även en stödverksamhet för vuxna, *BRIS Vuxentelefon – om barn*, där BRIS tar emot samtal från vuxna som behöver någon att prata med kring frågor och problem som rör barn. Under våren 2010 startade BRIS, med finansiellt stöd från Socialdepartementet och Skandia Idéer för livet, även en ny stödande webbsajt för alla vuxna som har frågor som rör barn. Förutom ideellt arbete bygger organisationens verksamhet på ekonomiska bidrag och gåvor från såväl privata som offentliga givare. Staten har genom Socialstyrelsen, på årlig ansökan av BRIS, genom statsbidrag bidragit till finansieringen av BRIS verksamhet.

En annan form av rådgivning, vilken sker inom ramen för offentlig verksamhet, är den virtuella ungdomsmottagningen *UMO* som startades 2009. Förutom allmän information tillhandahåller denna ungdomsmottagning en frågetjänst där personer mellan 13–25 år anonymt kan ställa frågor kring hälsa, sex och relationer. *UMO* är knuten till landstingens och regionernas hälso- och sjukvårdsrådgivning på nätet. Utvecklingen av *UMO* har finansierats av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen. Landsting/regioner och kommuner står bakom driften av webbplatsen. Utvecklingen av verksamheten sker i nära samarbete med bl.a. ungdomsmottagningar, skolhälsovården och intresseorganisationer.

I sammanhanget kan även nämnas att Socialstyrelsen driver en hjälptelefon för barn som är placerade i samhällets vård vilket kan vara en kanal för utsatta barn att börja berätta och ett första steg mot att få stöd och hjälp. Det finns även andra nationella stödtelefoner för brottsoffer, som inte primärt har barn som målgrupp men dit även barn kan vända sig. Exempelvis kan nämnas Kvinnofredslinjen, som drivs av NCK, liksom den stödtelefon som drivs av Brottsofferjourenas Riksförbund.

Socialstyrelsen anser att det offentliga stödet till hjälptelefoner m.m. bör utökas och *ECPAT* menar att ansvaret för hjälplinjer bör ligga hos staten. Enligt regeringens uppfattning måste arbetet med råd och stöd till barn och unga fortlöpande följas och övervägas för att vara uppmärksam på behovet av ytterligare förbättringar och initiativ på området. När det gäller frågan om hos vem ansvaret bör ligga för informationstjänster av nu aktuellt slag finns även fördelar med att dessa inte bedrivs i offentlig regi. Den ideella sektorn är oerhört viktig och det kan kännas tryggt för barn och föräldrar att vända sig till en instans som står fri från myndigheter. Inom den ideella sektorn finns dessutom en gedigen kunskap om barn som är mycket värdefull.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller åtagandet enligt artikel 13.

Stöd och hjälp till brottsoffer (artikel 14)

Enligt *artikel 14.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att hjälpa brottsoffer på lång och kort sikt i deras psykiska och psykosociala återhämtning. Åtgärder som vidtas i enlighet med denna punkt ska ta vederbörlig hänsyn till barnets åsikter, behov och problem.

Socialtjänsten har genom socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga det yttersta ansvaret för att se till att barn får det stöd, den hjälp och det skydd som de är i behov av. Av inledningen till socialtjänstlagen framgår också att när åtgärder rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas (1 kap. 2 §). Även landstingen har enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) skyldighet att ge vård och rehabilitering, t.ex. inom barn- och ungdomspsykiatri. Tillgång till psykiatrisk vård av akut karaktär finns i alla landsting. Inom flera kommuner finns dessutom särskilda stödcentrum för unga brottsoffer, vilka i första hand vänder sig till personer upp till 18 år som har blivit utsatta för brott mot person, t.ex. sexualbrott.

En särskild fråga i detta sammanhang är beslutanderätten över ett barns tillgång till hälso- och sjukvård och socialtjänst vid gemensam vårdnad. Om den ena vårdnadshavaren inte samtycker till en åtgärd till stöd för barnet kan numera socialnämnden besluta att åtgärden ändå får vidtas om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Möjligheten gäller för psykiatrisk och psykologisk utredning och behandling liksom för behandling i öppna former samt utseende av kontaktperson eller familj enligt socialtjänstlagen (6 kap. 13 a § föräldrabalken).

Av *artikel 14.2* framgår att varje part ska vidta åtgärder, i enlighet med nationell rätt, för att samarbeta med ideella organisationer och andra verksamheter i det civila samhället som hjälper brottsoffer.

Vid denna typ av samarbete spelar Brottsoffermyndigheten en särskild roll som statens kontakt med organisationer och annan brottsofferinriktad verksamhet i privat regi. En särskild uppgift som Brottsoffermyndigheten därvid har är att två gånger per år besluta om fördelning av bidrag ur Brottsofferfonden. Fonden har till syfte att ge ekonomiskt stöd till olika former av brottsofferinriktad verksamhet, från enklare informations- och utbildningsinsatser till omfattande forskningsprojekt. Årligen fördelas 30–35 miljoner kronor ur fonden. Medel kan beviljas till forskare, ideella

organisationer och verksamheter i privat eller offentlig regi. Fonden fördelar även medel i form av verksamhetsstöd till lokala brottsofferjourer.

Vidare finns också andra typer av samarbete mellan stat och ideell brottsofferverksamhet. Exempelvis har ideella organisationer deltagit i Socialdepartementets arbete med att ta fram den nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn. En annan typ av samarbete är den vittnesstödsverksamhet som bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter.

I *artikel 14.3* föreskrivs att om en förälder eller annan person som har den faktiska vårdnaden om ett barn är delaktig i sexuell exploatering eller sexuellt övergrepp av barnet ska det finnas möjlighet att dels avlägsna den misstänkte förövaren, dels förflytta brottsoffret från hans eller hennes familjemiljö om detta är i enlighet med barnets bästa.

När det gäller möjligheten att avlägsna den misstänkte förövaren torde kravet uppfyllas genom tillgången till de straffprocessuella tvångsmedlen anhållande och häktning (24 kap. RB). Finns det en risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet utgör det en särskild grund för häktning. I sammanhanget bör även möjligheten att meddela kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud nämnas.

När det gäller möjligheterna att förflytta brottsoffret uppfyller Sverige åtagandet genom socialtjänstlagen och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ett barn eller en ungdom som utsätts för hot eller våld kan vid behov omhändertas av socialtjänsten och placeras i familjehem eller i hem för vård och boende (HVB), för vilka det finns föreskrifter och allmänna råd. Beroende på hotbild vidtas olika former av stöd- och skyddsåtgärder, t.ex. kan adressen hemlighållas vid en placering i ett familjehem. Vidare är vissa HVB specialiserade på skydd och stöd, t.ex. när det gäller unga kvinnor som drabbats av hedersrelaterat våld. I sammanhanget kan vidare nämnas att regeringen i oktober 2011 gett Socialstyrelsen i uppdrag att göra en samlad analys av insatsen skyddat boende för hotade personer samt att ta fram ett vägledande material för berörda målgrupper. Vid genomförandet av uppdraget ska särskilt analyseras bl.a. barnperspektivet vid boendet, skydd och stöd för eventuella medföljande barn samt barn och unga som placeras enligt socialtjänstlagen eller LVU i familjehem eller hem för vård och boende (HVB) och där det finns en hotbild för barnet. Uppdraget ska redovisas senast i april 2013.

Artikel 14.4 föreskriver att varje part ska vidta lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att till brottsoffret närstående personer, om lämpligt, erbjuds terapeutisk hjälp, främst akut psykiatrisk vård. Kravet är uppfyllt genom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens allmänna skyldigheter, se ovan under artikel 14.1.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige lever upp till de åtaganden som konventionen föreskriver när det gäller stöd och hjälp till brottsoffer i artikel 14.

8.2.5 Förebyggande eller behandlande program eller åtgärder (artikel 15–17)

Regeringens bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de åtaganden som ställs upp i konventionen när det gäller förebyggande eller behandlande program eller åtgärder.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning eller lämnar den utan invändning. *Socialstyrelsen* anser dock att tillgången till behandling för dömda förövare måste förbättras och att det är angeläget att evidensbaserade behandlingsinsatser utvecklas och görs tillgängliga i hela landet. Enligt *Socialstyrelsen* är det även av vikt att inte påföljden fängelse utgör en förutsättning för att behandlingsinsatser ska erbjudas. *ECPAT* anser att det krävs lagstiftning för att tillgodose kravet på att förebyggande och behandlande program eller åtgärder ska finnas tillgängliga vid vilken tidpunkt som helst, inom eller utom fängelse. Vidare anser *ECPAT* att personer som döms till strafföreläggande per automatik och genom lagreglering bör erbjudas möjlighet till vård.

Skälen för regeringens bedömning: Artikel 15–17 gäller allmänna förebyggande eller behandlande program eller åtgärder som riktar sig till förövare av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Syftet med åtgärderna ska vara att förhindra och reducera riskerna för att förövaren återfaller i sådan brottslighet. Genom att artiklarna genomgående föreskriver att de krav som ställs upp däri ska säkerställas eller främjas av parterna i enlighet med nationell rätt ges parterna en handlingsfrihet när det gäller genomförandet. Programmen eller åtgärderna behöver inte vara en del av påföljdssystemet utan kan i stället vara en del av hälso- och sjukvården och välfärdssystemet i stort.

Enligt *artikel 15.1* ska varje part säkerställa eller främja effektiva förebyggande eller behandlande program eller åtgärder för de personer som avses i artikel 16.1 och 16.2 i syfte att förhindra och reducera riskerna för upprepade sexualbrott mot barn. Sådana program eller åtgärder ska vara tillgängliga när som helst under förfarandet, i eller utanför fängelse, enligt vad som föreskrivs i nationell rätt. Enligt *artikel 15.2* ska varje part säkerställa eller främja utveckling av partnerskap eller andra former för samarbete mellan behöriga myndigheter på området, framför allt mellan hälso- och sjukvården, socialtjänsten, rättsliga myndigheter och andra organ som har ansvar för att följa personer som avses i artikel 16.1 och 16.2. Av *artikel 15.3* följer att varje part ska göra en bedömning av återfallsrisken för brott enligt konventionen hos personer som avses i artikel 16.1 och 16.2 i syfte att identifiera lämpliga program eller åtgärder. Enligt *artikel 15.4* ska parterna utvärdera genomförda program och åtgärder på området.

Enligt *artikel 16.1* ska varje part säkerställa att personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden för något av de brott som avses i konventionen har tillgång till program eller åtgärder på villkor som varken skadar eller strider mot rätten till försvar och kraven på en rättvis och opartisk rättegång. Därvid ska särskild hänsyn tas till den s.k.

oskyldighetspresumtionen. Med personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden avses personer som åtalats för brott enligt konventionen (förklaranderapporten p. 105). Enligt *artikel 16.2* ska även de som dömts för sådana brott ha tillgång till förebyggande eller behandlande program eller åtgärder. Av *artikel 16.3* framgår att parterna även ska säkerställa att sådana program eller åtgärder utvecklas eller anpassas så att de uppfyller utvecklingsbehoven hos barn som begår sexualbrott. Därvid ska även barn som inte är straffmyndiga omfattas.

I *artikel 17.1* föreskrivs att varje part ska säkerställa att de personer som avses i artikel 16, för vilka förebyggande eller behandlande program eller åtgärder har föreslagits, får fullständig information om skälen för förslaget och att de samtycker till programmet eller åtgärden med full kännedom om omständigheterna. Vidare ska varje part enligt *artikel 17.2* säkerställa att personer som fått förslag om att delta i förebyggande eller behandlande program eller åtgärder får avböja dessa. I fråga om dömda personer ska de i det sammanhanget informeras om vilka konsekvenser ett avböjande eventuellt kan få.

Insatser av det slag som avses i artikel 15–17 tillhandahålls för *dömda* vuxna förövare inom ramen för Kriminalvårdens verksamhet samt för dömda unga förövare inom Statens institutionsstyrelse (SIS). Såvitt avser personer som *står under åtal* för brott enligt konventionen finns behandling för vuxna att tillgå inom hälso- och sjukvården och för unga inom socialtjänsten och SIS.

Programverksamheten inom Kriminalvården bedrivs såväl vid anstalt som i frivård. För samtliga personer som verkställer ett fängelsestraff upprättas en verkställighetsplan. I samband med att en sådan plan utformas görs en risk- och behovsbedömning. Bland de program som tillhandahålls kan särskilt nämnas behandlingsprogrammet Relation Och Samlevnad (ROS), vars målgrupp är män dömda för alla typer av sexualbrott. Behandlingsmetoden har en kognitiv inriktning och sker i form av gruppsamtal eller som ett individuellt program. Behandlingen, som har använts sedan 2002, finns tillgänglig såväl i frivården över hela landet som i anstalt. Den syftar till att identifiera den dömdes riskfaktorer för att återfalla i brott. Kriminalvården utvärderar regelbundet sina behandlingsmetoder. Därvid sker dels en uppföljning av varje klient som tagit del av behandling, dels en övergripande utvärdering av effekten av behandlingsmetoderna. Samtliga behandlingar inom Kriminalvården bygger på samtycke.

Socialtjänsten har ett övergripande ansvar för att barn och unga får det skydd och stöd de behöver. Behandlingsinsatser för barn och unga som begått sexualbrott finns huvudsakligen att tillgå inom hälso- och sjukvården. SIS ansvarar för behandling av ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård och har ett par låsta avdelningar på sina institutioner som tillhandahåller behandling av förövare av sexualbrott. Inom SIS används strukturerade riskbedömningar för ungdomar som begått sexuella övergrepp eller som dömts till sluten ungdomsvård för allvarliga våldsbrott. Riskbedömningarna görs inför beslut om vård i öppnare former eller permissioner.

Inom den rättspsykiatriska vården finns även särskilda avdelningar för sexualbrottslingar och även särskilda behandlingsprogram för dessa. Frågor om behandling avgörs ytterst av chefsöverläkaren vid den enhet

där patienten vårdas (se 8 § lagen [1991:1129] om rättspsykiatrisk vård). Inför permissioner eller utskrivning från rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning sker en prövning av risken för återfall i brottslighet av allvarligt slag. I övrigt finns inte lagstadgade regler om farlighets- och riskbedömningar i hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen har dock rekommenderat att det av patientsäkerhetsskäl bör finnas rutiner inom den specialiserade psykiatriska vården avseende självskadebeteende, självmordsbenägna personer och farlighet för annan. Ett utvecklingsarbete pågår också med stöd av Socialstyrelsen för att förbättra vårdgivarnas möjligheter att göra riskbedömningar.

Behandling utanför påföljdssystemet finns framförallt att tillgå för vuxna inom hälso- och sjukvården och, för unga förövare, inom socialtjänsten och SIS (vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU). Enligt 2 a § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ska vården och behandlingen så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Av 2 b § samma lag framgår att patienten ska ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns. Informationskyldigheten avser innehållet i behandlingen samt eventuella risker och biverkningar. Här kan också nämnas att det finns ett privat behandlingshem i Skåne som arbetar specialiserat i öppenvård och slutenvård med ungdomar i åldern ca 10–18 år med sexuell övergreppsproblematik. Kliniken arbetar företrädesvis med uppdrag från offentliga förvaltningar såsom socialtjänst, psykiatri och kriminalvård.

Vidare kan när det gäller behandling utanför påföljdssystemet även nämnas det uppdrag som regeringen gett till Karolinska universitetssjukhuset i syfte att utveckla den del av verksamheten vid Centrum för Andrologi och Sexualmedicin (CASM) som tar emot personer som utövar eller riskerar att begå sexuella övergrepp, se ovan under artikel 7. En del av detta uppdrag är att utveckla manualbaserad kognitiv beteendeterapeutisk behandling samt att utveckla och evidensbasera de behandlingsmetoder och arbetssätt som används vid CASM.

Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att utveckla metoder och vägledning för arbete med personer som utövar våld mot närstående och som inte är föremål för instatser inom Kriminalvården.

Samarbete mellan myndigheter såvitt avser förebyggande eller behandlande program eller åtgärder sker redan i dag. Här kan framhållas ett nära samarbete mellan Kriminalvården och Centrum för Våldsprevention. Kriminalvården samverkar vidare med socialtjänsten och hälso- och sjukvården, t.ex. genom ett etablerat samarbete med CASM. Kriminalvården samarbetar också i allt högre utsträckning, främst i storstäderna, i s.k. multikompetenta samlokaliserade team med personal från olika verksamheter, en samarbetsform som kan anpassas utifrån olika klienters behov.

Dessutom kan nämnas de former för samverkan som anvisas i de av Rikspolisstyrelsens i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen 2009 framtagna gemensamma nationella riktlinjerna kring barn som misstänks vara utsatta för brott. Samverkan i s.k. Barnahus, eller samverkan på orter där sådana saknas, kan enligt de riktlinjerna även ske beträffande barn som är förövare, när så bedöms vara lämpligt.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller de åtaganden som följer av artikel 15–17 i konventionen.

8.2.6 Materiell straffrätt (artikel 18–29)

Regeringens bedömning: För att Sverige ska kunna tillträda konventionen krävs en lagändring i syfte att det inte längre ska uppställas något krav på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma för utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn när de har begåtts utomlands. I övrigt uppfyller Sverige konventionens åtaganden när det gäller materiell straffrätt.

Sverige bör dock avge en förklaring dels enligt artikel 20.3 II av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte tillämpa artikel 20.1.a och e beträffande framställning och innehav av pornografiskt material där barn, som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, deltar och där dessa bilder framställts och innehåses av dem med deras samtycke och enbart för deras privata bruk, dels enligt artikel 24.3 av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte kriminalisera försök till de brott som avses i artikel 22 och 23 om barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar respektive om kontaktsökning med barn i sexuellt syfte.

Utredningens förslag till ändring i straffbestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § första stycket brottsbalken bör inte genomföras.

Utredningens bedömning och förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Beträffande *artikel 18* (18.1.b II–III) om sexuella övergrepp anser dock utredningen att den nuvarande lagstiftningen inte fullt ut svarar mot konventionens krav såvitt avser begreppen ”erkänd förtroendeställning” och ”särskilt utsatt situation”. Enligt utredningen finns emellertid inte något hinder mot att tillträda konventionen i denna del förutsatt att den av utredningen föreslagna ändringen i 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken genomförs. Såvitt avser *artikel 22* anser utredningen att det är tveksamt om svensk lagstiftning uppfyller de krav som ställs i konventionen när det gäller barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar. Utredningen föreslår därför att straffbestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 § första stycket BrB) utvidgas till att uttryckligen omfatta gärningar där ett barn i ett sexuellt syfte förmås att bevittna en sexuell handling.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömningar och förslag eller lämnar dem utan invändningar.

När det gäller *artikel 18* ifrågasätter dock några remissinstanser, bl.a. *BO*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet (Diesen)* och *ECPAT*, om svensk lagstiftning även med den av utredningen föreslagna ändringen av våldtäktsbestämmelsen uppfyller konventionens krav såvitt avser skyddet för barn i ålderskategorin 15–18 år.

Såvitt avser *artikel 20* anför *ECPAT* och *Kvinnofronten* att gällande lagstiftning mot barnpornografi med fokus på pubertetsutveckling inte ger ett fullgott skydd för barn under 18 år mot sexuell exploatering. Vidare anser *Kvinnofronten* att Sverige inte bör reservera sig enligt

artikel 20.3 II utan att den svenska lagstiftningen i stället bör ändras så att ansvarsfrihet inte ska föreligga vid innehav av barnpornografi föreställande någon annan än en själv. *Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)* anser, mot bakgrund av den rättspolitiska diskussion som pågår i Sverige om det är lämpligt att straffbelägga innehav av tecknad barnpornografi, att Sverige bör göra ett förbehåll enligt konventionens artikel 20.3 I såvitt avser produktion och innehav av pornografiskt material som uteslutande består av bilder på fiktiva barn. *Svenska Journalistförbundet* anser att lagstiftningen om barnpornografi bör ses över såvitt avser förbudet mot innehav av tecknad barnpornografi.

När det gäller *artikel 21* anser *Kvinnofronten* att det ska vara brottsligt att utnyttja alla barn för sexuell posering och att det därför krävs lagändringar för att även barn mellan 15 och 18 år ska få ett fullgott skydd enligt svensk lag.

Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig såvitt avser *artikel 22*, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Södertörns tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen*, *BO*, *Linköpings kommun*, *Kvinnofronten*, *BRIS*, *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL)*, *RFSU* och *UNICEF*, tillstyrker eller har inget att erinra mot utredningens förslag. *Svea hovrätt* menar dock att införandet av ”i ett sexuellt syfte” i viss mån kan komma att inskränka bestämmelsens tillämpningsområde. Även *Helsingborgs tingsrätt* ifrågasätter förslaget att införa ”i ett sexuellt syfte” eftersom det inte är säkert att gärningsmannen själv har ett sexuellt syfte med den aktuella handlingen. Tingsrätten förordar i stället att ordet ”otillbörligt” läggs in före ”förmår”.

När det gäller *artikel 24* anser *Socialstyrelsen* att utredningen inte anfört tillräckliga skäl för bedömningen att det saknas skäl att föreslå en kriminalisering av försök till sexuellt ofredande.

Såvitt avser *artikel 25* anser *ECPAT* och *Kvinnofronten* att kravet på dubbel straffbarhet även bör tas bort för brotten sexuellt ofredande och kontakt med barn i sexuellt syfte (6 kap. 10–10 a §§ BrB). *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet (det kompletterande yttrandet)* ställer sig undrade till om konventionen verkligen kräver att kravet på dubbel straffbarhet måste tas bort för ett brotts samtliga gradindelningar.

När det gäller *artikel 26 och 27.2* anser *ECPAT* bl.a. att även andra sanktioner och påföljder än företagsbot bör övervägas för juridiska personer, att när storleken av företagsbot bestäms bör också beaktas om åtgärder vidtagits för att förebygga sådan brottslighet samt att åtal alltid måste anses påkallat från allmän synpunkt då det är fråga om sexuell exploatering av barn (jfr 36 kap. 10 a § BrB).

Såvitt avser *artikel 27* anser *ECPAT* att straffskalorna för sexualbrott mot barn och barnpornografibrott med böter i straffskalan inte uppfyller konventionens krav om effektiva och avskräckande påföljder.

Skälen för regeringens bedömning

Sexuella övergrepp (artikel 18)

Enligt *artikel 18.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de handlingar som anges i punkterna a–b är straffbelagda som uppsåtliga brott. Enligt *punkten a* ska

det vara straffbart att genomföra sexuella handlingar med barn som, enligt gällande bestämmelser i nationell rätt, inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande. Vidare ska det enligt *punkten b* vara straffbart att genomföra sexuella handlingar med barn där tvång, våld eller hot används (I), eller där en erkänd förtroendeställning, makt eller inflytande över barnet missbrukas, även när så sker inom familjen (II), eller där en för barnet särskilt utsatt situation missbrukas, främst på grund av ett intellektuellt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendesituation (III).

Vad som ska förstås med begreppet ”sexuella handlingar” (”sexual activities”) är inte definierat i konventionen utan har överlämnats till parterna att tolka vad som ska avses härmed. Regeringens bedömning, som överensstämmer med utredningens, är att med ”sexuella handlingar” ska avses detsamma som med begreppet ”sexuell handling” enligt 6 kap. brottsbalken (jfr förklaranderapporten p. 127). För en närmare beskrivning av begreppets innebörd se prop. 2004/05:45 s. 33 ff.

Såvitt avser *barn under 15 år* gäller enligt svensk rätt som huvudregel att den som har samlag eller genomför en med samlag jämförlig sexuell handling med ett sådant barn ska dömas för våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § BrB) eller i mindre allvarliga fall för sexuellt utnyttjande av barn (6 kap. 5 § BrB). Om det är fråga om en annan sexuell handling än som avses i bestämmelserna om våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn döms istället för sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § BrB). Något krav på att våld eller hot eller utnyttjande har använts vid övergreppet uppställs inte för dessa brott. Det handlande som beskrivs i artikel 18.1.a motsvaras således av det kriminaliserade området i 6 kap. 4–6 §§ brottsbalken. Detsamma gäller även för de handlingar mot barn under 15 år som beskrivs i artikel 18.1.b.

Bestämmelserna i 6 kap. 4–6 §§ brottsbalken omfattar också fall där *barn i ålderskategorin 15–18 år* utnyttjas av vissa närstående eller andra personer med ett särskilt ansvar för dem. Även för dessa fall är förbudet absolut så till vida att det för straffansvar inte förutsätts att gärningsmannen använt sig av något särskilt tillvägagångssätt. Beträffande ålderskategorin 15–18 år gäller i övriga fall bestämmelserna om våldtäkt (6 kap. 1 § BrB), sexuellt tvång (6 kap. 2 § BrB) och sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning (6 kap. 3 § BrB) med krav på tvång, utnyttjande av ett hjälplöst tillstånd eller allvarligt missbruk av en beroendeställning.

Utredningen har vid en jämförelse mellan konventionens tillämpningsområde och kriminaliseringens omfattning enligt svensk rätt funnit att det kan ifrågasättas om inte konventionens uttryck om *missbruk av erkänd förtroendeställning, makt och inflytande* i den del den enligt svensk rätt motsvaras av bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning i 6 kap. 3 § brottsbalken är något vidare än vad som avses med den svenska motsvarigheten *missbruk av beroendeställning*. Enligt utredningen anges inte i förklaranderapporten till konventionen, så som i förarbetena till 6 kap. 3 § brottsbalken (prop. 2004/05:45 s. 141), att det ska vara fråga om ett avhängighetsförhållande. I stället krävs enligt konventionen att det är fråga om en möjlighet att kontrollera, bestraffa eller belöna barnet känslomässigt, ekonomiskt eller t.o.m. kroppsligt. En viss diskrepans kan därmed enligt utredningen finnas i förhållande till konventionen. Denna bedömning delas inte av regeringen. Regeringen är i stället av uppfattningen att de exempel på situationer av förtroendeställ-

ning, makt och inflytande som konventionen avser att omfatta i denna del i allt väsentligt motsvaras av tillämpningsområdet för bestämmelsen om sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning. Dessutom kan tilläggas att uttrycket missbruk av erkänd förtroendeställning, makt och inflytande även återfinns i EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (artikel 2 c iii). I samband med genomförandet av rambeslutet gjordes bedömningen att Sverige i aktuell del uppfyllde rambeslutet (se prop. 2003/04:12 s. 31 f.). I det sammanhanget uttalades också att den svenska regleringen med uttrycket ”missbruk av beroendeställning”, även om uttryckssätten skiljer sig åt, i sak torde ligga väl i linje med rambeslutets krav. Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller åtagandena i denna del.

Det handlande som beskrivs i artikel 18.1.b III där en för barnet särskilt utsatt situation missbrukas, främst på grund av ett intellektuellt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendesituation, motsvaras i svensk rätt av regleringen om hjälplöst tillstånd i 6 kap. 1 § andra stycket och 2 § andra stycket brottsbalken. Regeringen delar i denna del utredningens bedömning att den gällande regleringen om hjälplöst tillstånd, så som den uttolkats i praxis, inte täcker alla de situationer som konventionen tar sikte på. Mot bakgrund av den av regeringen nu föreslagna utvidgningen av 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken kan det emellertid inte råda någon tvekan om att den svenska sexualbrottslagstiftningen lever upp till åtagandet i denna del, jfr avsnitt 5.3.1.

Av *artikel 18.2* följer att det är upp till varje part att fastställa vid vilken ålder den sexuella självbestämmanderätten ska inträda. I Sverige inträder den vid 15 år.

Enligt *artikel 18.3* medges undantag från artikel 18.1.a för frivilliga sexuella handlingar mellan underåriga. Bestämmelsen motsvaras i svensk rätt av den s.k. ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att den svenska sexualbrottslagstiftningen – i vart fall enligt nu föreslagen lydelse – uppfyller de krav som uppställs i artikel 18.

Brott som avser barnprostitution (artikel 19)

Enligt *artikel 19.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de handlingar som anges i punkterna a–c är straffbelagda som uppsåtliga brott. Av dessa följer att det ska vara straffbart att rekrytera ett barn till prostitution eller förmå ett barn att delta i prostitution (punkten a), att tvinga ett barn till prostitution eller dra vinning av eller på annat sätt exploatera ett barn för sådant ändamål (punkten b) samt att nyttja prostituerade barn (punkten c). Enligt *artikel 19.2* ska med ”barnprostitution” avses det förhållandet att ett barn används för sexuella handlingar när pengar eller någon annan slags kompensation eller vederlag lämnas eller utlovas som betalning, oberoende av om betalningen, löftet eller vederlaget lämnas till barnet eller till tredje man.

Kravet på kriminalisering enligt artikel 19 överensstämmer i huvudsak med artikel 2 a, b och c (ii) i EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. Inför Sveriges antagande av rambeslutet gjorde regeringen bedömningen – med hänvisning till straff-

bestämmelserna om bl.a. koppleri, förförelse av ungdom (numera köp av sexuell handling av barn) och sexuellt utnyttjande av underårig (numera våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn och sexuellt övergrepp mot barn) – att Sverige uppfyller åtagandet enligt rambeslutet (prop. 2003/04:12 s. 29 ff.). Motsvarande bedömning bör gälla även i fråga om förevarande artikel.

I förhållande till rambeslutet inkluderar emellertid den nu aktuella bestämmelsen även sådant handlande som att uppsåtligen förmå ett barn att delta i prostitution (artikel 19.1.a). Vidare inkluderas även fall där ersättning eller vederlag lämnats eller utlovats till en tredje person (artikel 19.2). Beträffande det första ledet får sådant handlande anses väl uppfyllt genom straffbestämmelsen om koppleri (6 kap. 12 § BrB) som omfattar allt främjande av att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. Även det andra ledet omfattas av svensk lagstiftning. Enligt straffbestämmelsen om köp av sexuell handling av barn (6 kap. 9 § BrB) gäller att ersättning kan men inte behöver ha getts ut till den underårige, utan kan ha getts ut helt eller delvis till någon annan. Detsamma får anses gälla i fråga om ersättning som utlovats (se prop. 2004/05:45 s. 148).

Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller åtagandena enligt artikel 19.

Brott som avser barnpornografi (artikel 20)

Enligt *artikel 20.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att uppsåtliga handlingar enligt punkterna (a–f) är straffbara när de begås olovligen. De handlingar som avses är att framställa barnpornografi (*punkten a*), erbjuda eller tillhandahålla barnpornografi (*punkten b*), distribuera eller sprida barnpornografi (*punkten c*), anskaffa barnpornografi för sin egen eller för någon annans räkning (*punkten d*), inneha barnpornografi (*punkten e*) samt att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- eller kommunikationsteknik (*punkten f*). Enligt *artikel 20.2* ska med ”barnpornografi” avses allt material som avbildar ett barn som ägnar sig åt verklig eller simulerad handling med tydlig sexuell innebörd eller avbildar ett barns könsorgan huvudsakligen för sexuella ändamål.

Sverige har vid ett flertal tillfällen med anledning av tidigare internationella dokument behandlat artiklar som till sin ordalydelse och sitt innehåll är snarlika med de ovan nämnda artiklarna (jfr artikel 1.b och 3.1 i EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi och artikel 2.c och 3.c i det fakultativa protokollet till FN:s barnkonvention om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi). Sverige har vid dessa tillfällen gjort bedömningen att straffbestämmelsen om barnpornografibrott i 16 kap. 10 a § brottsbalken uppfyller åtagandena (se prop. 2003/04:12 s. 32 f., bet. 2003/04:JuU9, rskr. 2003/04:108 och prop. 2005/06:68 s. 28 f., bet. 2005/06:JuU20, rskr. 2005/06:194). I de delar som artikel 20.1 och 20.2 sammanfaller med bestämmelserna i de tidigare behandlade internationella dokumenten bör motsvarande bedömning göras även nu.

I förhållande till rambeslutet och det fakultativa protokollet omfattar dock konventionens artikel 20.1 även sådant handlande som att medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- eller

kommunikationsteknik (f). Med det beskrivna handlandet avses situationen att någon tittar på en barnpornografisk bild med användning av informationsteknologi utan att för den skull inneha bilden i straffrättslig mening (förklaranderapport p. 140). Genom ändringar som trädde ikraft den 1 juli 2010 omfattas numera även sådant handlande av det svenska barnpornografibrottet i 16 kap. 10 a § första stycket 5 brottsbalken (prop. 2009/10:70, bet. 2009/10:Ku34, rskr. 2009/10:274). Därutöver kan tilläggas att barnpornografibrottet förstärkts även i fråga om det straffrättsliga skyddet för personer under 18 år som är fullt pubertetsutvecklade genom att den som enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1 brottsbalken skildrar en person under 18 år i pornografisk bild, gör sig skyldig till barnpornografibrott oavsett om pubertetsutvecklingen är avslutad eller inte (prop. 2009/10:70 s. 22 ff.). Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller åtagandena i denna del.

Av *artikel 20.3* följer att varje part får förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte tillämpa artikel 20.1.a och e beträffande framställning och innehav av barnpornografiskt material som uteslutande består av simulerad återgivning av eller realistiska bilder på ett fiktivt barn (I), eller där barn som har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande deltar och där dessa bilder framställts och innehas av dem med deras samtycke och enbart för deras privata bruk (II). Vidare får varje part enligt *artikel 20.4* förbehålla sig rätten helt eller delvis att inte tillämpa artikel 20.1.f.

Av redovisningen ovan följer att svensk rätt uppfyller åtagandena enligt artikel 20.1 a–f. I svensk rätt finns dock enligt 16 kap. 10 b § första stycket brottsbalken möjlighet att i vissa fall göra undantag från det straffbara området såvitt avser skildring och innehav för den som framställer en pornografisk bild av barn, om skillnaden i ålder och utveckling mellan den avbildade personen och den som framställer bilden är ringa och omständigheterna i övrigt inte påkallar att ansvar döms ut. Sverige bör därför förbehålla sig rätten att inte tillämpa bestämmelsen i 20.1.a och e i dessa fall. Något förbehåll i övrigt är inte aktuellt.

I detta avsnitt av lagrådsremissen behandlas endast frågan om Sveriges tillträde till den aktuella konventionen. Regeringen avser inte att i detta sammanhang på nytt ta ställning till om reglerna mot barnpornografi bör förändras i något avseende. I denna del hänvisas till de bedömningar som gjorts tidigare, jfr prop. 2009/10:70. Vad *Kvinnofronten*, *RFSU* och *Svenska Journalistförbundet* för fram i fråga om en översyn och eventuella ändringar i sak av barnpornografibrottet föranleder därför inte någon vidare åtgärd.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller åtagandena enligt artikel 20. Sverige bör dock i enlighet med artikel 20.3 II göra förbehåll om att inte tillämpa 20.1.a och e beträffande framställning och innehav av pornografiskt material där barn, som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, deltar och där dessa bilder framställts och innehas av dem med deras samtycke och enbart för deras privata bruk.

Brott som avser ett barns deltagande i pornografiska föreställningar (artikel 21)

Enligt *artikel 21.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de handlingar som anges i punkterna (a–c) är straffbelagda som uppsåtliga brott. Av dessa följer att det ska vara straffbart att rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar eller förmå ett barn att delta i sådana föreställningar (*punkten a*), att tvinga ett barn till att delta i pornografiska föreställningar eller dra vinning av eller på annat sätt exploatera ett barn för sådana ändamål (*punkten b*) samt att medvetet besöka pornografiska föreställningar som innefattar deltagande av barn (*punkten c*). Av *artikel 21.2* följer att varje part får förbehålla sig rätten att begränsa tillämpningen av artikel 21.1.c till fall där barn har rekryterats eller tvingats till ett deltagande i enlighet med artikel 21.1.a eller b.

Artikeln överensstämmer i huvudsak med artikel 2 a och b i EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. I samband med genomförandet av rambeslutet infördes – för att fullt ut leva upp till rambeslutets krav i denna del – den särskilda straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering i 6 kap. 8 § brottsbalken. Bedömningen var att Sverige genom bestämmelsen uppfyller kriminaliseringsåtagandet enligt rambeslutet (se prop. 2004/05:45 s. 95 ff. och s. 146–147). Motsvarande bedömning bör gälla även i fråga om förevarande artikel.

Det som, i vart fall enligt ordalydelsen, skiljer kriminaliseringsåtagandena åt är att åtagandet enligt konventionen även omfattar sådant handlande som att förmå ett barn att delta i en pornografisk föreställning (artikel 21.1.a). Vidare inkluderas också uttryckligen fall där någon medvetet besöker en pornografisk föreställning i vilken barn deltar (artikel 21.1.c). Beträffande det första ledet får även ett sådant handlande anses väl uppfyllt genom straffbestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering. När det gäller barn under 15 år innebär bestämmelsen ett absolut skydd mot alla former av främjande och utnyttjande för sexuell posering. Även för åldersgruppen 15–18 år gäller ett sådant absolut förbud om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling. Vilka slags poseringar som uppfyller det angivna kriteriet ska bedömas utifrån samtliga omständigheter. Så torde dock enligt förarbetena regelmässigt vara fallet då poseringen skett mot ersättning, under tvång eller efter det att barnet blivit vilselett eller någon övertalat eller på annat sätt påverkat barnet att posera i en för barnet skadlig miljö, som t.ex. på en sexklubb eller för framställning av pornografiska bilder (jfr prop. 2004/05:45 s. 147). När det gäller det senare ledet, att medvetet besöka pornografiska föreställningar i vilka barn deltar, gjordes i samband med genomförandet av rambeslutet bedömningen att uttrycket ”på annat sätt utnyttja” i artikel 2 a även kunde inkludera de kunder som besöker sexklubbar för att titta på en pornografisk föreställning (prop. 2004/05:45 s. 96). Handlingssättet enligt artikel 21.1.c omfattas därmed redan av dagens reglering. Samtliga handlingar enligt artikel 21.1.a–c är således enligt svensk rätt straffbelagda som utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § BrB). Något förbehåll enligt artikel 21.2 är därför inte aktuellt.

Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller de åtaganden som uppställs i artikel 21.

Brott som avser barns bevittnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar (artikel 22)

Enligt artikel 22 ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga sådant handlande som att uppsåtligt, i sexuellt syfte, förmå ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande att bevittna sexuella övergrepp eller sexuella handlingar, även i fall då barnet inte deltar själv. Den närmare innebörden och tolkningen av begreppet ”förmå” har överlämnats åt parterna (förklaranderapporten p. 151–154).

I svensk rätt finns inte någon uttrycklig bestämmelse som omfattar det handlande som ska vara kriminaliserat enligt artikel 22. Utredningen har övervägt huruvida Sverige genom straffbestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 § BrB) kan uppfylla konventionen i denna del. Enligt utredningen utesluter i och för sig inte den nuvarande lydelsen av sexuellt ofredande att den kan tillämpas på situationer av detta slag. Vid sin praxisgenomgång har utredningen också påträffat två avgöranden där domstolen bedömt en gärning där gärningsmannen visat porrfilm för barn under 15 år som sexuellt ofredande. I det ena fallet rubricerades gärningen som brott enligt andra stycket utan någon närmare motivering och i det andra fallet angav domstolen inte vilket stycke i bestämmelsen som domstolen dömde enligt. Trots detta är det dock enligt utredningens uppfattning osäkert om bestämmelsen om sexuellt ofredande i dess nuvarande form ger ett fullgott skydd för de typer av situationer som täcks av artikel 22. Enligt utredningen är det därför ur legalitetssynpunkt att föredra att i lagtexten uttryckligen ange de aktuella situationerna. För att säkert uppfylla konventionen i denna del föreslår utredningen att bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § första stycket brottsbalken utvidgas till att uttryckligen omfatta gärningar där ett barn i ett sexuellt syfte förmås att bevittna en sexuell handling.

Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig i frågan tillstyrker eller har ingen erinran mot utredningens förslag. Ett par remissinstanser har dock invändningar mot lagtexten och menar bl.a. att införandet av ”i ett sexuellt syfte” i viss mån kan inskränka bestämmelsens tillämpningsområde.

Regeringen gör följande bedömning. Bestämmelsen om sexuellt ofredande är avsedd att fungera som en uppsamlingsbestämmelse i förhållande till de tidigare i 6 kap. brottsbalken upptagna straffbestämmelserna och omfattar en rad olika handlingar av sexuell innebörd.

I första stycket stadgas straff för bl.a. den som förmår ett barn under 15 år att företa eller medverka i en handling med sexuell innebörd. Av uttrycket förmå följer inte att barnet måste ha utsatts för vare sig tvång eller annan otillbörlig påverkan för att medverka, även om sådana förfaranden också omfattas. För straffansvar krävs emellertid någon form av agerande från gärningsmannens sida för att påverka barnet. Gärningsmannens handlande behöver dock inte vara ensamt motiverande för barnet. Som framgår av lagtexten är det tillräckligt att barnet på något sätt medverkar i handlingen med sexuell innebörd och det är inte avgörande om barnet

själv företar handlingen, vilket lämnar utrymme för varierande situationer.

För sexuellt ofredande straffas vidare enligt andra stycket samma paragraf bl.a. den som genom ord eller handlande ofredar en annan person på ett sätt som är ägnat att kränka den andres sexuella integritet. Bestämmelsen avser handlingar såväl mot barn som mot vuxna. För bedömningen av om en kränkning har förelegat kan det vara av betydelse mot vem handlandet företas. Bedömningen kan även påverkas av tids- och miljöförhållandena. En och samma handling kan t.ex. vara ägnad att kränka ett barns sexuella integritet men inte en vuxens.

Mot den angivna bakgrunden samt med hänsyn till vad som framkommit om tillämpningen i praxis på situationer av angivet slag är det regeringens bedömning att de i artikel 22 beskrivna handlingarna – dvs. att i sexuellt syfte förmå ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande att bevittna sexuella handlingar eller sexuella övergrepp, utan att behöva delta själv – omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § brottsbalken. Något behov av lagändringar för att uppfylla konventionens krav i denna del föreligger därmed inte. Inte heller i övrigt finner regeringen att skäl föreligger för att genomföra utredningens förslag i denna del.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller de åtaganden som uppställs i artikel 22.

Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte (artikel 23)

Enligt *artikel 23* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga uppsåtligt förslag från en vuxen, via informations- och kommunikationsteknik, om att träffa ett barn som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, i syfte att mot barnet begå något av de brott som avses i artikel 18.1.a (sexuella övergrepp) eller 20.1.a (framställa barnpornografi), där detta förslag har följts av handlingar som leder till ett sådant möte.

Det är regeringens bedömning att svensk rätt uppfyller konventionens krav i denna del genom straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte (6 kap. 10 a § BrB). Bestämmelsen omfattar den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 6 kap. 4, 5, 6, 8 eller 10 § brottsbalken, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd. Visserligen ingår inte barnpornografibrott bland de gärningar som räknas upp i bestämmelsen. Enligt regeringens mening kan det dock antas att en gärning som utgör barnpornografibrott bestående i att framställa barnpornografi även uppfyller kriterierna för något av de uppräknade brotten. Det brott som därvid ligger närmast till hands är utnyttjande av barn för sexuell posering i 6 kap. 8 § brottsbalken.

I sammanhanget kan vidare nämnas att den svenska bestämmelsen i vissa avseenden går längre än konventionen kräver. Brottet i svensk rätt är teknikneutralt medan konventionen endast avser handlingar som sker med hjälp av informations- och kommunikationsteknik. Det kan också nämnas att brottet kontakt med barn i sexuellt syfte även omfattar handlingar

som syftar till fler brottstyper än vad som följer av konventionen (utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande).

Enligt regeringens bedömning uppfyller Sverige således de krav på kriminalisering som föreskrivs i artikel 23.

Medhjälp och försök (artikel 24)

Enligt *artikel 24.1 och 24.2* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga medhjälp och försök till något av de brott som omfattas av konventionen. Av *artikel 24.3* följer att varje part får förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte tillämpa artikel 24.2 på brott som avses i artikel 20.1 punkterna b, d, e och f (vissa former av barnpornografi), artikel 21.1.c (besöka pornografiska föreställningar i vilka barn deltar), artikel 22 (barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar) och artikel 23 (kontaktsökning med barn i sexuellt syfte).

I 23 kap. 4 § brottsbalken föreskrivs att straffansvar ska ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även den som har främjat gärningen med råd eller dåd. Medverkansansvaret omfattar alla brott i brottsbalken. Sverige uppfyller därför kraven i artikeln såvitt avser medhjälp.

När det gäller straffansvar för försök framgår av 6 kap. 15 § och 16 kap. 17 § brottsbalken att samtliga de brott som enligt den tidigare redovisade bedömningen svarar mot kriminaliseringsåtagandena i artikel 18–21 är straffbara som försöksbrott i Sverige.

Handlingar enligt artikel 22, dvs. barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar, omfattas som tidigare redogjorts för av bestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 § BrB). Försök till sexuellt ofredande är dock inte kriminaliserat enligt svensk rätt. Enligt regeringens mening saknas tillräckliga skäl för att föreslå en sådan kriminalisering. Utredningen har gjort samma bedömning och det stora flertalet remissinstanser har inte haft något att erinra mot den bedömningen. Sverige bör därför i enlighet med artikel 24.3 göra ett förbehåll på denna punkt.

Vad därefter gäller handlingar enligt artikel 23, dvs. kontaktsökning med barn i sexuellt syfte, är dessa som tidigare redovisats enligt svensk rätt straffbelagda som kontakt med barn i sexuellt syfte (6 kap. 10 a § BrB). Mot bakgrund av att brottet kontakt med barn i sexuellt syfte i sig innebär en kriminalisering som ett självständigt brott av handlingar som i praktiken utgör en slags förberedelse till brott ser regeringen inget skäl att kriminalisera också försök till sådant brott. En sådan kriminalisering skulle vidare leda för långt. Motsvarande bedömning gjordes i samband med brottets införande (jfr prop. 2008/09:149 s. 33 f.). Sverige bör därför i enlighet med artikel 24.3 göra ett förbehåll även på denna punkt.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att kraven enligt artikel 24 inte föranleder något behov av lagändringar. Sverige bör dock i enlighet med artikel 24.3 göra förbehåll om att inte tillämpa artikel 24.2 såvitt avser de brott som avses i artikel 22 och 23.

Domsrätt (artikel 25)

Enligt *artikel 25.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa sin behörighet (domsrätt) beträffan-

de brott som fastställts enligt konventionen, när brottet har begåtts inom dess territorium (a), ombord på ett fartyg som för den partens flagg (b), ombord på ett luftfartyg som är registrerat enligt den partens lagar (c), av en av dess medborgare (d) eller av en person som har sin hemvist inom dess territorium (e). Av *artikel 25.2* framgår vidare att varje part ska sträva efter att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att kunna säkerställa sin behörighet (domsrätt) beträffande brott enligt konventionen, när brottet har begåtts mot en av dess medborgare eller mot en person med hemvist inom dess territorium. Enligt *artikel 25.3* kan parterna förbehålla sig rätten att inte tillämpa eller endast i särskilda fall eller under särskilda förhållanden tillämpa behörighetsgrunden som anges i artikel 25.1.e.

Svensk domsrätt föreligger om brottet har begåtts i Sverige (2 kap. 1 § BrB). Svensk domstol är också behörig att döma för brott som har begåtts utomlands, bl.a. om brottet har begåtts av en svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige (2 kap. 2 § första stycket BrB). För att svensk domstol ska vara behörig i dessa fall krävs dock normalt att gärningen är straffbar även där den begicks, dvs. det gäller ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 § andra stycket BrB). Vidare har svensk domstol behörighet om brottet förövats på svenskt fartyg eller luftfartyg (2 kap. 3 § 1 BrB). Härutöver har svensk domstol en formellt vidsträckt behörighet att döma för brott begångna utanför Sverige bl.a. avseende brott med ett minimistraff om fyra års fängelse (2 kap. 3 § 7 BrB). Åtal för brott begångna utomlands får dock normalt sett väckas endast efter förordnande av regeringen eller den regeringen bemyndigat (2 kap. 5 § BrB).

Av redovisningen ovan följer att svensk rätt uppfyller åtagandena enligt artikel 25.1.a–e. Något förbehåll enligt artikel 25.3 är därför inte aktuellt. Även i övrigt har svenska domstolar med stöd av bestämmelserna i 2 kap. brottsbalken en vidsträckt behörighet att kunna döma över brott enligt konventionen som begås utomlands. Det finns dock inte någon uttrycklig bestämmelse som innebär att svensk domsrätt föreligger enbart på den grunden att brottet förövats mot en svensk medborgare eller mot en person med hemvist inom dess territorium (jfr artikel 25.2). Eftersom konventionen endast föreskriver en målsättning föreligger dock inget hinder mot att tillträda konventionen.

Enligt *artikel 25.4* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att det inte föreligger krav på dubbel straffbarhet beträffande brott enligt artikel 18 (sexuella övergrepp), 19 (barnprostitution), 20.1.a (framställa barnpornografi) och 21.1.a–b (barns deltagande i pornografiska föreställning). I *artikel 25.5* anges att varje part får förbehålla sig rätten att begränsa tillämpningen av artikel 25.4 i fråga om brott som avses i artikel 18.1.b II och III till att gälla endast beträffande medborgare med hemvist inom dess territorium.

Från kravet på dubbel straffbarhet har det i svensk rätt gjorts undantag såvitt gäller vissa utomlands begångna sexualbrott mot barn (se prop. 2004/05:45). De brott som undantas är brott enligt 6 kap. 1–6 §§, 8 § tredje stycket och 12 § eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt 18 år, dvs. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, våld-

täkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, koppleri och grovt koppleri. Genom en ändring av bestämmelsen som trädde i kraft den 1 juli 2010 undantas numera även människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken eller försök till sådant brott samt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott. Dessa brott kan alltså bestraffas i Sverige även om gärningarna skulle vara fria från ansvar i det land där de begicks (2 kap. 2 § fjärde stycket BrB). För dessa brott har undantag också gjorts från den annars gällande begränsningen att domstolen inte får döma till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten (2 kap. 2 § tredje stycket BrB).

Utöver de brott som i svensk rätt redan undantas från kravet på dubbel straffbarhet omfattar konventionens åtagande i denna del även utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, och köp av sexuell handling av barn. Dessa brott är i dag inte undantagna från kravet på dubbel straffbarhet. Svensk rätt svarar därmed inte till alla delar mot konventionens krav i denna del. I detta avseende krävs att lagstiftningsåtgärder vidtas. Den frågan behandlas i avsnitt 8.4.1.

Enligt *artikel 25.6* ska varje part beträffande brott enligt artikel 18, 19, 20.1.a och 21 säkerställa att dess behörighet (domsrätt) på grund av att brottet har begåtts av en av dess medborgare eller av en person med hemvist inom dess territorium inte är underkastad villkoret att åtal endast får väckas efter anmälan från brottsoffret eller angivelse från den stat där brottet begicks. Samtliga de brott enligt svensk rätt som är tillämpliga på de i de aktuella artiklarna beskrivna handlingarna omfattas av allmänt åtal enligt 20 kap. 3 § rättegångsbalken och den allmänna åtalsplikten i 20 kap. 6 § rättegångsbalken.

Enligt *artikel 25.7* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att kunna utöva behörighet (domsrätt) beträffande brott enligt konventionen när en person som misstänks för brott befinner sig inom dess territorium och parten inte utlämnar personen till en annan part enbart på grund av personens nationalitet. Sverige uppfyller detta krav för brott begångna utomlands genom 2 kap. 2 § första stycket 1 brottsbalken.

Artikel 25.8 anger att om fler än en part gör anspråk på behörighet (domsrätt) över ett påstått brott enligt konventionen ska de berörda parterna, där så är lämpligt, vid behov samråda för att bestämma den lämpligaste behörigheten för åtal. Sådant samarbete sker redan i dag på informell basis. Vidare följer av *artikel 25.9* att konventionen inte utesluter att straffrättslig behörighet utövas av part även i andra situationer än som konventionen tar upp.

Sammanfattningsvis krävs alltså att lagstiftningsåtgärder vidtas för att svensk rätt fullt ut ska uppfylla konventions krav enligt artikel 25.4. Denna fråga behandlas i avsnitt 8.4.1. I övrigt uppfyller Sverige konventionens åtaganden i denna del.

Ansvar och påföljder för juridiska personer (artikel 26 och 27.2)

I *artikel 26* anges att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att juridiska personer under vissa förutsättningar kan hållas ansvariga för brott enligt konventionen. Brotten ska därvid ha begåtts till förmån för den juridiska personen av en fysisk person, som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation och har en ledande ställning inom den juridiska personen som grundas på behörighet att företräda den juridiska personen (a), befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar (b), eller befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen (c).

Enligt *artikel 26.2* ska varje part dessutom vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att en juridisk person ska kunna hållas ansvarig när brister i tillsyn eller kontroll som ska utföras av en sådan person som avses i artikel 26.1 har gjort det möjligt för en fysisk person underställd den juridiska personen att till förmån för denna begå brott enligt konventionen.

Artikel 26.3 anger att den juridiska personens ansvar kan vara straffrättsligt, civilrättsligt eller administrativt. I *artikel 26.4* anges att sådant ansvar inte ska påverka det straffrättsliga ansvaret hos de fysiska personer som har begått brottet.

Vidare ska varje part enligt *artikel 27.2* vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att juridiska personer som är ansvariga enligt artikel 26 ska kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner, som ska innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra åtgärder, främst fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd (a), tillfälligt eller permanent näringsförbud (b), rättslig tillsyn (c) och rättsligt beslut om likvidation (d).

Artikel 26.1–4 och 27.2 överensstämmer i huvudsak med artikel 6 och 7 i EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. I samband med att riksdagen godkände rambeslutet gjordes bedömningen att reglerna om företagsbot i 36 kap. 7–10 §§ brottsbalken motsvarade rambeslutets krav. Rambeslutets bestämmelser om ansvar och påföljder för juridiska personer föranledde därför inte några lagändringar (prop. 2003/04:12 s. 37 f., bet. 2003/04:JuU9, rskr. 2003/04:108).

Liknande bestämmelser om ansvar och påföljder för juridiska personer förekommer även i en rad andra internationella instrument och genomförandet av dessa har inte heller föranlett några lagändringar, t.ex. i samband med Sveriges tillträde till Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. I det sammanhanget hänvisades även till reglerna om förverkande i 36 kap. 4 § brottsbalken (prop. 2009/10:152 s. 46, bet. 2009/10:JuU33, rskr. 2009/10:273).

ECPAT anser att gällande bestämmelser om företagsbot i olika avseenden bör utvecklas bl.a. genom att även andra sanktioner som exempelvis vitesföreläggande bör övervägas. Enligt artikel 26.3 är det upp till varje part att med beaktande av respektive parts rättsprinciper avgöra hur ansvaret för juridiska personer ska var utformat. Frågan om hur ansvaret för juridiska personer enligt svensk rätt närmare bör vara utformat har

inte behandlats av utredningen. Något skäl för utredningen att behandla frågan har inte heller funnits. Det saknas därför förutsättningar att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga ändringar av angivet slag.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller de krav som uppställs i artikel 26 och 27.2.

Påföljder och åtgärder (artikel 27.1 och 27.3–5)

Enligt *artikel 27.1* ska brott enligt konventionen beläggas med effektiva, proportionella och avskräckande påföljder. Enligt samma punkt ska dessa innefatta frihetsberövande som kan ligga till grund för utlämning.

De brott som omfattas av konventionen motsvaras i svensk rätt av i huvudsak brotten våldtäkt, sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, sexuellt ofredande, kontakt med barn i sexuell syfte, koppleri och barnpornografibrott (6 kap. 1–6 §§, 8–10 a §§ och 12 § samt 16 kap. 10 a § BrB). Straffskalorna för dessa brott löper från böter till fängelse i högst 10 år. Utlämning, alternativt överlämnande vilket är det begrepp som används inom EU och Norden, för brott kan ske enligt bl.a. lagen (1957:668) om utlämning för brott och lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. En allmän förutsättning enligt dessa lagar är att den gärning för vilken utlämning alt. överlämnande begärs motsvarar brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Överlämnande inom Norden regleras genom lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Enligt denna lag krävs endast att en frihetsberövande påföljd är föreskriven för brottet i den nordiska stat som vill ha personen överlämnad. Som framgår ovan kan de brott som omfattas av konventionen föranleda ansvar för en rad olika brott. Samtliga dessa brott har fängelse i ett år eller mer i straffskalan. Därmed kan också utlämning komma i fråga.

Enligt *artikel 27.3* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att möjliggöra beslag och förverkande av varor, handlingar och andra hjälpmedel som har använts för att begå de brott som anges i konventionen eller som har gjort det möjligt att begå brotten samt vinning av sådana brott eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning (a). Vidare ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att tillfälligt eller permanent kunna stänga en inrättning som har använts för att begå något av de brott som anges i konventionen, eller att vägra förövaren att temporärt eller permanent utöva det yrke eller den frivilliga aktivitet som innefattar kontakt med barn och genom vilken brottet har förövats (b).

Artikel 27.3 överensstämmer i huvudsak med artikel 7 i det fakultativa protokollet till FN:s barnkonvention om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Inför Sveriges tillträde till protokollet gjordes bedömningen att reglerna om beslag och förverkande i 27 kap. 1 § rättegångsbalken respektive 36 kap. 1, 1 a, 2 och 3 §§ brottbalken samt om förverkande av hyresrätt i 12 kap. 42 § jordabalken motsvarade de krav som ställdes i protokollet. Protokollets bestämmelse i artikel 7 om beslag och förverkande och stängning av inrättning föranledde därför inte några

lagändringar (prop. 2005/06:68 s. 32 f., bet. 2005/06:JuU20, rskr. 2005/06:194). Bestämmelser om stängning av inrättning m.m. förekommer även i andra internationella instrument och genomförandet av dessa har inte heller föranlett några lagändringar, t.ex. i samband med Sveriges tillträde till Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (prop. 2009/10:152 s. 47).

Av *artikel 27.4* följer att parterna får vidta även andra åtgärder i förhållande till förövare. Vidare följer av *artikel 27.5* att parterna med hjälp av sådant som tagits i beslag eller förverkats enligt artikeln får inrätta en fond för att finansiera bl.a. förebyggande åtgärder för offer för de i konventionen stadgade brotten. Bestämmelserna är fakultativa och kräver inga lagändringar.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena enligt *artikel 27* i konventionen.

Försvårande omständigheter (artikel 28)

Enligt *artikel 28* ska parterna vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att följande omständigheter kan beaktas som försvårande vid fastställande av påföljd för de brott som omfattas av konventionen: om brottet allvarligt skadade offrets fysiska eller psykiska hälsa (a), om brottet föregicks eller åtföljdes av tortyr eller grovt våld (b), om brottet begicks mot ett särskilt utsatt brottsoffer (c), om brottet begicks av en familjemedlem, en person som bor tillsammans med barnet eller en person som har missbrukat sin ställning (d), om brottet begicks av flera personer tillsammans (e), om brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation (f) och om förövaren tidigare blivit dömd för samma slags brott (g).

Flera av omständigheterna är sådana att de utgör exempel på omständigheter som enligt svensk rätt medför att ett brott bedöms som grovt (t.ex. 6 kap. 4 § BrB). Omständigheterna enligt punkterna a–f är dessutom exempel på sådana försvårande omständigheter som enligt 29 kap. 1 § andra stycket och 2 § brottsbalken ska beaktas vid straffvärdebedömningen. Omständigheten enligt punkten g, att förövaren tidigare dömts för samma slags brott, kan enligt svensk rätt medföra en strängare straffmätning enligt 29 kap. 4 § brottsbalken. Regeringen anser därför att Sverige uppfyller de krav som uppställs i *artikel 28*.

Tidigare domar (artikel 29)

Enligt *artikel 29* ska parterna vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att vid påföljdsbestämningen möjliggöra beaktande av tidigare lagakraftvunna domar i andra konventionsstater som rör brott enligt konventionen.

Vid påföljdsbestämningen kan omständigheten att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott få betydelse på olika sätt. Främst kan den tidigare brottsligheten föranleda ett skärpt påföljdsval enligt 30 kap. 4 § brottsbalken. En annan betydelse av en tidigare brottslighet är att den enligt 29 kap. 4 § brottsbalken kan utgöra grund för en strängare straffmätning. Vidare regleras återfall genom bestämmelsen om förhöjt maximistraff i 26 kap. 3 § brottsbalken. Även tidigare utländsk dom får i

dessa avseenden beaktas. Mot denna bakgrund uppfyller Sverige konventionens krav enligt artikel 29.

8.2.7 Utredning, åtal och processrätt (artikel 30–36)

Regeringens bedömning: För att Sverige ska kunna tillträda konventionen krävs en lagändring i syfte att förlänga preskriptionstiden för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering. I övrigt uppfyller Sverige konventionens åtaganden när det gäller utredning, åtal och processrätt.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning eller lämnar den utan invändning. ECPAT anser dock att barnärenden måste få en mycket högre prioritet hos rättsväsendet för att Sverige ska leva upp till *artikel 30*. Vidare erfar ECPAT när det gäller *artikel 31* att god man inte förordnas inom 24 timmar. När det gäller *artikel 36* anser ECPAT att alla som arbetar med barn måste ha adekvat utbildning.

Skälen för regeringens bedömning

Principer (artikel 30)

Enligt *artikel 30.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden genomförs utifrån barnets bästa och att barnets rättigheter tillgodoses. Vidare följer enligt *artikel 30.2* att varje part ska anta ett beskyddande förhållningssätt gentemot offren för att bl.a. säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden inte försvårar det trauma barnet upplevt. Enligt *artikel 30.3* ska varje part säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden behandlas med prioritet och genomförs utan obefogad försening. Av *artikel 30.4* följer att inget i artikel 30–36 får tillämpas så att det påverkar eller är oförenligt med rätten till försvar och rätten till en rättvis och opartisk rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen.

Inom det svenska rättsväsendet är arbetet med att tillförsäkra barn som misstänks vara utsatta för brott rättstrygghet, gott bemötande och stöd samt, vid behov, omgående kris- och behandlingsinsatser, högt prioriterat. På uppdrag av regeringen har Rikspolisstyrelsen i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen tagit fram nationella riktlinjer för samverkan kring barn som misstänks vara utsatta för brott. Syftet med riktlinjerna är att säkerställa att samverkan mellan berörda myndigheter vid utredningar kring barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt med ett konsekvent barnperspektiv. Arbetet med brottsutsatta barn i enlighet med riktlinjerna ska därvid ske främst i s.k. barnahus, men även på orter där sådana saknas ska samverkan ske.

Förfarandet vid hörande av barn under förundersökningen ska präglas av ett konsekvent barnperspektiv. Polisen arbetar därför enligt särskilda metoder när offret är ett barn. Förhör hålls av särskilt utbildad personal antingen i barnahus eller speciellt inredda förhörssal för barn hos

polisen i syfte att barnet ska slippa besöka olika inrättningar och upprepa sin historia. Videoförhör används för att barnet inte ska behöva närvara vid rättegången.

Även när det gäller bevisupptagning vid domstol är barnperspektivet framträdande i svensk lagstiftning. Utgångspunkten är att i största möjliga utsträckning undvika att höra barn under rättegång. Detta för att skydda barnet mot vad ett förhör i domstol kan medföra i form av rädsla, utsatthet, publicitet och fara för framtida psykiska men. När det i brottmål åberopas vittnesförhör med barn under 15 år ska rätten i varje enskilt fall pröva om barnet med hänsyn till omständigheterna får höras som vittne (36 kap. 4 § RB). Så sker i praktiken även i fall där barnet har utsatts för brott och ska höras som målsägande. Barnets berättelse tas normalt upp genom att polisförhöret med barnet spelas upp från ljudband eller videoband (35 kap. 14 § RB).

Beträffande artikel 30.3 ska enligt svensk rätt förundersökning i t.ex. sexualbrottsärenden där målsäganden vid tiden för anmälan inte har fyllt 18 år bedrivas särskilt skyndsamt. Förundersökningen ska vara avslutad och beslut ska vara fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och i princip alltid inom tre månader räknat från den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet (2 a § förundersökningskungörelsen [1947:948]). För domstolarnas del gäller att rätten, sedan åtal har kommit in, ska bestämma tid för huvudförhandling så snart som möjligt. Om den tilltalade är anhållen eller häktad ska huvudförhandling påbörjas snarast och senast inom två veckor från dagen för åtalsbeslutet (45 kap. 14 § RB). Även mål mot den som inte har fyllt 21 år ska alltid behandlas skyndsamt (29 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Därutöver finns också möjlighet för domstolar att vid handläggningen ge särskild prioritet till mål utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Av *artikel 30.5* följer att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa effektiv utredning och åtal av de brott som omfattas av konventionen och tillåta möjligheten, där så är lämpligt, att genomföra hemliga utredningsåtgärder. Vidare anges att parterna ska göra det möjligt för enheter eller undersökande organ att identifiera offer för barnpornografibrott genom att analysera barnpornografiskt material. Enligt svensk rätt förekommer möjlighet till hemliga utredningsåtgärder genom reglerna i 27 kap. rättegångsbalken och enligt lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning. Lagstiftningen ger – under vissa i lag angivna förutsättningar – möjlighet att vidta bl.a. hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning (27 kap. 18, 19 och 20 a §§ RB). Beträffande utredningar om barnpornografibrott har Rikspolisstyrelsens IT-brottssektion visserligen ett nationellt ansvar men huvudansvaret för att identifiera barn och förövare med utgångspunkt från tillgängligt bildmaterial åvilar i första hand polismyndigheterna på lokal nivå.

Sammantaget anser regeringen att Sverige väl uppfyller åtagandena enligt artikel 30.

Allmänna skyddsåtgärder (artikel 31)

Enligt *artikel 31.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att skydda brottsoffers rättigheter och intressen, inklusive deras särskilda behov som bevispersoner, under alla stadier i utredningar och straffrättsliga förfaranden, främst genom att: informera dem om bl.a. deras rättigheter och de tjänster som står till förfogande (a), säkerställa att de inklusive deras familjer vid behov informeras om att den åtalade eller dömda blivit temporärt eller slutligt frigiven (b), göra det möjligt för dem att höras och inge bevisning (c), tillhandahålla dem lämpliga stödåtgärder så att deras rättigheter och intressen presenteras och beaktas i vederbörlig ordning (d), skydda deras integritet, identitet och bild och i enlighet med nationell rätt förhindra offentlig spridning av information som kan innebära att deras identitet röjs (e), vidta åtgärder för deras eget skydd såväl som för deras familjer och vittnen mot hotelser, hämnd och upprepad brottslighet (f), samt säkerställa att kontakter mellan brottsoffer och förövare undviks i domstolens och polismyndighetens lokaler (g).

Information till brottsoffer finns i dag tillgänglig dels i form av generell information från myndigheter till den som blivit utsatt för brott t.ex. informationsmaterial från Brottsoffermyndigheten, dels genom att polis, åklagare och domstol informerar brottsoffret i det specifika ärendet. De brottsbekämpande myndigheterna ska därvid upplysa en målsägande bl.a. om de regler som gäller vid handläggningen av enskilda anspråk i anledning av brott. Är brottet sådant att det kan komma i fråga att förordna målsägandebitråde enligt lagen (1988:609) om målsägandebitråde ska målsäganden dessutom så snart som möjligt underrättas om de regler som gäller för förordnande av sådant bitråde. Målsäganden ska vidare ges information om bl.a. myndigheter, organisationer och andra som kan lämna stöd och hjälp. Målsäganden ska också t.ex. tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om beslut om att förundersökning inte ska inledas eller att en inledd förundersökning ska läggas ned (se t.ex. 13 a–b och d §§ förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Såvitt avser information om att en dömd person ska friges temporärt eller slutligt (punkten b) ska en målsägande, under vissa förutsättningar, tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om bl.a. när den intagne frigets, om den intagne rymmer eller fritas eller om den intagne uteblir efter permission (35 § fängelseförordningen [2010:2010]). Sådan information ska även lämnas till målsäganden när det gäller en häktad person (27 § häktesförordningen [2010:2011]). När det gäller frigivning av anhållna finns däremot ingen lagreglerad skyldighet att informera målsäganden men detta torde i praktiken ofta ske ändå. Om en gripen, anhållen eller häktad person avviker ska dock målsäganden underrättas om det behövs (13 c § förundersökningskungörelsen).

Beträffande övriga punkter uppfylls kraven i punkten c genom rättegångsbalkens regler, kraven i punkten d genom lagen om målsägandebitråde, lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn, reglerna om stödperson i 20 kap. 15 § rättegångsbalken och socialtjänstens ansvar enligt 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453). Vidare ger 35 kap. 12 § och 43 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) det skydd som krävs i punkt e, medan lagen (1988:688) om kontaktförbud samt

polislagens (1984:387) regler om personsäkerhetsprogram tillgodoser kraven enligt punkten f samt tillgodoser bestämmelserna om s.k. medhörning i 36 kap. 18 § och 37 kap. 3 § rättegångsbalken kraven enligt punkt g.

Artikel 31.2 gäller brottsoffers rätt till information om relevanta rättsliga och administrativa förfaranden. För svensk del kan bestämmelsen sägas ha en betydelse för en målsägandes möjlighet att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brott och om möjligheterna att få ersättning enligt brottsskadelagen (1978:413). Sådan information ska regelmässigt lämnas i samband med förundersökningen (13 a § förundersökningskungörelsen).

Enligt *artikel 31.3* ska varje part säkerställa att brottsoffer har tillgång till juridiskt biträde. När förundersökning inletts ska målsägandebiträde förordnas i mål om bl.a. brott enligt 6 kap. brottsbalken om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde (1 § lagen om målsägandebiträde). Biträdet ska ta tillvara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. Målsägandebiträdet ska också bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet om inte detta görs av åklagaren.

I *artikel 31.4* tas den situationen upp när personer med föräldraansvar inte kan företräda barnet i det straffrättsliga förfarandet på grund av en intressekonflikt. För situationer av detta slag är lagen om särskild företrädare för barn tillämplig. En särskild företrädare för barn ska förordnas om det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år och en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet eller det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt (1 §). Om det antas vara nödvändigt för att barnets rätt ska kunna tas tillvara finns även möjlighet för domstolen att fatta intermistiskt beslut utan att höra barnets vårdnadshavare (6 §).

Enligt *artikel 31.5* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att ge grupper, stiftelser, föreningar, statliga eller icke-statliga organisationer möjlighet att hjälpa och stödja offer för brott enligt konventionen. Detta sker i Sverige främst genom statsbidrag och bidrag från kommunerna till ideella organisationer. Vidare finns ett samarbete kring vittnesstödsverksamhet mellan Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, de enskilda domstolarna, Brottsofferjourernas Riksförbund och de ideella organisationer, främst brottsofferjourer, som bedriver verksamheten lokalt.

Enligt *artikel 31.6* ska varje part säkerställa att den information som ges till brottsoffer tillhandahålls på ett sätt som är anpassat till deras ålder och mognad samt på ett språk som de förstår. Brottsoffer anses i Sverige ha rätt till kostnadsfri tolkning under brottmålsförfarandet (se t.ex. JO 1999/2000:127). Rätten till tolkning gäller vid polisanmälan, under förundersökningen och under rättegången. Brottsoffren har även rätt till behövlig översättning. Under brottmålsförfarandet ges också brottsoffren information om sina rättigheter, antingen i skrift eller genom tolkning på ett språk de kan förstå. De relevanta bestämmelserna finns i förvaltningslagen (1986:223) och rättegångsbalken. Därutöver kan också nämnas att Brottsoffermyndigheten tagit fram allmän information till brottsoffer på

de tio vanligaste språken i Sverige. Dessutom har Brottsoffermyndigheten tagit fram en särskild informationsfolder för unga brottsoffer. Vidare har Brottsoffermyndigheten en hemsida, Rättegångsskolan, som på ett enkelt och överskådligt sätt informerar om hur en rättegång går till, vanliga reaktioner efter brott och möjligheten till ekonomisk kompensation. Till Rättegångsskolan finns även en lärarhandledning och den går utmärkt att använda t.ex. vid utbildning av ideellt verksamma stödpersoner, i grund- och gymnasieskolan och vid universitetet. Brå har också skapat webbplatsen www.Brottsrummet.se angående fakta om brott för ungdomar.

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige lever upp till de åtaganden som konventionen föreskriver i artikel 31.

Väckande av talan (artikel 32)

Enligt *artikel 32* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utredningar av eller åtal för brott enligt konventionen inte ska vara beroende av brottsoffrets anmälan eller angivelse och att förfarandet kan fortsätta även om anmälan tas tillbaka. I Sverige ska förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att brott har förövats (23 kap. 1 § RB). Vidare hör de brott som omfattas av konventionen enligt svensk rätt till brott under allmänt åtal och kräver inte angivelse av målsäganden. Det är därför möjligt att genomföra en förundersökning och att väcka åtal för ett brott även om målsäganden inte längre medverkar i utredningen.

Regeringen gör därför bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 32.

Preskription (artikel 33)

Enligt *artikel 33* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artikel 18, 19.1.a–b, och artikel 21.1.a–b kan åtalas under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att brottsoffret har uppnått myndighetsålder och som står i proportion till det aktuella brottets svårhetsgrad.

Av 35 kap. 4 § första stycket brottsbalken framgår att preskriptionstiden som huvudregel ska beräknas från den dag brottet begicks. Av andra stycket samma paragraf framgår dock när det gäller brott mot personer under 18 år enligt bl.a. 6 kap. 1–6 §§, 8 § tredje stycket, 12 § brottsbalken eller försök till sådana brott att preskriptionstiden i stället ska beräknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. De sexualbrott som omfattas är således våldtäkt, grov våldtäkt, sexuell tvång, grovt sexuell tvång, sexuell utnyttjande av person i beroendeställning, grovt sexuell utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuell utnyttjande av barn, sexuell övergrepp mot barn, grovt sexuell övergrepp mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, koppleri och grovt koppleri.

Det handlande som avses i artikel 18 och 19.1.a–b motsvaras i svensk rätt av brotten våldtäkt, sexuell tvång, sexuell utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, sexuell utnyttjande av barn, sexuell övergrepp mot barn och koppleri. Som framgår av redovisningen ovan omfattas dessa redan av förlängd preskriptionstid, på så sätt att den

absoluta preskriptionstiden enligt 35 kap. 6 § brottsbalken ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Vad däremot gäller de gärningar som avses i artikel 21.1.a–b och som i svensk rätt framförallt motsvaras av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § BrB) är det endast det grova brottet som omfattas av förlängd preskriptionstid. För normalgraden av brottet föreligger således inte någon sådan förlängd tid. Detta utgör en brist i svensk rätt i förhållande till konventionen. I detta avseende krävs att lagstiftningsåtgärder vidtas. Den frågan behandlas i avsnitt 8.4.2.

Utredningar (artikel 34)

Enligt *artikel 34.1* ska varje part vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att personer, enheter eller andra organ som leder utredningar är specialiserade på att bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn eller att personer är utbildade för detta ändamål samt att det finns adekvata finansiella resurser för detta.

I Sverige sker samverkan kring barn som misstänks vara utsatta för brott mellan främst socialtjänst, polis, åklagare, rättsmedicin samt hälso- och sjukvård antingen inom ramen för verksamheten med s.k. barnahus eller – på orter där det saknas barnahus – under andra former. I sammanhanget kan särskilt nämnas de nationella riktlinjer som Rikspolisstyrelsen i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen har tagit fram och som finns kring samverkan. Enligt dessa riktlinjer ska de samverkande myndigheterna säkerställa att de personer som handlägger ärendena har hög kompetens och god erfarenhet på området. Respektive myndighet bör därvid tillgodose kompetensbehoven genom utbildning och kompetensförsörjningsplaner samt inhämta speciell kompetens i ärenden som kräver särskild kunskap.

Av förundersökningskungörelsen (1947:948) följer att förhör med någon som är under 18 år bör hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften (18 §) och att om en utsaga av ett barn är av avgörande betydelse för utredningen bör någon med särskild sakkunskap i barn- eller förhörpsykologi biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets utsaga (19 §).

Enligt vad som tidigare angetts sker också utbildningsinsatser kontinuerligt inom rättsväsendets myndigheter, se avsnitt 4 och vad som redovisas nedan under artikel 36.

Av *artikel 34.2* följer vidare att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att osäkerhet beträffande ett brottsoffers verkliga ålder inte hindrar att en brottsutredning inleds. En förundersökning ska enligt svensk rätt inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 § RB). Under förundersökningen ska bl.a. utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot honom (23 kap. 2 § RB). Föreligger osäkerhet beträffande brottsoffrets verkliga ålder kan denna fråga komma att utredas inom ramen för förundersökningen. Detta utgör således inte något hinder för att inleda en förundersökning.

Regeringen anser därför att Sverige uppfyller de åtaganden som uppställs i artikel 34.

Förhör med barnet (artikel 35)

Enligt *artikel 35.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att; förhör med barnet sker utan obefogad försening (a), förhör med barnet vid behov sker i lokaler som är avsedda och anpassade för ändamålet (b), förhör med barnet genomförs av yrkesmän som är utbildade för ändamålet (c), samma person – om möjligt och där det är lämpligt – genomför alla förhör med barnet (d), antalet förhör är så få som möjligt (e), samt att barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller annan vuxen (f).

Även på detta område har den samverkan som nu generellt ska ske vid brott mot barn, främst i barnhusen, en stor betydelse. Samverkan ska präglas av ett konsekvent barnperspektiv och styrs av riktlinjer som är förenliga med kraven enligt artikeln. Som nämns under artikel 34 har Rikspolisstyrelsen i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen tagit fram nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnhus. Ett av huvudsyftena med samverkan inom barnhusverksamheterna är enligt riktlinjerna att barnet inte ska behöva lämna sin berättelse vid flera tillfällen och till flera olika personer eftersom det kan medföra sekundär traumatisering för barnet. Av samma skäl spelas också förhören in på video. Förhören hålls av särskilt utbildad personal, s.k. barnförhørsledare, i barnhus eller speciellt inredda förhørsrum. En effektiv lösning som tar hänsyn till barnets behov är s.k. medhörning. Medhörning innebär att yrkesföreträdare som behöver få ta del av barnets berättelse följer förhöret via monitor från ett angränsande rum (ett medhörningsrum). Detta arbetssätt ger också samtliga företrädare möjlighet att få kompletterande frågor ställda till barnet, vilket underlättar bedömningen av deras respektive insatser, t.ex. i fråga om stödåtgärder. Barnet behöver då inte berätta om händelserna för olika personer vid olika tillfällen. Åklagarens närvaro leder också till snabbare handläggning genom att direktiv och beslut kan lämnas i direkt anslutning till förhöret.

Enligt *artikel 35.2* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att alla förhör med barn såväl brottsoffer som vittnen får spelas in på video och att dessa förhör godtas som bevis under domstolsförhandlingarna. Det är, som tidigare nämnts, en utgångspunkt att barn så långt möjligt inte ska höras i domstol. Förhör under förundersökningen med barn under 15 år dokumenteras därför på video. Under rättegången i domstolen läggs sedan barnets uppgifter fram genom en uppspelning av videoförhöret. Denna ordning innebär att barn normalt inte behöver närvara och lämna sin berättelse i domstol. Av 35 kap. 14 § rättegångsbalken följer att videoinspelningar får åberopas som bevis under huvudförhandlingen.

Av *artikel 35.3* följer att när brottsoffrets ålder är osäker och det finns anledning att tro att offret är ett barn ska de åtgärder som fastställs i punkterna 1 och 2 tillämpas i avvaktan på att åldern bekräftas. Det kan förutsättas att personer som misstänks vara underåriga behandlas som sådana till dess att identifiering är genomförd.

Sammantaget anser regeringen att Sverige uppfyller de krav som uppställs i artikel 35.

Straffrättsliga förfaranden (artikel 36)

Av *artikel 36.1* följer att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utbildning om barns rättigheter och sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn finns tillgänglig för alla som deltar i straffrättsliga förfaranden – särskilt domare, åklagare och advokater.

Behovet av utbildning för personer som arbetar inom rättsväsendet ses ständigt över och kvalitetssäkras. Utbildningsinsatser tillhandahålls dels inom rättsväsendet, dels av privata aktörer. Särskilt kan pekas på att det i kurserna för nyutnämnda domare finns inslag om FN:s barnkonvention och om barnet i rättsprocessen. Även inom åklagarmyndigheten genomförs utbildningsinsatser. Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum i Göteborg har spetskompetens och ansvarar bl.a. för sexualbrott mot barn. Utvecklingscentrumens uppgift är att bedriva metod- och rättsutveckling inom olika brottsområden och svara för den samlade kunskapen inom sina ansvarsområden.

Vidare har Brottsoffermyndigheten haft ett särskilt uppdrag att utföra utbildningsinsatser för bl.a. poliser, åklagare och domare beträffande bemötande av sexualbrottsoffer. På Åklagarmyndighetens intranät finns även Brottsoffermyndighetens interaktiva utbildning *Bemötande av sexualbrottsoffer*. Utbildningen riktar sig till alla inom Åklagarmyndigheten som kommer i kontakt med sexualbrottsoffer. Utbildningens budskap är dock allmängiltigt och tar sikte på även andra brottsoffer.

Enligt Sveriges advokatsamfunds stadgar är alla advokater skyldiga att upprätthålla och vidareutveckla sin yrkeskompetens. Advokatsamfundet erbjuder advokater kurser om bl.a. uppdraget som målsägandebiträde vari ingår utbildningsmoment om misshandel och sexuella övergrepp mot barn. Advokatsamfundet erbjuder även advokater särskilda kurser om att företräda barn och ungdomar.

Enligt *artikel 36.2* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att, i enlighet med nationell rätt, säkerställa att domaren får besluta om att förhandlingen ska äga rum utan att allmänheten är närvarande (a) och att brottsoffret får höras i rättegången utan att vara närvarande, främst med användande av lämplig kommunikationsteknik (b).

Förutsättningarna för att hålla förhandling inom stängda dörrar anges i 5 kap. 1 § rättegångsbalken. Rätten får besluta om stängda dörrar bl.a. i sexualbrottsmål (35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]) och i situationer där den som ska höras är under 15 år. När det gäller barn i åldersgruppen 15–18 år ställs något högre krav för att en förhandling ska få hållas inom stängda dörrar.

En part eller förhörsperson under 15 år är som regel inte personligen närvarande under rättegången. Av 36 kap. 4 § rättegångsbalken följer bl.a. att om den som åberopas som vittne är under 15 år ska rätten med hänsyn till omständigheterna pröva om han eller hon får höras som vittne. Av 35 kap. 14 § rättegångsbalken följer att videoinspelade förhör med barn under förundersökningen kan läggas fram som bevis under huvudförhandling i domstol. I dag finns dessutom goda möjligheter för förhörspersoner att delta i en rättegång genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring (5 kap. 10 § RB).

Om det t.ex. finns anledning att anta att ett vittne av rädsla eller annan orsak inte fritt berättar sanningen på grund av en parts eller åhörarens närvaro, får rätten besluta att parten eller åhöraren inte får vara närvarande vid förhöret (36 kap. 18 § RB). Parten eller åhöraren ska i sådana fall, om möjligt, få följa förhöret genom en ljudöverföring eller en ljud- och bildöverföring. En part ska också beredas möjlighet att ställa frågor till vittnet. Bestämmelserna ska enligt 37 kap. 3 § rättegångsbalken tillämpas också vid förhör med en målsägande.

Mot denna bakgrund anser regeringen att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 36.

8.2.8 Registrering och lagring av nationella data om dömda sexualbrottslingar (artikel 37)

Regeringens bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de åtaganden som ställs upp i konventionen när det gäller registrering och lagring av nationella data om dömda sexualbrottslingar. Sverige bör lämna underrättelse om att Rikspolisstyrelsen är den myndighet som ansvarar för DNA-registret.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt *artikel 37.1* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder, i enlighet med gällande nationella bestämmelser och garantier, för att samla in och lagra data om identiteten och den genetiska profilen (DNA) hos personer dömda för brott enligt konventionen. Tagande av DNA-prov omfattas av bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken. Kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får enligt 12 a § samma kapitel ske på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, om syftet är att göra en DNA-analys av provet och registrera uppgifter om resultatet av analysen i det DNA-register eller utredningsregister som förs enligt polisdatlagen (2010:361). DNA-registret innehåller DNA-profiler från prov som har tagits med stöd av 28 kap. rättegångsbalken och som avser personer som genom lagkraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter eller har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom (4 kap. 2 § polisdatlagen).

Enligt *artikel 37.2* ska varje part till Europarådets generalsekreterare lämna uppgift om den myndighet som ansvarar för ett sådant DNA-register som avses i punkt 1. I Sverige är det Rikspolisstyrelsen som ansvarar för DNA-registret (4 kap. 1 § polisdatlagen). Sverige bör genom regeringens försorg underrätta Europarådets generalsekreterare om detta.

Artikel 37.3 föreskriver att varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att informationen som avses i punkt 1 kan överföras till behörig myndighet hos en annan part. Uppgifter från det svenska DNA-registret får, om det är förenligt med svenska intressen, lämnas till Interpol, Europol eller till en polismyndighet eller åklagarmyndighet i en stat som är ansluten till Interpol om det behövs för att myndigheten eller organisationen ska kunna före-

bygga, förhindra, upptäcka, utreda eller beivra brott, eller till utländsk underrättelse- eller säkerhetstjänst. Uppgifter får vidare lämnas till en utländsk myndighet eller mellanfolklig organisation om utlämnandet följer av en internationell överenskommelse som Sverige efter riksdagens godkännande har tillträtt (2 kap. 15 § polisdatalagen).

Sammantaget gör regeringen bedömningen att Sverige uppfyller åtagandena i artikel 37.

8.2.9 Internationellt samarbete (artikel 38)

Regeringens bedömning: Det krävs inte några lagändringar för att tillgodose de åtaganden som ställs upp i konventionen när det gäller allmänna principer och åtgärder gällande internationellt samarbete.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens bedömning eller lämnar den utan invändning. *ECPAT* anser att det internationella samarbetet måste utvecklas och förbättras för att Sverige ska kunna leva upp till konventionens krav.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt *artikel 38.1* ska parterna så långt möjligt samarbeta med varandra enligt bestämmelserna i konventionen och med användande av de internationella och regionala instrument som överenskommit på grundval av enhetlig eller ömsesidig lagstiftning och nationell rätt i syfte att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, skydda och hjälpa brottsoffer, samt utreda eller inleda förfaranden om brott som fastställts i enlighet med denna konvention.

I fråga om internationell rättslig hjälp finns både en Europarådskonvention och en EU-konvention. Dessa instrument har genomförts i svensk rätt, bl.a. genom lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Enligt denna lag kan Sverige, som huvudregel, lämna hjälp även om Sverige inte har ett avtal om rättslig hjälp i brottmål med den andra staten, dvs. det uppställs inget krav på reciprocitet (ömsesidighet).

Enligt *artikel 38.2* ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att offer för ett brott enligt konventionen som begåtts inom en annan parts territorium än det där brottsoffret är bosatt får klaga till behöriga myndigheter i bosättningsstaten. En svensk polismyndighet är skyldig att ta emot brottsanmälningar. Detta följer av myndigheternas allmänna serviceskyldighet i 4 § förvaltningslagen (1986:223). Var brottet är begånget saknar betydelse för skyldigheten att ta emot anmälan. Om en anmälan gäller en händelse utomlands så ska polismyndigheten, i de fall det bedöms som ändamålsenligt att utländsk myndighet underrättas om brottet, kontakta Interpalsektionen vid Rikspolisstyrelsen för samråd och beslut om hur underrättelse ska ske (följer bl.a. av ICPO-Interpols stadga). Det finns rutiner för hur anmälningar som görs i olika länder ska hanteras och vidarebefordras. Om en svensk medborgare utsätts för brott utomlands kan en anmälan göras där och en anmälan göras till svensk polis vid hemkomsten. Anmälan skickas till Interpol, Stockholm, där den översätts och vidarebefordras till Inter-

pol i det berörda landet för åtgärd som överensstämmer med det landets lagstiftning.

Artikel 38.3 innebär att parterna har rätt att beakta konventionen som rättslig grund för ömsesidig rättslig hjälp i brottmål eller utlämning med avseende på de brott som fastställts i enlighet med den. *Artikel 38.4* är en målsättningsbestämmelse innebärande att varje part ska sträva efter att införliva, där så är lämpligt, förebyggande och bekämpande av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn i biståndsprogram till förmån för tredje stat. Bestämmelserna kräver inte några lagstiftningsåtgärder.

Sammantaget anser regeringen att Sverige uppfyller kraven i artikel 38.

8.2.10 Övervakningsmekanism m.m. (artikel 39–50)

Regeringens bedömning: Konventionens bestämmelser om övervakningsmekanism, samband med andra internationella instrument, ändringar i konventionen samt slutbestämmelser föranleder inga lagstiftningsåtgärder.

Utredningen gör ingen bedömning i denna del.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna yttrar sig i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: *Artikel 39–41* innehåller bestämmelser om en partskommitté och det utvärderingsförfarande som ska genomföras. *Artikel 42* och *43* reglerar sambandet med andra internationella instrument. *Artikel 44* innehåller bestämmelse om ändringar i konventionen. *Artikel 45–50* upptar slutbestämmelser om bl.a. undertecknande och ikraftträdande. Regeringen gör bedömningen att dessa artiklar inte föranleder några lagstiftningsåtgärder.

8.3 Sveriges tillträde till konventionen

Regeringens förslag: Riksdagen godkänner Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Riksdagen godkänner en förklaring dels enligt artikel 20.3 av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte tillämpa artikel 20.1.a och e beträffande framställning och innehav av pornografiskt material där barn, som uppnått åldern för sexuellt självbestämmande, deltar och där dessa bilder framställts och innehålls av dem med deras samtycke och enbart för deras privata bruk, dels enligt artikel 24.3 av innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte kriminalisera försök till gärningar som avses i artikel 22 och 23 om barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar respektive om kontaktsökning med barn i sexuellt syfte.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna invänder mot att Sverige tillträder konventionen.

Skälen för regeringens förslag: Många barn lever i dag i en utsatt situation och riskerar att bli offer för sexuellt utnyttjande och sexuella

övergrepp genom att t.ex. utnyttjas i prostitution eller för framställning av pornografi. Sexuellt utnyttjande av och sexuella övergrepp mot barn har under senare år fått allt mer gränsöverskridande inslag, inte minst genom det ökande användandet av internet samt det ökande resandet mellan länder inom och utom Europa. Ett internationellt samarbete är därför en förutsättning för att effektivt kunna bekämpa denna brottslighet. Sverige har också i olika internationella sammanhang bedrivit ett aktivt arbete mot sexuellt utnyttjande av och sexuella övergrepp mot barn.

Sverige har tidigare tillträtt FN:s barnkonvention (prop. 1989/90:107, bet. 1989/90:SoU28) och dess fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi (prop. 2005/06:68, bet. 2005/06:JuU20, rskr. 2005/06:194). Sverige har också godkänt EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi (prop. 2003/04:12, bet. 2003/04:JuU9, rskr. 2003/04:108). Vidare kommer Sverige att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/93/EU av den 13 december 2011 om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi samt om ersättande av rådets rambeslut 2004/68/RIF.

Sverige bör fortsätta att aktivt främja och delta i det internationella samarbetet mot sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn. Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp kompletterar övriga internationella instrument bl.a. genom sitt breda anslag, genom att stärka offrens rättigheter samt genom åtgärder mot barnsexturism. Genom att tillträda konventionen kan Sverige bidra till att ytterligare synliggöra fenomenen och med samlade åtgärder på europeisk nivå förbättra skyddet för barn mot att utsättas för sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns starka skäl för Sverige att tillträda Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Regeringen får inte ingå för riket bindande överenskommelser utan riksdagens godkännande om överenskommelsen förutsätter att lag ändras eller upphävs eller att ny lag stiftas eller om den i övrigt gäller ämne i vilket riksdagen ska besluta (10 kap. 3 § regeringsformen). Av genomgången i avsnitt 8.2 följer att tillträde till konventionen föranleder ändringar i brottsbalken. Regeringen föreslår därför att riksdagen ska godkänna konventionen.

En naturlig utgångspunkt vid tillträdet till konventionen är att vara restriktiv när det gäller att utnyttja möjligheterna till reservationer. Av de skäl som anges i avsnitt 8.2.6 bör dock Sverige avge en förklaring om att Sverige förbehåller sig rätten att inte tillämpa artikel 20.1.a och e beträffande framställning och innehav av pornografiskt material där barn, som uppnått åldern för sexuell självbestämmande, deltar och där dessa bilder framställts och innehas av dem med deras samtycke och enbart för deras privata bruk (*artikel 20.3 II*). Vidare bör Sverige av de skäl som anges i avsnitt 8.2.6 avge en förklaring av den innebörden att Sverige förbehåller sig rätten att inte kriminalisera försök till brott som avses i artikel 22 och 23 om barns bevittnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar respektive om kontaktsökning med barn i sexuell syfte (*artikel 24.3*).

8.4 Genomförande av konventionen i svensk rätt

8.4.1 Kravet på dubbel straffbarhet tas bort

Regeringens förslag: Det ska inte längre uppställas något krav på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma för utnyttjande av barn för sexuell posering och köp av sexuell handling av barn begångna utomlands. Detsamma ska gälla vid försök till sådana brott. Inte heller ska svensk domstol för dessa brott vara förhindrad att döma till påföljd som är strängare än vad som är föreskrivet enligt lagen på gärningsorten.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

ECPAT och *Kvinnofronten* anser att kravet på dubbel straffbarhet bör tas bort även avseende brotten sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § brottsbalken och kontakt med barn i sexuellt syfte i 6 kap. 10 a § brottsbalken.

Skälen för regeringens förslag

Som framgår av avsnitt 8.2.6, krävs för att Sverige ska kunna tillträda konventionen, en lagändring i syfte att det inte längre ska uppställas något krav på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma för utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, och köp av sexuell handling av barn när de har begåtts utomlands.

Frågan om svensk domstols behörighet regleras i huvudsak i 2 kap. brottsbalken. Av dessa bestämmelser framgår att det finns en vidsträckt behörighet att döma över brott som har begåtts utomlands. Den svenska domsrätten omfattar t.ex. i princip alla brott som i utlandet har begåtts av svenska medborgare eller av utlänningar med hemvist i Sverige (2 § första stycket). Vissa begränsningar uppställs dock i denna s.k. extraterritoriella behörighet. En sådan begränsning innebär att gärningen inte ska vara fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten (2 § andra stycket). Det ska alltså föreligga dubbel straffbarhet.

Som yttersta skäl för kravet på dubbel straffbarhet åberopas traditionellt den folkrättsliga principen att stater inte ska gripa in i varandras inre angelägenheter. Det brukar också ifrågasättas om det inte strider mot den straffrättsliga legalitetsprincipen att bestraffa en gärning som är straffri enligt lagen på gärningsorten.

Från kravet på dubbel straffbarhet har det i svensk rätt gjorts undantag såvitt gäller vissa utomlands begångna sexualbrott mot barn. De brott som avses är våldtäkt, grov våldtäkt, sexuell tvång, grovt sexuellt tvång, sexuell utnyttjande av person i beroendeställning, grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuell utnyttjande av barn, sexuell övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, koppleri och grovt koppleri och försök till sådana brott (prop. 2004/05:45, bet. 2004/05:JuU16, rskr. 2004/05:164). Genom ändringar av bestämmelsen som trädde i kraft den 1 juli 2010 undantas numera även människohandel enligt 4 kap. 1 a § brottsbalken eller försök till

sådant brott (prop. 2009/10:152, bet. 2009/10:JuU33, rskr. 2009/10:273) samt barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket brottsbalken eller försök till sådana brott (prop. 2009/10:70, bet. 2009/10:KU34, rskr. 2009/10:274). Dessa gärningar kan alltså bestraffas i Sverige även om de var fria från ansvar i det land där de begicks (2 § fjärde stycket). För dessa brott har undantag också gjorts från den annars gällande begränsningen att domstolen inte får döma till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten (2 § tredje stycket).

Sexuella övergrepp mot barn som begås utomlands vid den s.k. barnsexturismen utgör allvarliga kränkningar av barns grundläggande rättigheter och mänskliga värdighet. Även om de övergrepp som begås är straffria enligt lagen på gärningsorten kan de, som framgått ovan, numera ofta bestraffas i Sverige. Av de brott som omfattas av konventionens åtaganden i denna del är det endast utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, och köp av sexuell handling av barn som i dag inte omfattas av undantaget från kravet på dubbel straffbarhet. För att uppfylla konventionens krav krävs därför att undantag från kravet på dubbel straffbarhet görs även för dessa brott. En sådan förändring framstår också utifrån svenska förhållanden som både rimlig och godtagbar. Majoriteten av remissinstanser har också tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran.

Undantag från kravet på dubbel straffbarhet ska således införas för utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, och köp av sexuell handling av barn samt försök till dessa brott.

Inte heller bör man – på grund av dess nära samband med kravet på dubbel straffbarhet – vid dessa brott tillämpa den begränsning av svensk domsrätt som följer av 2 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken (se ovan). Svensk domstol som utövar extraterritoriell behörighet föreslås således få döma till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

Vissa remissinstanser, bl.a. *ECPAT* och *Kvinnofronten*, anser att kravet på dubbel straffbarhet bör tas bort även för brotten sexuellt ofredande (6 kap. 10 § BrB) och kontakt med barn i sexuellt syfte (6 kap. 10 a § BrB). Konventionen uppställer dock inte något sådant krav och frågan har således inte behandlats av utredningen. Det saknas därför förutsättningar för att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga sådana lagändringar.

8.4.2 Den särskilda preskriptionsbestämmelsen för sexualbrott mot barn utvidgas

<p>Regeringens förslag: Bestämmelsen i 35 kap. 4 § brottsbalken ändras på så sätt att preskriptionstiden för utnyttjande av barn för sexuell posering börjar löpa först från den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Detsamma ska gälla försök till sådant brott.</p>

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Socialstyrelsen anser dock utifrån ett brottsoffer- och barnperspektiv att syftet med en förlängd preskriptionstid gäller samtliga sexualbrott mot barn.

Skälen för regeringens förslag

Som framgår av avsnitt 8.2.7 krävs, för att Sverige ska kunna tillträda konventionen, en lagändring i syfte att förlänga preskriptionstiden för normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § första och andra stycket BrB).

De allmänna bestämmelserna om preskription finns i 35 kap. brottsbalken. Preskriptionstiden är bestämd till ett visst antal år beroende på det straff som högst kan följa på brottet (1 §). Preskriptionstiden löper enligt huvudregeln från den dag då brottet begicks. Preskriptionstiden ska dock beräknas på särskilt sätt för vissa angivna brott.

Enligt 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken börjar preskriptionstiden för vissa sexualbrott mot barn under 18 år löpa först när barnet fyllt eller skulle ha fyllt 18 år. De sexualbrott som omfattas av bestämmelsen är brott enligt 6 kap. 1–6 §§, 8 § tredje stycket, 12 § brottsbalken eller försök till sådana brott, dvs. våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, koppleri och grovt koppleri.

En särbehandling av sexualbrott mot barn i preskriptionshänseende har starka skäl för sig. Sexualbrott mot barn intar en särställning i det att de i många fall inte ger några synliga skador. De sexuella övergreppen är sällan förenade med något nämnvärt fysiskt våld, eftersom den som begår gärningen ofta befinner sig i en överlägsen position och därför inte behöver tillgripa något våld för att driva igenom sin vilja. Skadorna ligger i stället regelmässigt på det psykiska planet och kan vara både svåra och livslånga. Ett barn som utsätts för sexuella övergrepp förmår ofta av olika skäl inte berätta om vad det varit utsatt för förrän det kommer upp i de övre tonåren. Det är först då som barnet nått sådan självständighet och mognad att det kan berätta vad det varit med om. Sexuella övergrepp mot barn upptäcks därför i många fall inte förrän lång tid förflutit. Det straffrättsliga sanktionssystemet har en central roll för att bekämpa sexuella övergrepp. Höga krav måste därför ställas på att regelsystemet är utformat så att det medger en effektiv lagföring (prop. 1994/95:2 och prop. 2004/05:45).

Av de brott som anges i artikel 33 i konventionen är det enligt svensk rätt endast utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, som i dag inte omfattas av regleringen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken. För att uppfylla konventionens krav i denna del krävs därför att bestämmelsen utvidgas till att omfatta även utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden. En sådan förändring framstår också utifrån svenska förhållanden som både rimlig och godtagbar. Majoriteten av remissinstanser har också tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. Mot denna bakgrund finns därför skäl för att också normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell

posering (6 kap. 8 § första och andra stycket BrB) och försök till sådant brott ska omfattas av den särskilda preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken, vilket innebär att preskriptionstiden även för dessa brott börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Socialstyrelsen anser att den förlängda preskriptionstiden bör avse samtliga sexualbrott mot barn. Konventionen uppställer dock inte något sådant krav och frågan har således inte behandlats av utredningen. Det saknas därför förutsättningar för att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga sådana lagändringar. Frågan om förlängd preskriptionstid för sexualbrott mot barn är emellertid också aktuell i promemorian Genomförande av EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (Ds 2012:45). I promemorian föreslås bl.a. att tillämpningsområdet för preskriptionsbestämmelsen ska utvidgas till att avse även brotten köp av sexuell handling av barn och sexuellt ofredande. Promemorian har remitterats och kommer att beredas vidare inom Regeringskansliet.

9 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2013. Den nya preskriptionsbestämmelsen ska gälla även för brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte har preskriberats.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte i övrigt.

Utredningens förslag och bedömning: Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2012. Utredningen anser inte att det krävs några särskilda övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser lämnar förslaget och bedömningen utan erinran. *Åklagarmyndigheten* anser dock att förslaget om förlängd preskriptionstid för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § BrB) ska gälla även för redan begångna men inte preskriberade brott.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2013.

Såvitt gäller behovet av övergångsbestämmelser gör regeringen följande bedömning.

Legalitetsprincipen och det förbud mot retroaktiv strafflagstiftning som följer därav kommer till uttryck i bl.a. 1 kap. 1 § brottsbalken, 5 § brottsbalkens promulgationslag, 2 kap. 10 § regeringsformen och artikel 7 i Europakonventionen. Bestämmelserna tar emellertid sikte på straff och utgör därför i och för sig inget hinder mot att nya bestämmelser om preskription görs tillämpliga på brott som begåtts före ikraftträdandet, under förutsättning att brottet inte redan preskriberats enligt äldre bestäm-

melser. Skälet till detta är att en ändring av preskriptionstiden för ett brott inte påverkar straffet som sådant, utan endast möjligheten att döma ut påföljd.

Trots detta är det en etablerad grundsats att en lagändring som medför att preskriptionstiden för ett visst brott blir förlängd inte ska tillämpas på brott som begåtts före ikraftträdandet. Denna princip, som kommer till uttryck i 12 § brottsbalkens promulgationslag, är emellertid inte undantagslös. Det måste emellertid finnas goda skäl för att frångå huvudregeln. Undantag har tidigare gjorts t.ex. i fråga om förlängning av preskriptionstiden vid vissa sexualbrott mot barn och barnpornografibrott (prop. 2004/05:45 s. 131 och 2009/10:70 s. 39 f.). Samma skäl som i dessa fall talade för en förlängning av preskriptionstiden talade också för att ändringen skulle ges retroaktiv verkan. Regeringen ser inga skäl att i det nu aktuella fallet avvika från den bedömning som gjorts i de tidigare lagstiftningsärendena. I likhet med *Åklagarmyndigheten* anser därför regeringen att det av en övergångsbestämmelse bör framgå att preskriptionstiden förlängs även för brott som har begåtts före ikraftträdandet om inte möjligheten att döma till påföljd dessförinnan har bortfallit enligt äldre bestämmelser.

Några andra särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

10 Kostnader och andra konsekvenser

Förslagen innebär att det kriminaliserade området utvidgas i viss mån och att vissa gärningar hänförs till andra brottsrubriceringar än vad som är fallet enligt nuvarande reglering. Vidare höjs straffminimum för ett brott. Preskriptionstiden förlängs och kravet på dubbel straffbarhet slopas när det gäller vissa brott mot barn. Det är rimligt att anta att förslagen kommer att leda till fler brottsanmälningar och lagföring av fler fall och således en viss om än begränsad måltillströmning. Förslagen kan dock inte anses medföra annat än en marginell ökning av arbetsbelastningen för polis, åklagare och domstolar. Däremot kommer sannolikt de straff som utdöms med stöd av lagstiftningen i vissa fall bli längre än vad som tidigare varit fallet, vilket kan medföra en viss ökning av kostnaderna för Kriminalvården. Regeringen har beräknat anslagen i 2013 års budgetproposition bl.a. mot bakgrund av detta.

Ändringarna i sexualbrottslagstiftningen syftar till att ytterligare skärpa lagstiftningen och förstärka skyddet för den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten. En stor del av de som drabbas av sexualbrott är kvinnor, och de som utsätter dem för brotten är ofta män. Ett stärkt straffrättsligt skydd bör därmed kunna bidra till att öka jämställdheten mellan män och kvinnor.

11 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

2 kap. Om tillämpligheten av svensk lag

2 § För brott som begåtts utom riket döms efter svensk lag och vid svensk domstol, om brottet begåtts

1. av svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige,
2. av utlänning utan hemvist i Sverige, som efter brottet blivit svensk medborgare eller tagit hemvist här i riket eller som är dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare och finns här, eller
3. av annan utlänning som finns här i riket och på brottet enligt svensk lag kan följa fängelse i mer än sex månader.

Första stycket gäller inte, om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten eller om den begåtts inom område som inte tillhör någon stat och enligt svensk lag svårare straff än böter inte kan följa på gärningen.

I fall som avses i denna paragraf får inte dömas till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i 6 kap. 1–6, 8, 9 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Inte heller gäller inskränkningarna för brott som avses i 4 kap. 1 a § eller 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott.

Paragrafen innehåller vissa regler om svensk domstols behörighet att döma över brott som har begåtts utomlands. *Fjärde stycket* har ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.1.

Ändringen innebär att även utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, och köp av sexuell handling av barn samt försök till sådana brott undantas från de inskränkningar av svensk domsrätt som följer av kravet i andra stycket på dubbel straffbarhet och föreskriften i tredje stycket om påföljdsval och straffmätning. De undantagna brotten kan därmed bestraffas i Sverige även om de skulle vara fria från ansvar enligt lagen i det land där de begicks. Likaså är svensk domstol oförhindrad att för dessa brott döma till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är föreskrivet för brottet enligt lagen på gärningsorten.

6 kap. Om sexualbrott

1 § Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens *allvar* är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt* till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, *allvarlig rädsla*, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *en särskilt utsatt situation*.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för *grov våldtäkt* till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgräpat sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Paragrafen straffbelägger våldtäkt. Paragrafens första och andra stycke har ändrats, medan tredje stycket är oförändrat. Fjärde stycket har ändrats språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Första stycket

Paragrafens *första stycke* har ändrats i ett avseende. Ändringen innebär att uttrycket ”kränkningens art och omständigheterna i övrigt” har ersatts med ”kränkningens allvar”. Syftet med ändringen är att ytterligare markera kränkningens betydelse vid avgränsningen av vilka andra sexuella handlingar än samlag som bör omfattas av våldtäktsbestämmelsen.

Enligt bestämmelsen ska den sexuella handlingen ha bestått i samlag eller annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Det innebär att förutom samlag ska bestämmelsen omfatta även sådana sexuella handlingar som innebär en lika allvarlig kränkning som den som kan uppkomma vid ett påtvingat samlag. Med begreppet ”kränkningens allvar” blir det mer tydligt att det centrala vid avgränsningen av våldtäktsbestämmelsen är kränkningen genom den sexuella handlingen och inte sexualhandlingens tekniska karaktär.

I likhet med tidigare är det en objektiv bedömning som ska göras av om handlingen i varje enskilt fall typiskt sett innebär en sådan lika allvarlig kränkning som den som kan uppkomma vid ett påtvingat samlag. Vid bedömningen av graden av kränkning är det inte hela gärningen, med de medel som gärningsmannen har använt för att genomföra den, som ska bedömas utan enbart omständigheterna kring den sexuella handlingen. Exempel på omständigheter kring den sexuella handlingen som kan påverka bedömningen av kränkningen är den sexuella handlingens varaktighet, om den varit förenad med smärta, sår eller annan kroppsskada samt om den i övrigt innehållit förödmjukande eller förnedrande inslag. Även andra omständigheter kan finnas som i ett enskilt fall får betydelse för den samlade bedömningen av kränkningen genom den sexuella handlingen. Vid avgränsningen ska dock alltså beaktas att våldtäktsbestämmelsen ska vara reserverad för de mest allvarliga sexuella kränkningarna.

Som exempel på sexuella handlingar förutom samlag som omfattas av bestämmelsen kan nämnas bl.a. orala och anala samlag samt att föra in föremål, fingrar eller en knytnäve i en kvinnas underliv. Även att föra in t.ex. föremål eller fingrar i anus på en person omfattas (prop. 2004/05:45 s. 136). Vad gäller orala samlag omfattar bestämmelsen sådana oavsett om det är fråga om ett heterosexuellt eller homosexuellt övergrepp (prop. 1983/84:105 s. 17 och prop. 2004/05:45 s. 46). Även ett oralt övergrepp innebärande att en gärningsman med sin tunga berör en kvinnas underliv

kan ur kränkningshänseende vara att anse som lika allvarligt som ett påtvingat samlag oavsett om handlandet innefattar penetration eller inte. Vad däremot gäller sådana sexuella handlingar som att gärningsmannen onanerar på offret eller förmår offret att onanera åt gärningsmannen bör dessa ur kränkningshänseende även fortsättningsvis i de flesta fall inte anses som jämförbara med samlag (prop. 2004/05:45 s. 46, 59 och 135 ff). En bedömning av relevanta omständigheter måste dock alltid göras för att i varje enskilt fall bedöma graden av kränkning.

Andra stycket

Paragrafens *andra stycke* har ändrats i två avseenden. Dels har den exemplifierande uppräkningslistan i bestämmelsen kompletterats med rekvizitet "allvarlig rädsla", dels har begreppet "hjälpöst tillstånd" ersatts med begreppet "särskilt utsatt situation". Ändringarna innebär att tillämpningsområdet har utvidgats.

Enligt bestämmelsen föreskrivs straffansvar för den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, *allvarlig rädsla*, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i *en särskilt utsatt situation*. Karakteristiskt för en sådan situation är att offret har klart begränsade möjligheter att freda sin sexuella integritet och undgå ett övergrepp. För straffansvar krävs således inte att offret helt saknar förmåga att värja sig eller kontrollera sitt handlande. Det innebär vid t.ex. tillstånd av berusning eller annan drogpåverkan hos offret att kravet på att personen ska ha befunnit sig i en särskilt utsatt situation är uppfyllt även om personen inte är så berusad att han eller hon helt saknar förmåga att uppfatta det sexuella övergreppet. Exempelvis kan det vara fråga om en kraftigt berusad person som på grund av sin påverkansgrad har klart begränsade möjligheter att värja sig mot ett övergrepp, men ändå är så pass medveten att han eller hon efteråt kan ge en någorlunda sammanhängande bild av händelseförloppet eller delar av det.

Bedömningen av om ett offer befinner sig i en särskilt utsatt situation ska grundas på situationen i dess helhet. Omständigheterna kan vara hänförliga till såväl offrets person som till yttre förhållanden. Vid en samlad bedömning av situationen kan det vara flera omständigheter som sammantagna skapar en särskilt utsatt situation. Som exempel kan nämnas att offret på grund av en kombination av berusning och sömndrucket tillstånd har begränsade möjligheter att undkomma ett sexuellt övergrepp. Ett annat exempel kan vara en situation där gärningsmannen på ett kvalificerat och förslaget sätt vilselett offret om de rätta omständigheterna kring en sexuell samvaro. Det kan t.ex. handla om att en gärningsman, som utgett sig för att vara en person som den utsatte sedan tidigare har en sexuell relation med, kryper ner i sängen i ett släckt rum hos en slumrande person och genomför en sexuell handling. I vissa fall kan även tänkas att yttre omständigheter i sig självt kan vara tillräckligt för att ett straffbart utnyttjande ska föreligga. Så kan exempelvis vara fallet i en situation där offret erbjuds en massage och vid utförandet av den överrumplas med en sexuell handling.

Den exemplifierande uppräknningen i lagtexten har kompletterats med begreppet ”allvarlig rädsla” för att tydliggöra att även en sådan omständighet kan innebära att offret befinner sig i en särskilt utsatt situation. Rädslan ska vid en objektiv bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet framstå som konkret och befogad. Vidare begränsas tillämpningsområdet i denna del av att det ska vara fråga om en rädsla av kvalificerat slag. Hit räknas t.ex. tillstånd av ”frozen fright”. Med detta kan avses en situation där offret på grund av gärningsmannens beteende, t.ex. att denne plötsligt låser dörren och förändrar karaktär, blir paralyserad av skräck och därför möter övergreppet med passivitet. En sådan reaktion kan också vara en medveten strategi för att inte bli utsatt för våld.

För straffansvar ska alljämt fordras att det varit fråga om ett ”otillbörligt” utnyttjande av den föreliggande situationen. Kravet på ”otillbörligt” innebär att straffansvar inte ska träffa sådana fall där de sexuella handlingarna inte kan sägas medföra ett angrepp på den andres sexuella integritet. För frågan om utnyttjandet varit otillbörligt ska en objektiv bedömning göras. För straffbarhet krävs vidare att gärningsmannen ska ha uppnått sitt syfte genom att utnyttja den andres belägenhet. Detta innebär att det ska finnas ett orsakssamband mellan belägenheten hos den mot vilken gärningen riktade sig och dennes deltagande.

Beträffande prövningen av gärningsmannens uppsåt i förhållande till rekvisiten enligt andra stycket gäller att gärningsmannen inte själv behöver klassificera ett tillstånd som målsägande som att han eller hon befinner sig i en ”särskilt utsatt situation”. Det är tillräckligt att gärningsmannen har uppsåt i förhållande till förekomsten av de omständigheter och sakförhållanden som domstolen ska göra en bedömning av, t.ex. berusning. Detsamma gäller även i förhållande till rekvisitet ”att otillbörligt utnyttja”.

4 § Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens *allvar* är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen ska svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Paragrafen straffbelägger våldtäkt mot barn. Paragrafens *första stycke* har ändrats genom att uttrycket ”kränkningens art och omständigheterna i övrigt” har ersatts med ”kränkningens allvar”. Syftet med ändringen är att ytterligare markera kränkningens betydelse vid avgränsningen av vilka andra sexuella handlingar än samlag som bör omfattas av bestäm-

melsen. Övervägandena finns i avsnitt 6.2. Dessutom har språkliga ändringar gjorts.

En förutsättning för paragrafens tillämpning är, i likhet med vad som gäller enligt 1 § första stycket, att den sexuella handlingen ska ha bestått i samlag eller annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Det innebär att förutom samlag ska bestämmelsen omfatta även sådana sexuella handlingar som innebär en lika allvarlig kränkning som den som kan uppkomma vid ett samlag. Med begreppet ”kränkningens allvar” blir det mer tydligt att det centrala vid avgränsningen av våldtäktsbestämmelsen är kränkningen genom den sexuella handlingen och inte sexualhandlingens tekniska karaktär.

I likhet med tidigare är det en objektiv bedömning som ska göras av om handlingen i varje enskilt fall typiskt sett innebär en sådan allvarlig kränkning som den som kan uppkomma vid ett samlag. En utgångspunkt vid bedömningen är att barn generellt sett är att anse som mer utsatta än vuxna och att det alltid är en kränkning att utsätta ett barn under 15 år för en sexuell handling. Det innebär att även om avsikten alltså är att avgränsningen av den sexuella handlingen i 1 och 4 §§ i princip ska sammanfalla, kan den omständigheten att den sexuella handlingen riktas mot ett barn i vissa fall motivera skillnader. En bedömning måste således alltid göras i varje enskilt fall eftersom den kränkning som ett sexuellt övergrepp innebär kan vara att bedöma på olika sätt beroende på om offret är ett barn eller en vuxen person. I fråga om avgränsningen i övrigt hänvisas till vad som finns närmare kommenterat under 1 § första stycket. Det gäller alltså också här.

6 § Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för *sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för *grovt sexuellt övergrepp mot barn* till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om *gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars innebär ett hänsynslöst utnyttjande av barnet.*

Paragrafen straffbelägger sexuellt övergrepp mot barn. Paragrafens *andra stycke* har ändrats genom att straffminimum för grovt sexuellt övergrepp mot barn har höjts. Dessutom har den uppräknade av omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av om brottet är grovt ändrats i flera avseenden. Ändringarna innebär att tillämpningsområdet för när ett brott ska bedömas som grovt har utvidgats. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Enligt andra stycket döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst ett och högst sex år. Höjningen av straffminimum syftar till att höja straffnivån för brottet.

Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om brottet med

hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet. Även andra omständigheter kan beaktas. Domstolen ska liksom tidigare göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet för att ta ställning till om dessa var för sig eller tillsammans motiverar att brottet bedöms som grovt.

Tillägget att gärningsmannen är närstående till barnet eller i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende innebär att det vid ett sexuellt övergrepp mot barn ska ses som försvårande att brottet begåtts av en person som står barnet nära eller annars har anförtrots eller haft tillsyn över barnet. Avsikten är emellertid inte att skapa en ordning enligt vilken brottet i alla sådana situationer är att bedöma som grovt. Detta gäller även i fråga om de brott som riktar sig mot barn i ålderskategorin 15–18 år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket. En bedömning av samtliga omständigheter måste alltid göras i varje enskilt fall. Med närstående ska, i likhet med 29 kap. 2 § 8, avses främst någon av barnets föräldrar eller fosterföräldrar eller sambor till dessa. Men även andra vuxna personer som barnet har en nära och förtroendefull relation till bör omfattas, t.ex. mor- och farföräldrar samt mostrar, fastrar, morbröder och farbröder. Med uttrycket i övrigt utnyttjat sin ställning eller missbrukat ett särskilt förtroende avses även andra personkategorier som finns i barnets omgivning och som barnet har en särskild relation till, t.ex. kan det handla om nära vänner till familjen, skol- och förskolepersonal, barnvakter och idrottsledare.

Beträffande innebörden av uttrycket ”om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet” hänvisas till tidigare förarbetsuttalanden (prop. 2004/05:45 s. 138 f.).

Uttrycket om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet har ersatt den tidigare och mer begränsande formuleringen om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Det innebär att tillämpningsområdet har vidgats både i förhållande till de i denna del särskilt utpekade omständigheterna men också i förhållande till andra omständigheter av kvalificerat slag som kan föreligga kring brottet. Med det nya uttryckssättet blir det även tydligt att fokus vid bedömningen ska ligga på det hänsynslösa utnyttjandet av barnet. När det gäller tillvägagångssättet innebär ändringen att den omständigheten ska beaktas även om den inte varit av lika kvalificerat slag som i dag (jfr prop. 1991/92:35 s. 13 f.). Med begreppet barnets låga ålder avses alltså att markera det skydd som yngre barn bör ha mot sexuella övergrepp. Avsikten med ändringen i denna del är att ge barnets ålder en ökad betydelse vid bedömningen av om brottet är att anse som grovt. Liksom tidigare bör offrets ålder tillmätas större betydelse ju lägre den är. Vad gäller utvidgningen i den del som avser om brottet annars inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av barnet avses andra försvårande omständigheter som var för sig eller tillsammans gör att brottet är att anse som grovt. Det kan t.ex. vara fråga om inslag av våld eller hot. Viss ledning kan i denna del sökas i tillämpningen av bestämmelsen om sexuell posering, grovt brott, enligt 8 § tredje stycket (prop. 2004/05:45 s. 147).

Sammantaget kan den utvidgade bestämmelsen t.ex. innebära en större möjlighet att bedöma också övergrepp vid ett enstaka tillfälle som grovt brott.

35 kap. Om bortfallande av påföljd

4 § De i 1 § bestämda tiderna ska räknas från den dag brottet begicks. Om det förutsätts att en viss verkan av handlingen ska ha inträtt innan en påföljd får dömas ut, ska tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i följande bestämmelser ska de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år:

1. 6 kap. 4–6 och 8 §§ eller försök till sådana brott,

2. 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år,

3. 16 kap. 10 a § första och femte styckena eller försök till sådana brott, om brottet avser skildring av barn i pornografisk bild och en tillämpning av första stycket inte leder till att möjligheten att döma ut påföljd bortfaller senare,

4. 2 § lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor eller försök till sådant brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Vid bokföringsbrott som inte är ringa ska tiden räknas från den dag då den bokföringsskyldige har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, om detta skett inom fem år från brottet. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för revision av Skatteverket, ska tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

Paragrafen innehåller regler om beräkning av tid för åtalspreskription. Genom ett tillägg i *andra stycket* har preskriptionstiden för brottet utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, förlängts. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.2.

Ändringen innebär att *andra stycket* första punkten har utvidgats till att omfatta även utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden. Även vid detta brott ska preskriptionstiden räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Detsamma gäller försök till sådant brott. Ändringen innebär även att den absoluta preskriptionstiden enligt 35 kap. 6 § i det fall som nu är aktuellt ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Bestämmelsen i 35 kap. 4 § *andra stycket* i sin nya lydelse tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser.

Enligt *punkten 1* träder lagen i kraft den 1 juli 2013.

Av *punkten 2* framgår att preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 4 § *andra stycket* ska tillämpas även på brott som begåtts före ikraftträdandet, om inte möjligheten att döma till påföljd har bortfallit dessförinnan enligt äldre bestämmelser. Ändringen av utgångspunkten för beräkning av preskriptionstid vid utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, ges alltså retroaktiv verkan, i likhet med vad som redan

tidigare gällt för de brott enligt 6 kap. som anges i bestämmelsen. Skälen för detta har berörts i avsnitt 9.

Sammanfattning av betänkandet Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag (SOU 2010:71)

Uppdraget

Vi har haft i uppdrag att *dels* utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform, *dels* utreda och ta ställning till om det nuvarande kravet på tvång som grund för straffansvar för våldtäkt bör ersättas med ett krav på bristande samtycke, *dels* analysera frågan om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp och vilka lagändringar som i så fall kan krävas.

Uppdraget har i den del det avser utvärderingen av 2005 års sexualbrottsreform syftat till att följa upp och undersöka hur bestämmelserna har fungerat i praktiken och om syftet med reformen har uppnåtts. Vi har särskilt haft i uppgift att fokusera på våldtäktsbrottet och de särskilda straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn samt hur tillämpningen i dessa avseenden har fallit ut.

I uppdraget har också ingått att, för det fall utvärderingen eller uppdraget i övrigt visar att författningsändringar behöver ske, ge förslag till sådana. När det gäller frågan om samtyckesreglering har vi haft att, oavsett ställningstagande i sak, lägga fram förslag på hur en sådan reglering bör vara utformad.

Utvärderingen av 2005 års reform och frågan om samtyckesreglering

Har syftet med reformen uppnåtts?

Det är vår uppfattning att skyddet för personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande totalt sett har förstärkts och tydliggjorts genom 2005 års sexualbrottsreform, liksom att skyddet för barn, dvs. personer under 18 år, har förbättrats. Vidare är det vår uppfattning att syftet med reformen att skapa klara och väl avgränsade bestämmelser huvudsakligen har tillgodosetts. Generellt sett har alltså lagstiftarens syfte med reformen i dessa hänseenden uppnåtts.

Sett till olika brottskategorier var för sig har syftet dock uppnåtts i olika mån. Det finns enligt vår bedömning vissa brister i lagstiftningen eller rättstillämpningen när det gäller *dels* bestämmelserna gällande brott mot vuxna i utnyttjandesituationer, *dels* gränsdragningen mellan de särskilda straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn, *dels* brottet sexuellt ofredande.

Vi har mot den bakgrunden funnit skäl att föreslå vissa förändringar i sexualbrottslagstiftningen. Vår förhoppning är att ändringarna ytterligare ska förstärka skyddet för personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande och dessutom ytterligare klargöra och avgränsa bestämmelsernas tillämpningsområde.

Genom 2005 års sexualbrottsreform ersattes begreppet sexuellt umgänge genomgående i 6 kap. brottsbalken med det något vidare begreppet sexuell handling. Det är vår bedömning att införandet av begreppet sexuell handling har varit ändamålsenligt och har tjänat lagstiftarens syfte med reformen väl. Begreppet är nu etablerat i rättstillämpningen.

Våldtäkt och andra mer kvalificerade sexuella kränkningar av vuxna – Begreppet hjälplöst tillstånd och frågan om tvång eller samtycke som grund för straffansvar

Vi har funnit vissa brister i dagens reglering och tillämpning av våldtäktsbrottet och andra mer kvalificerade kränkningar av vuxna. En brist består i att det nuvarande begreppet ”hjelplöst tillstånd” är för snävt, dvs. det täcker inte in alla straffvärda handlingar där gärningsmannen har utnyttjat den situation som målsäganden befinner sig i. En annan brist är att det i vissa andra situationer, då varken tvång eller utnyttjande förekommit, inte är kriminaliserat som ett allvarigare sexualbrott än sexuellt ofredande att genomföra en sexuell handling mot en persons vilja. Så kan t.ex. vara fallet när ett offer möter övergreppet med total passivitet. Dessutom finns vissa brister i lagstiftningen avseende situationer med vilseledande av offret från gärningsmannens sida (s.k. sexuella bedrägerier).

Utgångspunkten för sexualbrottslagstiftningen ska även framöver vara varje individs rätt till sexuellt självbestämmande och sexuell integritet. Intresset av att skydda självbestämmanderätten är alltså centralt i regleringen. Frågan om det finns ett samtycke till en sexuell handling blir därför avgörande för om gärningen är ett sexualbrott eller inte. Även om självbestämmanderätten är skyddsintresset för lagstiftningen är det inte självklart att lagen ska bygga på samtycke som grundläggande brottsrekvisit. Den kan också konstrueras så att den anger de situationer då ett samtycke inte finns eller inte är relevant.

Det har varit en självklar utgångspunkt för våra överväganden att svensk sexualbrottslagstiftning ska vara förenlig med Sveriges internationella åtaganden på området. Europakonventionen, och hur dess grundläggande fri- och rättigheter har uttolkats av Europadomstolen, är därvid av central betydelse. I samband med 2005 års reform övervägdes vilken betydelse den så kallade Bulgariendomen (Europadomstolens avgörande den 4 december 2003, M. C. mot Bulgarien) har för frågan hur den svenska sexualbrottslagstiftningen ska utformas. Det var regeringens bedömning, i vilken riksdagens majoritet instämde, att den svenska sexualbrottslagstiftningen inte strider mot Europakonventionen. Debatten kring tolkningen av Bulgariendomen har fortsatt efter 2005 års reform.

Vi har analyserat Bulgariendomen. Det är vår bedömning att domen inte innebär någon förpliktelse för Sverige att utforma lagstiftningen beträffande sexualbrott på visst bestämt sätt. Däremot krävs att vår materiella straffrätt och tillämpningen av den lever upp till de krav som ställs i artikel 3 och 8 i Europakonventionen, såsom de har kommit till uttryck i Bulgariendomen. Det måste vara möjligt att bestraffa varje sexuell handling som skett utan samtycke. Det kan ifrågasättas om vi med den nuvarande lagstiftningen och praxisen fullt ut uppfyller kraven.

Samtyckets betydelse vid bedömningen av vad som är en tillåten respektive otillåten sexuell handling bör framgå direkt av lagen. Vi anser dock inte att en *ren* samtyckesreglering, dvs. en reglering där bristande samtycke är det grundläggande och enda brottsrekvisitet, bör införas. Vi föreslår i stället att strukturen i den nuvarande regleringen av de mer kvalificerade sexuella kränkningarna av vuxna behålls men att lagstiftningen kompletteras.

Brotten våldtäkt och sexuell tvång ska enligt det förslag vi lägger fram även framöver utgå från medel (tvång) och omständigheter (utnyttjande). För att åtgärda brister i dagens kriminalisering av dessa brott och andra mer kvalificerade sexuella kränkningar av vuxna föreslår vi *dels* att det genomförs en utvidgning av 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken, *dels* att det införs en helt ny och samtyckesbaserad bestämmelse där brottet ska kallas *sexuellt övergrepp*.

Utvidgningen av 1 § andra stycket innebär att det ska vara straffbart att otillbörligt utnyttja inte bara den som befinner sig i ett hjälplöst tillstånd utan också den som annars har särskilda svårigheter att värna sin sexuella integritet. Det kan t.ex. vara fråga om en person som förs bort till en för honom eller henne okänd plats och där utnyttjas sexuellt. Ett annat exempel kan vara utnyttjande av en drog- eller alkoholpåverkad person som befinner sig i en hotfull eller utsatt situation. Avgörande ska vara om den utsatta personen befinner sig i en situation, där möjligheterna att fritt avvisa sexuella handlingar av ett eller annat skäl är begränsade.

Som en konsekvens av utvidgningen upphävs bestämmelsen om sexuell utnyttjande av person i beroendeställning (3 §). Gärningar enligt den bestämmelsen ska i stället omfattas av bestämmelserna om våldtäkt eller sexuell tvång.

Genom brottet sexuellt övergrepp, införd i en ny 3 §, kriminaliseras att genomföra en sexuell handling med en person utan den personens tillåtelse. Bestämmelsen ska vara subsidiär till bestämmelserna om våldtäkt och sexuell tvång, dvs. tillämpas först om gärningen inte utgör våldtäkt eller sexuell tvång. Straffskalan för brottet föreslås vara fängelse i högst fyra år. Förutom att bestämmelsen tydliggör samtyckets betydelse, säkerställs att det på ett adekvat sätt blir möjligt att bestraffa den som – oavsett om tvång eller utnyttjande har förekommit eller inte – genomför en sexuell handling med någon som inte tillåter det.

Genomförs förslagen råder det enligt vår uppfattning ingen tvekan om att vi uppfyller våra internationella åtaganden.

Hade vi ansett att en *ren* samtyckesreglering bör införas hade vi lagt fram förslaget som finns i bilaga 3.

Våldtäkt och sexuell tvång – gränsdragningar och gradindelningar

Gränsdragningen mellan brotten våldtäkt och sexuell tvång med utgångspunkt i samlaget som jämförelsenorm fungerar generellt sett på det sätt som förutsatts i förarbetena till nuvarande lagstiftning. För att understryka att det i första hand är en bedömning av kränkningen vid en sexuell handling som ska göras föreslår vi dock en ändring av våldtäktsbestämmelsen. Ändringen innebär att det i bestämmelsen anges att de sexuella handlingar, förutom samlag, som grundar ansvar för våldtäkt är

de där gärningen med hänsyn till den sexuella kränkningens allvar är jämförlig med påtvingat samlag.

Utvärderingen har vidare visat att gränsdragningen i rättstillämpningen mellan våldtäkt och sexuellt tvång å ena sidan och sexuellt ofredande å andra sidan med utgångspunkt i begreppet ”sexuell handling” generellt fungerar på det sätt som förutsatts i förarbetena till den nuvarande lagstiftningen.

Även gränsdragningen i rättstillämpningen mellan våldtäkt och sexuellt tvång grundad på graden av tvång tycks fungera på det sätt som förutsatts i förarbetena till den nuvarande lagstiftningen. Ändringen av våldtäktsbestämmelsen bestående i en sänkning av graden av tvång har bidragit till att ytterligare förstärka och tydliggöra rätten till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande.

Beträffande gränsdragningen mellan våldtäkt och grov våldtäkt har en minskning skett av antalet lagförda grova brott såväl i absoluta som i relativa tal sedan år 2005. Mot bakgrund av att antalet fall är förhållandevis litet per år är bör lagföringsstatistiken dock bedömas med viss försiktighet. Därtill kommer att det är oklart hur den faktiska brottsligheten ser ut. Det är därför svårt att ta ställning till frågan om lagstiftarens syfte med reformen i denna del – att tillämpningsområdet för det grova brottet ska utvidgas något – har uppfyllts. Frågan kan lämpligen följas upp framöver, t.ex. genom en praxisgenomgång inom ramen för arbetet vid Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum Göteborg. Det kan även i utbildningssammanhang inom rättsväsendet finnas skäl att särskilt belysa frågan om gradindelningen av våldtäktsbrottet.

Tillämpningen av den lindrigare straffskalan för våldtäkt enligt 6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken fungerar generellt på det sätt som förutsatts i förarbetena till 2005 års reform.

Med hänsyn till att underlaget för utvärderingen i dessa delar har varit mycket begränsat är det inte möjligt att dra några säkra slutsatser beträffande frågan om det finns några tillämpningsproblem beträffande gradindelningen av brottet sexuellt tvång eller gradindelningen av brottet sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning.

Ett särskilt skydd för barn mot sexualbrott

Flera nya straffbestämmelser som enbart skyddar barn infördes genom 2005 års reform. Sexualbrott mot barn tillmäts nu generellt ett högre straffvärde än före reformen. Särskilt beträffande gärningar som rubriceras som våldtäkt mot barn har reformen inneburit en väsentlig straffskärpning.

Gränsdragningen i rättstillämpningen mellan brotten våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn fungerar generellt sett på det sätt som förutsatts i förarbetena till nuvarande lagstiftning. Brotten bör behållas och gränsdragningen mellan brotten bör alltjämt ske med utgångspunkt i samlaget som jämförelsenorm. Tillämpningsområdet för våldtäktsbrottet bör emellertid utvidgas något. Straffansvaret för våldtäkt mot barn ska enligt vårt förslag därför omfatta förutom samlag varje annan sexuell handling som med hänsyn till den sexuella kränkningens allvar är jämförlig med samlag. I jämförelse med brott enligt 1 § (våldtäkt mot vuxna) ska inte längre gälla att tillämpningsområdet i princip ska vara det-

samma. Resultatet kan skilja sig åt just eftersom underlaget för bedömningen är olika när det är fråga om vuxna respektive barn.

Gränsdragningen i rättstillämpningen mellan sexuellt övergrepp mot barn och sexuellt ofredande fungerar generellt sett på det sätt som förutsatts i förarbetena till den nuvarande lagstiftningen.

Även gränsdragningen i rättstillämpningen mellan våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn fungerar i allt väsentligt på det sätt som förutsatts i förarbetena till nuvarande lagstiftning. Vi föreslår dock att straffminimum för brottet sexuellt utnyttjande av barn höjs från allmänna fängelseminimum till fängelse i sex månader. Straffet blir alltså fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Syftet med höjningen är främst att utjämna tröskeeffekter i straffvärdehänseende mellan våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn.

Tillämpningen av ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken – som säger att man inte ska döma till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till ringa skillnad i ålder och utveckling mellan den som begått gärningen och barnet – förefaller vara väl avvägd.

Även straffskalan för brottet grovt sexuellt övergrepp mot barn bör ändras. Vårt förslag är att straffminimum för det brottet höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Straffet för grovt sexuellt övergrepp mot barn blir alltså fängelse i lägst ett år och högst sex år. Syftet med höjningen är att utjämna tröskeeffekter i straffvärdehänseende mellan våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn.

Gränsdragningen i rättstillämpningen mellan våldtäkt mot barn och grov våldtäkt mot barn samt mellan sexuellt övergrepp mot barn och grovt sexuellt övergrepp mot barn fungerar generellt sett på det sätt som förutsatts i förarbetena till nuvarande lagstiftning.

Med hänsyn till att underlaget för utvärderingen har varit mycket begränsat är det inte möjligt att dra några säkra slutsatser gällande frågan om det finns några problem vid tillämpningen av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering eller vid tillämpningen av brottet köp av sexuell handling av barn.

Brottet sexuellt ofredande

Tillämpningsområdet för bestämmelsen om sexuellt ofredande (6 kap. 10 § brottsbalken) och dess *andra stycke andra led* – gärningar där någon genom ord eller handlande ofredar en person sexuellt – har i praxis snävats in, trots att avsikten var att kriminaliseringens räckvidd skulle vara i princip densamma som före reformen.

I syfte att något utsträcka tillämpningsområdet för sexuellt ofredande genom ord eller handlande föreslår vi att bestämmelsen ändras. För straffbarhet ska gälla att en person genom ord eller handlande ofredar en person på ett sexuellt kränkande sätt. För den objektiva bedömningen ska det då inte spela någon roll vilken avsikt gärningsmannen haft med sitt handlande.

Gärningar där en person genom ord eller handling ofredar en medvetlös eller sovande person sexuellt ska omfattas av bestämmelsen om sexuellt ofredande i 6 kap. 10 § andra stycket.

Angående sexuellt ofredande av barn föreslår vi att *första stycket* i bestämmelsens om sexuellt ofredande utvidgas för att Sverige ska uppfylla de krav som följer av Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Vidare ska för gärningar som innebär att ett barn berörs sexuellt eller förmås medverka i någon handling med sexuell innebörd – i likhet med gärningar enligt andra stycket – gälla att det inte krävs ett särskilt sexuellt syfte hos gärningsmannen för att en brottslig gärning objektivt sett ska ha begåtts.

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp

Under åren 2006 och 2007 utarbetades det inom Europarådet en konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp. Sverige undertecknade konventionen i samband med att den öppnades för undertecknande i oktober 2007. Syftet med konventionen är att förebygga och bekämpa sexuell exploatering och sexuella övergrepp mot barn, att skydda brottsoffrens rättigheter samt att främja nationellt och internationellt samarbete i frågan.

Vi har funnit brister i den svenska lagstiftningen i förhållande till kraven i artikel 18, 22, 25.4 och 33 i konventionen.

För att Sverige ska uppfylla konventionens krav bör den ändring av 6 kap. 1 § andra stycket som vi tidigare föreslagit genomföras. Vidare krävs att brottet sexuellt ofredande, 6 kap. 10 § första stycket brottsbalken, utvidgas till att uttryckligen omfatta gärningar där ett barn i ett sexuellt syfte förmås att bevittna en sexuell handling. Det krävs också att brottet utnyttjande av barn för sexuell posering, brott av normalgraden, 6 kap. 8 § första och andra stycket brottsbalken, samt brottet köp av sexuell handling av barn, 9 § samma kapitel och balk, ska undantas från kravet på s.k. dubbel straffbarhet. Bristen bör åtgärdas genom att brotten läggs till den uppräkningslista som finns i 2 kap. 2 § fjärde stycket brottsbalken.

Vidare krävs för ett tillträde att preskriptionstiden för normalgraden av brottet utnyttjande av barn för sexuell posering förlängs. Vårt förslag är att bristen ska åtgärdas genom att brottet läggs till i uppräkningslistan i 35 kap. 4 § andra stycket brottsbalken.

Sverige bör tillträda konventionen. Vi föreslår att regeringen inhämtar riksdagens godkännande i frågan.

Betänkandets lagförslag

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 6 kap. 3 § ska upphöra att gälla,
dels att 2 kap. 2 §, 6 kap. 1, 4-6, 10 och 15 §§ samt 35 kap. 4 § ska ha
 följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 6 kap. 3 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §

För brott som begåtts utom riket döms efter svensk lag och vid svensk domstol, om brottet begåtts

1. av svensk medborgare eller av utlänning med hemvist i Sverige,
2. av utlänning utan hemvist i Sverige, som efter brottet blivit svensk medborgare eller tagit hemvist här i riket eller som är dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare och finns här, eller
3. av annan utlänning som finns här i riket och på brottet enligt svensk lag kan följa fängelse i mer än sex månader.

Första stycket gäller inte, om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten eller om den begåtts inom område som inte tillhör någon stat och enligt svensk lag svårare straff än böter inte kan följa på gärningen.

I fall som avses i denna paragraf får inte dömas till påföljd som är att anse som strängare än det svåraste straff som är stadgat för brottet enligt lagen på gärningsorten.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i 6 kap. 1-6 §§, 8 § *tredje stycket* och 12 § eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Inte heller gäller inskränkningarna för brott som avses i 4 kap. 1 a § eller 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott.

De inskränkningar av svensk domsrätt som anges i andra och tredje styckena gäller inte för brott som avses i 6 kap. 1-6 §§, 8 §, 9 § och 12 § eller försök till sådana brott, om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år. Inte heller gäller inskränkningarna för brott som avses i 4 kap. 1 a § eller 16 kap. 10 a § första stycket 1 och femte stycket eller försök till sådana brott.

6 kap.

1 §

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller

Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att

tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till *kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag*, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför *ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag* genom att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars *med hänsyn till omständigheterna* befinner sig i ett hjälplöst tillstånd.

företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till *den sexuella kränkningens allvar är jämförlig med påtvingat samlag*, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför *en sådan sexuell handling som avses i första stycket* genom att otillbörligt utnyttja att personen

1. på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars befinner sig i ett hjälplöst tillstånd, eller

2. befinner sig i en beroendeställning till gärningsmannen eller annars med hänsyn till omständigheterna har särskilda svårigheter att värna sin sexuella integritet.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgräp sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgräp sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

3 §

Den som förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att personen befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen döms för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt

Den som, i annat fall än som avses i 1 och 2 §§, genomför en sexuell handling med en person utan den personens tillåtelse, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst fyra år.

sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen annars visat särskild hänsynslöshet.

4 §

Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till *kränkningens art och omständigheterna* i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen *skall* svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till *den sexuella kränkningens allvar* är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen *ska* svara på grund av en myndighets beslut.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot om brottslig gärning eller om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

5 §

Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till

Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med

omständigheterna vid brottet att anse som mindre allvarligt, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i högst fyra år.

hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre allvarligt, döms för sexuellt utnyttjande av barn till fängelse i *lägst sex månader och* högst fyra år.

6 §

Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst *sex månader* och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt *skall* särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst *ett* och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt *ska* särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

10 §

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett *sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet*.

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd *eller i ett sexuell syfte förmår barnet att bevittna en sexuell handling*, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett *sexuellt kränkande sätt*.

15 §

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning*,

För försök till våldtäkt, grov våldtäkt, sexuellt tvång, grovt sexuellt tvång, *sexuellt övergrepp*, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt

grovt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms till ansvar enligt vad som föreskrivs i 23 kap.

mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, grovt sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, köp av sexuell handling av barn, köp av sexuell tjänst, koppleri och grovt koppleri döms till ansvar enligt vad som föreskrivs i 23 kap.

Detsamma gäller i fråga om förberedelse och stämpling till våldtäkt, grov våldtäkt, våldtäkt mot barn, grov våldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt koppleri samt underlåtenhet att avslöja sådant brott.

35 kap.

4 §

De i 1 § bestämda tiderna *skall* räknas från den dag brottet begicks. Förutsätts för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, *skall* tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § *tredje stycket* eller försök till sådana brott *skall* de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma *skall* gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Om vid bokföringsbrott, som ej är ringa, den bokföringsskyldige inom fem år från brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, *skall* tiden räknas från den dag då detta skedde. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, *skall* tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

De i 1 § bestämda tiderna *ska* räknas från den dag brottet begicks. Förutsätts för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, *ska* tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.

Vid brott som avses i 6 kap. 4–6 §§ och 8 § eller försök till sådana brott *ska* de i 1 § bestämda tiderna räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år. Detsamma *ska* gälla vid brott som avses i 6 kap. 1–3 och 12 §§ eller försök till sådana brott om brottet begåtts mot en person som inte fyllt arton år.

Om vid bokföringsbrott, som ej är ringa, den bokföringsskyldige inom fem år från brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, *ska* tiden räknas från den dag då detta skedde. Om den bokföringsskyldige inom fem år från brottet blivit föremål för skatte- eller taxeringsrevision, *ska* tiden räknas från den dag då revisionen beslutades.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2010:71)

Bilaga 3

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Södertörns tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU), Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Statens skolverk, Juridiska institutionen och Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet (har även inkommit med ett kompletterande yttrande), Diskrimineringsombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Helsingborgs stad, Linköpings kommun, Västerbottens läns landsting, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Svenska Journalistförbundet, Statens medieråd, Amnesty International, svenska sektionen, Brottsofferjourernas Riksförbund, ECPAT Sverige, Fredrika-Bremer-Förbundet, Kvinnofronten, Förbundet Barnens Rätt i Samhället (BRIS), Riksförbundet för homosexuella, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för Sexuell Upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR), Sveriges Kvinnolobby och UNICEF Sverige,

Yttrande har också inkommit från Liberala kvinnor och Svensk förening för sexologi.

Örebro universitet har avstått från att yttra sig.

Svar har inte inkommit från Gävle kommun, Örebro kommun, BUP Grinden vid Stockholms läns landsting, Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri (SFBUP), Kvinnors nätverk, RFSL Ungdom, Riksorganisationen Stödcentrum mot incest (RSCI), Riksorganisationen mot sexuella övergrepp (HOPP), Riksorganisationen Män för jämställdhet, Rädda Barnens riksförbund, Stödcentrum Humlegården, Terrafem och UNIFEM Sverige.

**Council of Europe Convention on the Protection
of Children against Sexual Exploitation and
Sexual Abuse (CETS 201)**

Council of Europe Treaty Series - No. 201

Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse

Lanzarote, 25.X.2007

Preamble

The member States of the Council of Europe and the other signatories hereto;

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve a greater unity between its members;

Considering that every child has the right to such measures of protection as are required by his or her status as a minor, on the part of his or her family, society and the State;

Observing that the sexual exploitation of children, in particular child pornography and prostitution, and all forms of sexual abuse of children, including acts which are committed abroad, are destructive to children's health and psycho-social development;

Observing that the sexual exploitation and sexual abuse of children have grown to worrying proportions at both national and international level, in particular as regards the increased use by both children and perpetrators of information and communication technologies (ICTs), and that preventing and combating such sexual exploitation and sexual abuse of children require international co-operation;

Considering that the well-being and best interests of children are fundamental values shared by all member States and must be promoted without any discrimination;

Recalling the Action Plan adopted at the 3rd Summit of Heads of State and Governments of the Council of Europe (Warsaw, 16-17 May 2005), calling for the elaboration of measures to stop sexual exploitation of children;

Recalling in particular the Committee of Ministers Recommendation No. R(91)11 concerning sexual exploitation, pornography and prostitution of, and trafficking in, children and young adults, Recommendation Rec(2001)16 on the protection of children against sexual exploitation, and the Convention on Cybercrime (ETS No. 185), especially Article 9 thereof, as well as the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (CETS No. 197);

Bearing in mind the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950, ETS No. 5), the revised European Social Charter (1996, ETS No. 163), and the European Convention on the Exercise of Children's Rights (1996, ETS No. 160);

Also bearing in mind the United Nations Convention on the Rights of the Child, especially Article 34 thereof, the Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, as well as the International Labour Organization Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour;

Bearing in mind the Council of the European Union Framework Decision on combating the sexual exploitation of children and child pornography (2004/68/JHA), the Council of the European Union Framework Decision on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA), and the Council of the European Union Framework Decision on combating trafficking in human beings (2002/629/JHA);

Taking due account of other relevant international instruments and programmes in this field, in particular the Stockholm Declaration and Agenda for Action, adopted at the 1st World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (27-31 August 1996), the Yokohama Global Commitment adopted at the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (17-20 December 2001), the Budapest Commitment and Plan of Action, adopted at the preparatory Conference for the 2nd World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children (20-21 November 2001), the United Nations General Assembly Resolution S-27/2 "A world fit for children" and the three-year programme "Building a Europe for and with children", adopted following the 3rd Summit and launched by the Monaco Conference (4-5 April 2006);

Determined to contribute effectively to the common goal of protecting children against sexual exploitation and sexual abuse, whoever the perpetrator may be, and of providing assistance to victims;

Taking into account the need to prepare a comprehensive international instrument focusing on the preventive, protective and criminal law aspects of the fight against all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and setting up a specific monitoring mechanism,

Have agreed as follows:

Chapter I – Purposes, non-discrimination principle and definitions

Article 1 – Purposes

- 1 The purposes of this Convention are to:
 - a prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children;
 - b protect the rights of child victims of sexual exploitation and sexual abuse;
 - c promote national and international co-operation against sexual exploitation and sexual abuse of children.
- 2 In order to ensure effective implementation of its provisions by the Parties, this Convention sets up a specific monitoring mechanism.

Article 2 – Non-discrimination principle

The implementation of the provisions of this Convention by the Parties, in particular the enjoyment of measures to protect the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth, sexual orientation, state of health, disability or other status.

Article 3 – Definitions

For the purposes of this Convention:

- a “child” shall mean any person under the age of 18 years;
- b “sexual exploitation and sexual abuse of children” shall include the behaviour as referred to in Articles 18 to 23 of this Convention;
- c “victim” shall mean any child subject to sexual exploitation or sexual abuse.

Chapter II – Preventive measures**Article 4 – Principles**

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to prevent all forms of sexual exploitation and sexual abuse of children and to protect children.

Article 5 – Recruitment, training and awareness raising of persons working in contact with children

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage awareness of the protection and rights of children among persons who have regular contacts with children in the education, health, social protection, judicial and law-enforcement sectors and in areas relating to sport, culture and leisure activities.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the persons referred to in paragraph 1 have an adequate knowledge of sexual exploitation and sexual abuse of children, of the means to identify them and of the possibility mentioned in Article 12, paragraph 1.
- 3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, in conformity with its internal law, to ensure that the conditions to accede to those professions whose exercise implies regular contacts with children ensure that the candidates to these professions have not been convicted of acts of sexual exploitation or sexual abuse of children.

Article 6 – Education for children

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that children, during primary and secondary education, receive information on the risks of sexual exploitation and sexual abuse, as well as on the means to protect themselves, adapted to their evolving capacity. This information, provided in collaboration with parents, where appropriate, shall be given within a more general context of information on sexuality and shall pay special attention to situations of risk, especially those involving the use of new information and communication technologies.

Article 7 - Preventive intervention programmes or measures

Each Party shall ensure that persons who fear that they might commit any of the offences established in accordance with this Convention may have access, where appropriate, to effective intervention programmes or measures designed to evaluate and prevent the risk of offences being committed.

Article 8 – Measures for the general public

- 1 Each Party shall promote or conduct awareness raising campaigns addressed to the general public providing information on the phenomenon of sexual exploitation and sexual abuse of children and on the preventive measures which can be taken.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to prevent or prohibit the dissemination of materials advertising the offences established in accordance with this Convention.

Article 9 – Participation of children, the private sector, the media and civil society

- 1 Each Party shall encourage the participation of children, according to their evolving capacity, in the development and the implementation of state policies, programmes or others initiatives concerning the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children.
- 2 Each Party shall encourage the private sector, in particular the information and communication technology sector, the tourism and travel industry and the banking and finance sectors, as well as civil society, to participate in the elaboration and implementation of policies to prevent sexual exploitation and sexual abuse of children and to implement internal norms through self-regulation or co-regulation.
- 3 Each Party shall encourage the media to provide appropriate information concerning all aspects of sexual exploitation and sexual abuse of children, with due respect for the independence of the media and freedom of the press.
- 4 Each Party shall encourage the financing, including, where appropriate, by the creation of funds, of the projects and programmes carried out by civil society aiming at preventing and protecting children from sexual exploitation and sexual abuse.

Chapter III – Specialised authorities and co-ordinating bodies

Article 10 – National measures of co-ordination and collaboration

- 1 Each Party shall take the necessary measures to ensure the co-ordination on a national or local level between the different agencies in charge of the protection from, the prevention of and the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children, notably the education sector, the health sector, the social services and the law-enforcement and judicial authorities.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to set up or designate:
 - a independent competent national or local institutions for the promotion and protection of the rights of the child, ensuring that they are provided with specific resources and responsibilities;
 - b mechanisms for data collection or focal points, at the national or local levels and in collaboration with civil society, for the purpose of observing and evaluating the phenomenon of sexual exploitation and sexual abuse of children, with due respect for the requirements of personal data protection.
- 3 Each Party shall encourage co-operation between the competent state authorities, civil society and the private sector, in order to better prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children.

Chapter IV – Protective measures and assistance to victims

Article 11 – Principles

- 1 Each Party shall establish effective social programmes and set up multidisciplinary structures to provide the necessary support for victims, their close relatives and for any person who is responsible for their care.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that when the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, the protection and assistance measures provided for children shall be accorded to him or her pending verification of his or her age.

Article 12 – Reporting suspicion of sexual exploitation or sexual abuse

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the confidentiality rules imposed by internal law on certain professionals called upon to work in contact with children do not constitute an obstacle to the possibility, for those professionals, of their reporting to the services responsible for child protection any situation where they have reasonable grounds for believing that a child is the victim of sexual exploitation or sexual abuse.

- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage any person who knows about or suspects, in good faith, sexual exploitation or sexual abuse of children to report these facts to the competent services.

Article 13 – Helplines

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to encourage and support the setting up of information services, such as telephone or Internet helplines, to provide advice to callers, even confidentially or with due regard for their anonymity.

Article 14 – Assistance to victims

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to assist victims, in the short and long term, in their physical and psycho-social recovery. Measures taken pursuant to this paragraph shall take due account of the child's views, needs and concerns.
- 2 Each Party shall take measures, under the conditions provided for by its internal law, to cooperate with non-governmental organisations, other relevant organisations or other elements of civil society engaged in assistance to victims.
- 3 When the parents or persons who have care of the child are involved in his or her sexual exploitation or sexual abuse, the intervention procedures taken in application of Article 11, paragraph 1, shall include:
 - the possibility of removing the alleged perpetrator;
 - the possibility of removing the victim from his or her family environment. The conditions and duration of such removal shall be determined in accordance with the best interests of the child.
- 4 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the persons who are close to the victim may benefit, where appropriate, from therapeutic assistance, notably emergency psychological care.

Chapter V – Intervention programmes or measures

Article 15 – General principles

- 1 Each Party shall ensure or promote, in accordance with its internal law, effective intervention programmes or measures for the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2, with a view to preventing and minimising the risks of repeated offences of a sexual nature against children. Such programmes or measures shall be accessible at any time during the proceedings, inside and outside prison, according to the conditions laid down in internal law.
- 2 Each Party shall ensure or promote, in accordance with its internal law, the development of partnerships or other forms of co-operation between the competent authorities, in particular health-care services and the social services, and the judicial authorities and other bodies responsible for following the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2.

- 3 Each Party shall provide, in accordance with its internal law, for an assessment of the dangerousness and possible risks of repetition of the offences established in accordance with this Convention, by the persons referred to in Article 16, paragraphs 1 and 2, with the aim of identifying appropriate programmes or measures.
- 4 Each Party shall provide, in accordance with its internal law, for an assessment of the effectiveness of the programmes and measures implemented.

Article 16 – Recipients of intervention programmes and measures

- 1 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons subject to criminal proceedings for any of the offences established in accordance with this Convention may have access to the programmes or measures mentioned in Article 15, paragraph 1, under conditions which are neither detrimental nor contrary to the rights of the defence and to the requirements of a fair and impartial trial, and particularly with due respect for the rules governing the principle of the presumption of innocence.
- 2 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons convicted of any of the offences established in accordance with this Convention may have access to the programmes or measures mentioned in Article 15, paragraph 1.
- 3 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that intervention programmes or measures are developed or adapted to meet the developmental needs of children who sexually offend, including those who are below the age of criminal responsibility, with the aim of addressing their sexual behavioural problems.

Article 17 – Information and consent

- 1 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that the persons referred to in Article 16 to whom intervention programmes or measures have been proposed are fully informed of the reasons for the proposal and consent to the programme or measure in full knowledge of the facts.
- 2 Each Party shall ensure, in accordance with its internal law, that persons to whom intervention programmes or measures have been proposed may refuse them and, in the case of convicted persons, that they are made aware of the possible consequences a refusal might have.

Chapter VI – Substantive criminal law

Article 18 – Sexual abuse

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:
 - a engaging in sexual activities with a child who, according to the relevant provisions of national law, has not reached the legal age for sexual activities;

- b engaging in sexual activities with a child where:
 - use is made of coercion, force or threats; or
 - abuse is made of a recognised position of trust, authority or influence over the child, including within the family; or
 - abuse is made of a particularly vulnerable situation of the child, notably because of a mental or physical disability or a situation of dependence.
- 2 For the purpose of paragraph 1 above, each Party shall decide the age below which it is prohibited to engage in sexual activities with a child.
- 3 The provisions of paragraph 1.a are not intended to govern consensual sexual activities between minors.

Article 19 – Offences concerning child prostitution

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:
 - a recruiting a child into prostitution or causing a child to participate in prostitution;
 - b coercing a child into prostitution or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes;
 - c having recourse to child prostitution.
- 2 For the purpose of the present article, the term “child prostitution” shall mean the fact of using a child for sexual activities where money or any other form of remuneration or consideration is given or promised as payment, regardless if this payment, promise or consideration is made to the child or to a third person.

Article 20 – Offences concerning child pornography

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct, when committed without right, is criminalised:
 - a producing child pornography;
 - b offering or making available child pornography;
 - c distributing or transmitting child pornography;
 - d procuring child pornography for oneself or for another person;
 - e possessing child pornography;

- f knowingly obtaining access, through information and communication technologies, to child pornography.
- 2 For the purpose of the present article, the term “child pornography” shall mean any material that visually depicts a child engaged in real or simulated sexually explicit conduct or any depiction of a child’s sexual organs for primarily sexual purposes.
 - 3 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 1.a and e to the production and possession of pornographic material:
 - consisting exclusively of simulated representations or realistic images of a non-existent child;
 - involving children who have reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, where these images are produced and possessed by them with their consent and solely for their own private use.
 - 4 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 1.f.

Article 21 – Offences concerning the participation of a child in pornographic performances

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conduct is criminalised:
 - a recruiting a child into participating in pornographic performances or causing a child to participate in such performances;
 - b coercing a child into participating in pornographic performances or profiting from or otherwise exploiting a child for such purposes;
 - c knowingly attending pornographic performances involving the participation of children.
- 2 Each Party may reserve the right to limit the application of paragraph 1.c to cases where children have been recruited or coerced in conformity with paragraph 1.a or b.

Article 22 – Corruption of children

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to criminalise the intentional causing, for sexual purposes, of a child who has not reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, to witness sexual abuse or sexual activities, even without having to participate.

Article 23 – Solicitation of children for sexual purposes

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to criminalise the intentional proposal, through information and communication technologies, of an adult to meet a child who has not reached the age set in application of Article 18, paragraph 2, for the purpose of committing any of the offences established in accordance with Article 18, paragraph 1.a, or Article 20, paragraph 1.a, against him or her, where this proposal has been followed by material acts leading to such a meeting.

Article 24 – Aiding or abetting and attempt

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish as criminal offences, when committed intentionally, aiding or abetting the commission of any of the offences established in accordance with this Convention.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish as criminal offences, when committed intentionally, attempts to commit the offences established in accordance with this Convention.
- 3 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraph 2 to offences established in accordance with Article 20, paragraph 1.b, d, e and f, Article 21, paragraph 1.c, Article 22 and Article 23.

Article 25 – Jurisdiction

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention, when the offence is committed:
 - a in its territory; or
 - b on board a ship flying the flag of that Party; or
 - c on board an aircraft registered under the laws of that Party; or
 - d by one of its nationals; or
 - e by a person who has his or her habitual residence in its territory.
- 2 Each Party shall endeavour to take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence established in accordance with this Convention where the offence is committed against one of its nationals or a person who has his or her habitual residence in its territory.
- 3 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to apply or to apply only in specific cases or conditions the jurisdiction rules laid down in paragraph 1.e of this article.

- 4 For the prosecution of the offences established in accordance with Articles 18, 19, 20, paragraph 1.a, and 21, paragraph 1.a and b, of this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that its jurisdiction as regards paragraph 1.d is not subordinated to the condition that the acts are criminalised at the place where they were performed.
- 5 Each Party may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right to limit the application of paragraph 4 of this article, with regard to offences established in accordance with Article 18, paragraph 1.b, second and third indents, to cases where its national has his or her habitual residence in its territory.
- 6 For the prosecution of the offences established in accordance with Articles 18, 19, 20, paragraph 1.a, and 21 of this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that its jurisdiction as regards paragraphs 1.d and e is not subordinated to the condition that the prosecution can only be initiated following a report from the victim or a denunciation from the State of the place where the offence was committed.
- 7 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over the offences established in accordance with this Convention, in cases where an alleged offender is present on its territory and it does not extradite him or her to another Party, solely on the basis of his or her nationality.
- 8 When more than one Party claims jurisdiction over an alleged offence established in accordance with this Convention, the Parties involved shall, where appropriate, consult with a view to determining the most appropriate jurisdiction for prosecution.
- 9 Without prejudice to the general rules of international law, this Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised by a Party in accordance with its internal law.

Article 26 – Corporate liability

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that a legal person can be held liable for an offence established in accordance with this Convention, committed for its benefit by any natural person, acting either individually or as part of an organ of the legal person, who has a leading position within the legal person, based on:
 - a power of representation of the legal person;
 - b an authority to take decisions on behalf of the legal person;
 - c an authority to exercise control within the legal person.
- 2 Apart from the cases already provided for in paragraph 1, each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that a legal person can be held liable where the lack of supervision or control by a natural person referred to in paragraph 1 has made possible the commission of an offence established in accordance with this Convention for the benefit of that legal person by a natural person acting under its authority.

- 3 Subject to the legal principles of the Party, the liability of a legal person may be criminal, civil or administrative.
- 4 Such liability shall be without prejudice to the criminal liability of the natural persons who have committed the offence.

Article 27 – Sanctions and measures

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the offences established in accordance with this Convention are punishable by effective, proportionate and dissuasive sanctions, taking into account their seriousness. These sanctions shall include penalties involving deprivation of liberty which can give rise to extradition.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that legal persons held liable in accordance with Article 26 shall be subject to effective, proportionate and dissuasive sanctions which shall include monetary criminal or non-criminal fines and may include other measures, in particular:
 - a exclusion from entitlement to public benefits or aid;
 - b temporary or permanent disqualification from the practice of commercial activities;
 - c placing under judicial supervision;
 - d judicial winding-up order.
- 3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to:
 - a provide for the seizure and confiscation of:
 - goods, documents and other instrumentalities used to commit the offences established in accordance with this Convention or to facilitate their commission;
 - proceeds derived from such offences or property the value of which corresponds to such proceeds;
 - b enable the temporary or permanent closure of any establishment used to carry out any of the offences established in accordance with this Convention, without prejudice to the rights of *bona fide* third parties, or to deny the perpetrator, temporarily or permanently, the exercise of the professional or voluntary activity involving contact with children in the course of which the offence was committed.
- 4 Each Party may adopt other measures in relation to perpetrators, such as withdrawal of parental rights or monitoring or supervision of convicted persons.

- 5 Each Party may establish that the proceeds of crime or property confiscated in accordance with this article can be allocated to a special fund in order to finance prevention and assistance programmes for victims of any of the offences established in accordance with this Convention.

Article 28 – Aggravating circumstances

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following circumstances, in so far as they do not already form part of the constituent elements of the offence, may, in conformity with the relevant provisions of internal law, be taken into consideration as aggravating circumstances in the determination of the sanctions in relation to the offences established in accordance with this Convention:

- a the offence seriously damaged the physical or mental health of the victim;
- b the offence was preceded or accompanied by acts of torture or serious violence;
- c the offence was committed against a particularly vulnerable victim;
- d the offence was committed by a member of the family, a person cohabiting with the child or a person having abused his or her authority;
- e the offence was committed by several people acting together;
- f the offence was committed within the framework of a criminal organisation;
- g the perpetrator has previously been convicted of offences of the same nature.

Article 29 – Previous convictions

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to provide for the possibility to take into account final sentences passed by another Party in relation to the offences established in accordance with this Convention when determining the sanctions.

Chapter VII – Investigation, prosecution and procedural law

Article 30 – Principles

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that investigations and criminal proceedings are carried out in the best interests and respecting the rights of the child.
- 2 Each Party shall adopt a protective approach towards victims, ensuring that the investigations and criminal proceedings do not aggravate the trauma experienced by the child and that the criminal justice response is followed by assistance, where appropriate.
- 3 Each Party shall ensure that the investigations and criminal proceedings are treated as priority and carried out without any unjustified delay.

- 4 Each Party shall ensure that the measures applicable under the current chapter are not prejudicial to the rights of the defence and the requirements of a fair and impartial trial, in conformity with Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.
- 5 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, in conformity with the fundamental principles of its internal law:
 - to ensure an effective investigation and prosecution of offences established in accordance with this Convention, allowing, where appropriate, for the possibility of covert operations;
 - to enable units or investigative services to identify the victims of the offences established in accordance with Article 20, in particular by analysing child pornography material, such as photographs and audiovisual recordings transmitted or made available through the use of information and communication technologies.

Article 31 – General measures of protection

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to protect the rights and interests of victims, including their special needs as witnesses, at all stages of investigations and criminal proceedings, in particular by:
 - a informing them of their rights and the services at their disposal and, unless they do not wish to receive such information, the follow-up given to their complaint, the charges, the general progress of the investigation or proceedings, and their role therein as well as the outcome of their cases;
 - b ensuring, at least in cases where the victims and their families might be in danger, that they may be informed, if necessary, when the person prosecuted or convicted is released temporarily or definitively;
 - c enabling them, in a manner consistent with the procedural rules of internal law, to be heard, to supply evidence and to choose the means of having their views, needs and concerns presented, directly or through an intermediary, and considered;
 - d providing them with appropriate support services so that their rights and interests are duly presented and taken into account;
 - e protecting their privacy, their identity and their image and by taking measures in accordance with internal law to prevent the public dissemination of any information that could lead to their identification;
 - f providing for their safety, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation, retaliation and repeat victimisation;

- g ensuring that contact between victims and perpetrators within court and law enforcement agency premises is avoided, unless the competent authorities establish otherwise in the best interests of the child or when the investigations or proceedings require such contact.
- 2 Each Party shall ensure that victims have access, as from their first contact with the competent authorities, to information on relevant judicial and administrative proceedings.
 - 3 Each Party shall ensure that victims have access, provided free of charge where warranted, to legal aid when it is possible for them to have the status of parties to criminal proceedings.
 - 4 Each Party shall provide for the possibility for the judicial authorities to appoint a special representative for the victim when, by internal law, he or she may have the status of a party to the criminal proceedings and where the holders of parental responsibility are precluded from representing the child in such proceedings as a result of a conflict of interest between them and the victim.
 - 5 Each Party shall provide, by means of legislative or other measures, in accordance with the conditions provided for by its internal law, the possibility for groups, foundations, associations or governmental or non-governmental organisations, to assist and/or support the victims with their consent during criminal proceedings concerning the offences established in accordance with this Convention.
 - 6 Each Party shall ensure that the information given to victims in conformity with the provisions of this article is provided in a manner adapted to their age and maturity and in a language that they can understand.

Article 32 – Initiation of proceedings

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that investigations or prosecution of offences established in accordance with this Convention shall not be dependent upon the report or accusation made by a victim, and that the proceedings may continue even if the victim has withdrawn his or her statements.

Article 33 – Statute of limitation

Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the statute of limitation for initiating proceedings with regard to the offences established in accordance with Articles 18, 19, paragraph 1.a and b, and 21, paragraph 1.a and b, shall continue for a period of time sufficient to allow the efficient starting of proceedings after the victim has reached the age of majority and which is commensurate with the gravity of the crime in question.

Article 34 – Investigations

- 1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to ensure that persons, units or services in charge of investigations are specialised in the field of combating sexual exploitation and sexual abuse of children or that persons are trained for this purpose. Such units or services shall have adequate financial resources.

- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that uncertainty as to the actual age of the victim shall not prevent the initiation of criminal investigations.

Article 35 – Interviews with the child

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that:
 - a interviews with the child take place without unjustified delay after the facts have been reported to the competent authorities;
 - b interviews with the child take place, where necessary, in premises designed or adapted for this purpose;
 - c interviews with the child are carried out by professionals trained for this purpose;
 - d the same persons, if possible and where appropriate, conduct all interviews with the child;
 - e the number of interviews is as limited as possible and in so far as strictly necessary for the purpose of criminal proceedings;
 - f the child may be accompanied by his or her legal representative or, where appropriate, an adult of his or her choice, unless a reasoned decision has been made to the contrary in respect of that person.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that all interviews with the victim or, where appropriate, those with a child witness, may be videotaped and that these videotaped interviews may be accepted as evidence during the court proceedings, according to the rules provided by its internal law.
- 3 When the age of the victim is uncertain and there are reasons to believe that the victim is a child, the measures established in paragraphs 1 and 2 shall be applied pending verification of his or her age.

Article 36 – Criminal court proceedings

- 1 Each Party shall take the necessary legislative or other measures, with due respect for the rules governing the autonomy of legal professions, to ensure that training on children's rights and sexual exploitation and sexual abuse of children is available for the benefit of all persons involved in the proceedings, in particular judges, prosecutors and lawyers.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure, according to the rules provided by its internal law, that:
 - a the judge may order the hearing to take place without the presence of the public;
 - b the victim may be heard in the courtroom without being present, notably through the use of appropriate communication technologies.

Chapter VIII – Recording and storing of data

Article 37 – Recording and storing of national data on convicted sexual offenders

- 1 For the purposes of prevention and prosecution of the offences established in accordance with this Convention, each Party shall take the necessary legislative or other measures to collect and store, in accordance with the relevant provisions on the protection of personal data and other appropriate rules and guarantees as prescribed by domestic law, data relating to the identity and to the genetic profile (DNA) of persons convicted of the offences established in accordance with this Convention.
- 2 Each Party shall, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, communicate to the Secretary General of the Council of Europe the name and address of a single national authority in charge for the purposes of paragraph 1.
- 3 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the information referred to in paragraph 1 can be transmitted to the competent authority of another Party, in conformity with the conditions established in its internal law and the relevant international instruments.

Chapter IX – International co-operation

Article 38 – General principles and measures for international co-operation

- 1 The Parties shall co-operate with each other, in accordance with the provisions of this Convention, and through the application of relevant applicable international and regional instruments, arrangements agreed on the basis of uniform or reciprocal legislation and internal laws, to the widest extent possible, for the purpose of:
 - a preventing and combating sexual exploitation and sexual abuse of children;
 - b protecting and providing assistance to victims;
 - c investigations or proceedings concerning the offences established in accordance with this Convention.
- 2 Each Party shall take the necessary legislative or other measures to ensure that victims of an offence established in accordance with this Convention in the territory of a Party other than the one where they reside may make a complaint before the competent authorities of their State of residence.
- 3 If a Party that makes mutual legal assistance in criminal matters or extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for legal assistance or extradition from a Party with which it has not concluded such a treaty, it may consider this Convention the legal basis for mutual legal assistance in criminal matters or extradition in respect of the offences established in accordance with this Convention.

- 4 Each Party shall endeavour to integrate, where appropriate, prevention and the fight against sexual exploitation and sexual abuse of children in assistance programmes for development provided for the benefit of third states.

Chapter X – Monitoring mechanism

Article 39 – Committee of the Parties

- 1 The Committee of the Parties shall be composed of representatives of the Parties to the Convention.
- 2 The Committee of the Parties shall be convened by the Secretary General of the Council of Europe. Its first meeting shall be held within a period of one year following the entry into force of this Convention for the tenth signatory having ratified it. It shall subsequently meet whenever at least one third of the Parties or the Secretary General so requests.
- 3 The Committee of the Parties shall adopt its own rules of procedure.

Article 40 – Other representatives

- 1 The Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the Commissioner for Human Rights, the European Committee on Crime Problems (CDPC), as well as other relevant Council of Europe intergovernmental committees, shall each appoint a representative to the Committee of the Parties.
- 2 The Committee of Ministers may invite other Council of Europe bodies to appoint a representative to the Committee of the Parties after consulting the latter.
- 3 Representatives of civil society, and in particular non-governmental organisations, may be admitted as observers to the Committee of the Parties following the procedure established by the relevant rules of the Council of Europe.
- 4 Representatives appointed under paragraphs 1 to 3 above shall participate in meetings of the Committee of the Parties without the right to vote.

Article 41 – Functions of the Committee of the Parties

- 1 The Committee of the Parties shall monitor the implementation of this Convention. The rules of procedure of the Committee of the Parties shall determine the procedure for evaluating the implementation of this Convention.
- 2 The Committee of the Parties shall facilitate the collection, analysis and exchange of information, experience and good practice between States to improve their capacity to prevent and combat sexual exploitation and sexual abuse of children.
- 3 The Committee of the Parties shall also, where appropriate:
 - a facilitate the effective use and implementation of this Convention, including the identification of any problems and the effects of any declaration or reservation made under this Convention;

- b express an opinion on any question concerning the application of this Convention and facilitate the exchange of information on significant legal, policy or technological developments.
- 4 The Committee of the Parties shall be assisted by the Secretariat of the Council of Europe in carrying out its functions pursuant to this article.
- 5 The European Committee on Crime Problems (CDPC) shall be kept periodically informed regarding the activities mentioned in paragraphs 1, 2 and 3 of this article.

Chapter XI – Relationship with other international instruments

Article 42 – Relationship with the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography

This Convention shall not affect the rights and obligations arising from the provisions of the United Nations Convention on the Rights of the Child and its Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography, and is intended to enhance the protection afforded by them and develop and complement the standards contained therein.

Article 43 – Relationship with other international instruments

- 1 This Convention shall not affect the rights and obligations arising from the provisions of other international instruments to which Parties to the present Convention are Parties or shall become Parties and which contain provisions on matters governed by this Convention and which ensure greater protection and assistance for child victims of sexual exploitation or sexual abuse.
- 2 The Parties to the Convention may conclude bilateral or multilateral agreements with one another on the matters dealt with in this Convention, for purposes of supplementing or strengthening its provisions or facilitating the application of the principles embodied in it.
- 3 Parties which are members of the European Union shall, in their mutual relations, apply Community and European Union rules in so far as there are Community or European Union rules governing the particular subject concerned and applicable to the specific case, without prejudice to the object and purpose of the present Convention and without prejudice to its full application with other Parties.

Chapter XII – Amendments to the Convention

Article 44 – Amendments

- 1 Any proposal for an amendment to this Convention presented by a Party shall be communicated to the Secretary General of the Council of Europe and forwarded by him or her to the member States of the Council of Europe, any signatory, any State Party, the European Community, any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 45, paragraph 1, and any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 46, paragraph 1.
- 2 Any amendment proposed by a Party shall be communicated to the European Committee on Crime Problems (CDPC), which shall submit to the Committee of Ministers its opinion on that proposed amendment.
- 3 The Committee of Ministers shall consider the proposed amendment and the opinion submitted by the CDPC and, following consultation with the non-member States Parties to this Convention, may adopt the amendment.
- 4 The text of any amendment adopted by the Committee of Ministers in accordance with paragraph 3 of this article shall be forwarded to the Parties for acceptance.
- 5 Any amendment adopted in accordance with paragraph 3 of this article shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which all Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

Chapter XIII – Final clauses

Article 45 – Signature and entry into force

- 1 This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe, the non-member States which have participated in its elaboration as well as the European Community.
- 2 This Convention is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.
- 3 This Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on which 5 signatories, including at least 3 member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of the preceding paragraph.
- 4 In respect of any State referred to in paragraph 1 or the European Community, which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval.

Article 46 – Accession to the Convention

- 1 After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe may, after consultation of the Parties to this Convention and obtaining their unanimous consent, invite any non-member State of the Council of Europe, which has not participated in the elaboration of the Convention, to accede to this Convention by a decision taken by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe, and by unanimous vote of the representatives of the Contracting States entitled to sit on the Committee of Ministers.
- 2 In respect of any acceding State, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 47 – Territorial application

- 1 Any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.
- 2 Any Party may, at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration and for whose international relations it is responsible or on whose behalf it is authorised to give undertakings. In respect of such territory, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such declaration by the Secretary General.
- 3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 48 – Reservations

No reservation may be made in respect of any provision of this Convention, with the exception of the reservations expressly established. Any reservation may be withdrawn at any time.

Article 49 – Denunciation

- 1 Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.
- 2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 50 – Notification

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, any State signatory, any State Party, the European Community, any State invited to sign this Convention in accordance with the provisions of Article 45 and any State invited to accede to this Convention in accordance with the provisions of Article 46 of:

- a any signature;
- b the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c any date of entry into force of this Convention in accordance with Articles 45 and 46;
- d any amendment adopted in accordance with Article 44 and the date on which such an amendment enters into force;
- e any reservation made under Article 48;
- f any denunciation made in pursuance of the provisions of Article 49;
- g any other act, notification or communication relating to this Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Lanzarote, this 25th day of October 2007, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe, to the non-member States which have participated in the elaboration of this Convention, to the European Community and to any State invited to accede to this Convention.

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp (CETS 201) Bilaga 5

Europeiska fördragsserien – nr. 201

Lanzarote, 25 oktober 2007

Inledning

Medlemsstaterna i Europarådet samt övriga som har undertecknat denna konvention;

som beaktar att Europarådets målsättning är att uppnå en större sammanhållning mellan dess medlemmar;

som beaktar att varje barn har rätt till sådana skyddsåtgärder som hans eller hennes ställning som minderårig kräver, från hans eller hennes familj, samhället och staten;

som uppmärksammar att sexuell exploatering av barn, främst barnpornografi och prostitution, samt alla former av sexuella övergrepp mot barn, inklusive handlingar som begås utomlands, förstör barns hälsa och psykosociala utveckling;

som uppmärksammar att sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn har fått allvarliga proportioner både på nationell och på internationell nivå, framför allt vad gäller barns såväl som förövares ökade användning av informations- och kommunikationsteknik (IKT), och att det krävs internationellt samarbete för att förebygga och bekämpa sådant sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn;

som beaktar att barnets välfärd och barnets bästa är grundläggande värderingar som delas av alla medlemsstater och måste främjas utan åtskillnad;

som påminner om handlingsplanen som antogs vid det tredje toppmötet mellan stats- och regeringscheferna i Europarådet (Warszawa 16-17 maj 2005), som kräver att åtgärder utvecklas för att stoppa sexuell exploatering av barn;

som särskilt påminner om Ministerkommitténs rekommendation nr. R(91)11 om sexuell exploatering, pornografi, prostitution och handel med barn och unga; rekommendation Rec(2001)16 om skydd för barn mot sexuell exploatering; och konventionen om Internetrelaterade brott (ETS nr. 185), i synnerhet artikel 9 av densamma, och även Europarådets konvention om bekämpande av handel med människor (CETS nr. 197);

som erinrar om konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950, ETS nr. 5), den reviderade europeiska sociala stadgan (1996, ETS nr. 163), och den Europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (1996, ETS nr. 160);

som också erinrar om Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, i synnerhet artikel 34 av densamma; det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi; protokollet för att förebygga, förbjuda och bestraffa människohandel, särskilt handel med kvinnor och barn; som kompletterar Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, och även ILO:s konvention om förbud mot och omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbete;

som erinrar om Europarådets rambeslut om bekämpande av sexuell exploatering av barn och barnpornografi (2004/68/RIF), Europarådets rambeslut om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden (2001/220/RIF), samt Europarådets rambeslut om bekämpande av människohandel (2002/629/RIF);

som tar hänsyn till andra tillämpliga internationella instrument och program på detta område, främst Stockholmsförklaringen och handlings-

planen som antogs vid den första Världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn (27-31 augusti 1996), det globala åtagandet som antogs i Yokohama vid den andra Världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn (17-20 december 2001), åtagandet och handlingsplanen som antogs vid den förberedande konferensen i Budapest inför den andra Världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn (20-21 november 2001), Förenta Nationernas Generalförsamlings resolution S-27/2 "En värld som passar barn" och treårsprogrammet "Bygga ett Europa för och med barn", som antogs efter det tredje toppmötet och lanserades av konferensen i Monaco (4-5 april 2006);

som är beslutna att bidra effektivt till det gemensamma målet att skydda barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, oavsett vem förövaren är, och att ge hjälp till brottsoffer;

som tar hänsyn till behovet av att upprätta ett omfattande internationellt instrument som fokuserar på de förebyggande, skyddande och straffrättsliga aspekterna i kampen mot alla former av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn och som inrättar en särskild övervakningsmekanism;

har kommit överens om följande:

Kapitel I – Syften, icke-diskrimineringsprincipen och definitioner

Artikel 1 – Syften

1. Syftena med denna konvention är att:
 - a förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn;
 - b skydda rättigheterna hos barn som utsatts för sexuell exploatering och sexuella övergrepp;
 - c främja nationellt och internationellt samarbete mot sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn.
2. Genom denna konvention inrättas en särskild övervakningsmekanism för att säkerställa parternas praktiska genomförande av dess bestämmelser.

Artikel 2 – Icke-diskrimineringsprincipen

Parterna ska tillämpa bestämmelserna i denna konvention, särskilt om brottsoffers rätt att komma i åtnjutande av åtgärder för att skydda deras rättigheter, utan åtskillnad på grund av kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till en nationell minoritet, egendom, härkomst, sexuell läggning, hälsotillstånd, funktionshinder eller ställning i övrigt.

Artikel 3 – Definitioner

I denna konvention avses med

- a ”barn”: varje person under 18 år;
- b ”sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn”: sådant handlande som avses i artikel 18 till 23 i denna konvention;
- c ”brottsoffer”: varje barn som är utsatt för sexuell exploatering eller sexuellt övergrepp.

Kapitel II – Förebyggande åtgärder

Artikel 4 – Principer

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att förebygga alla former av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn och för att skydda barn.

Artikel 5 – Rekrytering, utbildning och ökad medvetenhet hos personer som har kontakt med barn i sitt arbete

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att öka medvetenheten om barns skydd och rättigheter hos personer som har regelbundna kontakter med barn inom skolan, hälso- och sjukvården, det sociala skyddet, de rättsliga och polisiära

sektorerna samt inom områden som rör idrott, kultur och fritidsaktiviteter.

- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de personer som avses i punkt 1 har tillräckliga kunskaper om sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, om metoderna för att identifiera dem och om möjligheten som nämns i artikel 12, punkt 1.
- 3 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder, i enlighet med nationell rätt, för att säkerställa att villkoren för att få tillträde till sådana yrken vars utövande innebär regelbundna kontakter med barn, säkerställer att sökande till dessa yrken inte har dömts för sexuell exploatering av eller sexuellt övergrepp mot barn.

Artikel 6 – Utbildning för barn

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att barn, under grundskole- och gymnasietiden, får information anpassad till deras fortlöpande utveckling om riskerna för sexuell exploatering och sexuella övergrepp samt om hur de kan skydda sig. Denna information ska, i samarbete med föräldrarna om lämpligt, ges i samband med mer allmän information om sexualitet och ska särskilt uppmärksamma riskfyllda situationer, i synnerhet de som innefattar användningen av ny informations- och kommunikationsteknik.

Artikel 7 – Förebyggande program eller åtgärder

Varje part ska säkerställa att personer som befarar att de kan komma att begå något av de brott som avses i denna konvention, om lämpligt, kan få tillgång till effektiva program eller interventionsåtgärder som syftar till att utvärdera och förebygga risken för att brott begås.

Artikel 8 – Åtgärder för allmänheten

- 1 Varje part ska främja eller genomföra kampanjer ämnade att öka allmänhetens medvetenhet om förekomsten sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn och om vilka förebyggande åtgärder som kan vidtas.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att förebygga eller förbjuda spridning av material som gör reklam för de brott som avses i denna konvention.

Artikel 9 – Barns, den privata sektorns, mediernas och det civila samhällets deltagande

- 1 Varje part ska uppmuntra barns deltagande, i förhållande till deras fortlöpande utveckling, i utvecklingen och genomförandet av statliga

strategier, program eller andra initiativ i kampen mot sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn.

- 2 Varje part ska uppmuntra den privata sektorn, framför allt sektorn för informations- och kommunikationsteknik, turistnäringen och resebranschen, bank- och finanssektorn, liksom det civila samhället, att delta i utarbetandet och genomförandet av strategier för att förebygga sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn samt för att genomföra interna normer genom självreglering eller samreglering.
- 3 Varje part ska uppmuntra media att tillhandahålla lämplig information beträffande alla former av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, med vederbörlig hänsyn till mediernas oberoende och tryckfriheten.
- 4 Varje part ska uppmuntra finansiering – om lämpligt genom skapande av fonder – av projekt och program som det civila samhället genomför och som har till syfte att förebygga och skydda barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Kapitel III – Specialiserade myndigheter och samordnande organ

Artikel 10 – Nationella åtgärder för samordning och samverkan

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa samordning mellan myndigheter på nationell eller lokal nivå som har ansvar för skydd mot, förebyggande och bekämpande av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, främst inom utbildningssektorn, hälso- och sjukvården, socialtjänsten samt de polisiära och rättsvårdande myndigheterna.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att etablera eller utse:
 - a oberoende behöriga nationella eller lokala organ för att främja och skydda barns rättigheter och säkerställa att de får särskilda resurser och ansvarsområden;
 - b mekanismer för datainsamling eller kontaktpunkter på nationell eller lokal nivå och i samverkan med det civila samhället, i syfte att uppmärksamma och utvärdera förekomsten sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn, med vederbörlig hänsyn till kravet på skydd för personuppgifter.
- 3 Varje part ska uppmuntra samarbete mellan behöriga statliga myndigheter, det civila samhället och den privata sektorn, för att på ett bättre sätt kunna förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn.

Artikel 11 – Principer

- 1 Varje part ska fastställa effektiva sociala program och inrätta sektorsövergripande strukturer för att lämna nödvändigt stöd till brottsoffer, deras nära anhöriga och till personer som har ansvar för deras vård.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att, när brottsoffrets ålder är osäker och det finns skäl att anta att offret är ett barn, de skyddsåtgärder och hjälpmedel som erbjuds till barn beviljas honom eller henne i avvaktan på att hans eller hennes ålder fastställs.

Artikel 12 – Anmäla misstanke om sexuell exploatering eller sexuella övergrepp

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de regler om sekretess enligt nationell rätt som gäller för personer inom vissa yrken, som har kontakt med barn i sitt arbete, inte utgör ett hinder för möjligheten för dessa personer att rapportera situationer där de har skälig grund att anta att ett barn är offer för sexuell exploatering eller sexuellt övergrepp.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att uppmuntra varje person som känner till eller i god tro misstänker att ett barn utsätts för sexuell exploatering eller sexuella övergrepp att anmäla dessa omständigheter till behöriga instanser.

Artikel 13 – Hjälpnjer

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att uppmuntra och stödja inrättande av informationstjänster, som till exempel telefon- eller internetrådgivning för att kunna ge råd till den som söker stöd, även konfidentiellt eller med vederbörlig hänsyn till hans eller hennes anonymitet.

Artikel 14 – Stöd och hjälp till brottsoffer

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att hjälpa brottsoffer på lång och kort sikt i deras psykiska och psykosociala återhämtning. Åtgärder som vidtas i enlighet med denna punkt ska ta vederbörlig hänsyn till barnets åsikter, behov och problem.
- 2 Varje part ska vidta åtgärder, i enlighet med nationell rätt, för att samarbeta med icke-statliga organisationer och andra delar av det civila samhället som ägnar sig åt att ge hjälp till brottsoffer.
- 3 Om en förälder eller en person som har den faktiska vårdnaden om ett barn är delaktig i sexuell exploatering eller sexuellt övergrepp av

barnet, ska det interventionsförfarande som vidtas i enlighet med artikel 11, punkt 1, omfatta:

- möjligheten att avlägsna den misstänkte förövaren;
 - möjligheten att förflytta brottsoffret från hans eller hennes familjemiljö. Villkoren för och varaktigheten av en sådan omplacering ska beslutas i enlighet med barnets bästa.
- 4 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de personer som står brottsoffret nära, om lämpligt, får tillgång till terapeutisk hjälp, främst akut psykiatrisk vård.

Kapitel V – Förebyggande eller behandlande program eller åtgärder

Artikel 15 – Allmänna principer

- 1 Varje part ska säkerställa eller främja, i enlighet med nationell rätt, effektiva förebyggande eller behandlande program eller åtgärder för de personer som avses i artikel 16, punkterna 1 och 2, i syfte att förhindra och reducera riskerna för upprepade sexualbrott mot barn. Sådana program eller åtgärder ska vara tillgängliga när som helst under förfarandet, i eller utanför fängelse, enligt vad som föreskrivs i nationell rätt.
- 2 Varje part ska säkerställa eller främja, i enlighet med nationell rätt, utveckling av partnerskap eller andra former för samarbete mellan behöriga myndigheter, framför allt hälso- och sjukvården, socialtjänsten, rättsliga myndigheter och andra organ som har ansvar för att följa de personer som avses i artikel 16, punkterna 1 och 2.
- 3 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att de personer som avses i artikel 16, punkterna 1 och 2, blir föremål för en bedömning av farlighet och eventuella risker för återfall i brott som avses i denna konvention, i syfte att fastställa lämpliga interventionsprogram eller åtgärder.
- 4 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att genomförda program och åtgärder vid en bedömning anses effektiva.

Artikel 16 – Mottagare av förebyggande eller behandlande program eller åtgärder

- 1 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att personer som är föremål för straffrättsliga förfaranden för något brott som avses i denna konvention har tillgång till de program eller åtgärder som nämnts i artikel 15, punkt 1, på villkor som varken skadar eller strider mot rätten till försvar och kraven på en rättvis och opartisk rättegång, och i synnerhet med vederbörlig hänsyn till de bestämmelser som reglerar principen om oskuldspresumtionen.

- 2 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att personer som dömts för något av de brott som avses i denna konvention har tillgång till de program eller åtgärder som nämnts i artikel 15, punkt 1.
- 3 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att förebyggande eller behandlande program eller åtgärder utvecklas eller anpassas så att de uppfyller utvecklingsbehoven hos barn som begår sexualbrott, inklusive de som inte är straffmyndiga, i syfte att behandla deras sexuella beteendeproblem.

Artikel 17 – Information och samtycke

- 1 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att de personer som avses i artikel 16, för vilka förebyggande eller behandlande program eller åtgärder har föreslagits, har fått fullständig information om skälen för förslaget och att de samtycker till programmet eller åtgärden med full kännedom om omständigheterna.
- 2 Varje part ska säkerställa, i enlighet med nationell rätt, att personer som fått förslag om förebyggande eller behandlande program eller åtgärder får avböja dessa och när det gäller dömda personer blir informerade om vilka möjliga konsekvenser ett sådant avböjande eventuellt kan få.

Kapitel VI – Materiell straffrätt

Artikel 18 – Sexuella övergrepp

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbara:
 - a genomföra sexuella handlingar med barn som, enligt gällande bestämmelser i nationell rätt, inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande;
 - b genomföra sexuella handlingar med barn där:
 - tvång, våld eller hot används; eller
 - en erkänd förtroendeställning, makt eller inflytande över barnet missbrukas, även när så sker inom familjen; eller
 - en för barnet särskilt utsatt situation missbrukas, främst på grund av ett intellektuellt eller fysiskt funktionshinder eller en beroendesituation.
- 2 För syftet med punkt 1 ovan ska varje part fastställa den ålder under vilken det är förbjudet att medverka i sexuella handlingar med barn.

- 3 Bestämmelsen i punkt 1.a är inte avsedd att reglera frivilliga sexuella aktiviteter mellan underåriga.

Artikel 19 – Brott som avser barnprostitution

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbara:
 - a rekrytera ett barn till prostitution eller förmå ett barn att delta i prostitution;
 - b tvinga ett barn till prostitution eller dra vinning av eller på annat sätt exploatera ett barn för sådant ändamål;
 - c nyttja prostituerade barn.
- 2 I denna artikel ska ”barnprostitution” avse det förhållandet att ett barn används för sexuella handlingar när pengar eller någon annan slags kompensation eller vederlag lämnas eller utlovas som betalning, oberoende av om betalningen, löftet eller vederlaget lämnas till barnet eller till tredje man.

Artikel 20 – Brott som avser barnpornografi

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbara när de begås olovligen:
 - a framställa barnpornografi;
 - b erbjuda eller tillhandahålla barnpornografi;
 - c distribuera eller sprida barnpornografi;
 - d anskaffa barnpornografi för sin egen eller för någon annans räkning;
 - e inneha barnpornografi;
 - f medvetet skaffa sig tillgång till barnpornografi med hjälp av informations- eller kommunikationsteknik.
- 2 I denna artikel ska ”barnpornografi” avse allt material som avbildar ett barn som ägnar sig åt verklig eller simulerad handling med tydlig sexuell innebörd eller avbildar ett barns könsorgan huvudsakligen för sexuella ändamål.
- 3 Varje part får förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte tillämpa punkterna 1.a och e beträffande framställan och innehav av pornografiskt material:

- som uteslutande består av simulerad återgivning av eller realistiska bilder på ett fiktivt barn;
 - där barn som har uppnått den ålder som bestämts i enlighet med artikel 18, punkt 2, deltar och där dessa bilder framställts och innehas av dem med deras samtycke och enbart för deras privata bruk.
- 4 Varje part får förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte tillämpa punkt 1.f.

Artikel 21 – Brott som avser ett barns deltagande i pornografiska föreställningar

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbara:
- a rekrytera ett barn till att delta i pornografiska föreställningar eller förmå ett barn att delta i sådana föreställningar;
 - b tvinga ett barn till att delta i pornografiska föreställningar eller dra vinning av eller på annat sätt exploatera ett barn för sådana ändamål;
 - c medvetet besöka pornografiska föreställningar som innefattar deltagande av barn.
- 2 Varje part får förbehålla sig rätten att begränsa tillämpningen av punkt 1.c till fall där barn har rekryterats eller tvingats i enlighet med punkt 1.a eller b.

Artikel 22 – Brott som avser barns bevitnande av sexuella övergrepp eller sexuella handlingar

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga att uppsåtligen i sexuellt syfte förmå ett barn, som inte uppnått den ålder som har bestämts i enlighet med artikel 18, punkt 2, att bevitna sexuella övergrepp eller sexuella handlingar, även utan att behöva delta.

Artikel 23 – Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga uppsåtligt förslag från en vuxen, med hjälp av informations- och kommunikationsteknik, om att träffa ett barn som inte har uppnått den ålder som bestämts i enlighet med artikel 18, punkt 2, i syfte att mot barnet begå något av de brott som avses i artikel 18, punkt 1.a, eller artikel 20, punkt 1.a, där detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte.

Artikel 24 – Medhjälp och försök

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga uppsåtlig medhjälp till något av de brott som avses i denna konvention.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straffbelägga uppsåtliga försök att begå de brott som avses i denna konvention.
- 3 Varje part får förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte tillämpa punkt 2 på brott som avses i artikel 20, punkterna 1.b, d, e och f; artikel 21, punkt 1.c; artikel 22 och artikel 23.

Artikel 25 – Domsrätt

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att fastställa dess jurisdiktion beträffande något av de brott som avses i denna konvention, när brottet har begåtts:
 - a inom dess territorium; eller
 - b ombord på ett fartyg som för flagg från den parten; eller
 - c ombord på ett luftfartyg som är registrerat enligt den partens lagar; eller
 - d av en av dess medborgare; eller
 - e av en person som har sin hemvist inom dess territorium.
- 2 Varje part ska sträva efter att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att fastställa jurisdiktion beträffande något av de brott som avses i denna konvention, när brottet har begåtts mot en av dess medborgare eller en person som har sin hemvist inom dess territorium.
- 3 Varje part får vid tiden för undertecknande eller när den deponerar sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument, genom en förklaring ställd till Europarådets generalsekreterare, tillkännage att parten förbehåller sig rätten att inte tillämpa, eller att bara tillämpa i särskilda fall eller på särskilda villkor, jurisdiktionsreglerna som punkt 1.e i denna artikel föreskriver.
- 4 Beträffande lagföring av de brott som avses i artikel 18, 19, 20, punkt 1.a, och artikel 21, punkterna 1.a och b, i denna konvention, ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att dess jurisdiktion beträffande punkt 1.d inte är underkastad villkoret att handlingarna ska vara straffbara på orten där de har utförts.

- 5 Varje part får vid tiden för undertecknande eller när den deponerar sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument, genom en förklaring ställd till Europarådets generalsekreterare, tillkännage att parten förbehåller sig rätten att begränsa tillämpningen av punkt 4 i denna artikel, i fråga om brott som avses i artikel 18, punkt 1.b, andra och tredje satsen, till att gälla fall där dess medborgare har sin hemvist inom dess territorium.
- 6 Beträffande lagföring av de brott som avses i artikel 18, 19, 20, punkt 1.a, och artikel 21 i denna konvention, ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att dess jurisdiktion beträffande punkterna 1.d och e inte är underkastad villkoret att åtal endast kan väckas efter anmälan från brottsoffret eller anivelse från staten där brottet begicks.
- 7 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att fastställa dess jurisdiktion över de brott som avses i denna konvention, i de fall när en person som misstänks för brott befinner sig inom dess territorium och parten inte utlämnar honom eller henne till en annan part enbart på grund av hans eller hennes nationalitet.
- 8 När fler än en part gör anspråk på jurisdiktion över ett påstått brott som avses i denna konvention, ska de berörda parterna, om lämpligt, samråda för att bestämma den lämpligaste jurisdiktionen för åtal.
- 9 Om inte annat följer av allmänna bestämmelser i internationell rätt, utesluter inte denna konvention straffrättslig jurisdiktion som utövas av en part i enlighet med nationell rätt.

Artikel 26 – Ansvar för juridiska personer

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att juridiska personer kan hållas ansvariga för de brott som avses i denna konvention och som har begåtts till förmån för den juridiska personen av en fysisk person, som agerar antingen enskilt eller som en del av den juridiska personens organisation, som har en ledande ställning inom den juridiska personen som grundas på något av följande:
 - a behörighet att företräda den juridiska personen;
 - b befogenhet att fatta beslut på den juridiska personens vägnar;
 - c befogenhet att utöva kontroll inom den juridiska personen.
- 2 Utöver vad som redan har angivits i punkt 1 ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att en juridisk person ska kunna hållas ansvarig när brister i tillsyn eller kontroll som ska utföras av en sådan person som avses i punkt 1 har

gjort det möjligt för en fysisk person underställd den juridiska personen att till förmån för denna juridiska person begå brott som avses i denna konvention.

- 3 Med iakttagande av partens rättsprinciper kan den juridiska personens ansvar vara straffrättsligt, civilrättsligt eller administrativt.
- 4 Sådant ansvar ska inte påverka det straffrättsliga ansvaret hos de fysiska personer som har begått brottet.

Artikel 27 – Påföljder och åtgärder

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i denna konvention beläggs med effektiva, proportionella och avskräckande påföljder med hänsyn till deras svårhetsgrad. Dessa påföljder ska inbegripa straff som medför frihetsberövande som kan leda till utlämning.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att juridiska personer som är ansvariga enligt artikel 26 ska kunna bli föremål för effektiva, proportionella och avskräckande sanktioner, som ska innefatta bötesstraff eller administrativa avgifter och som får innefatta andra åtgärder, främst:
 - a fråntagande av rätt till offentliga förmåner eller stöd;
 - b tillfälligt eller permanent näringsförbud;
 - c rättslig tillsyn;
 - d rättsligt beslut om likvidation.
- 3 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att:
 - a möjliggöra beslag och förverkande av:
 - varor, handlingar och andra hjälpmedel som har använts för att begå de brott som avses i denna konvention eller som har gjort det möjligt att begå brotten;
 - vinning av sådana brott eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning;
 - b möjliggöra att en inrättning som har använts för att begå något av de brott som avses i denna konvention stängs temporärt eller permanent, utan inverkan på godtroende tredje mans rätt, eller att förövaren förvägras att temporärt eller permanent utöva den yrkesaktivitet eller frivilliga aktivitet som innefattar kontakt med barn och genom vilken brottet har begåtts.

- 4 Varje part får vidta andra åtgärder beträffande förövare, som till exempel indragning av rättigheter som härrör från föräldraskapet eller övervakning eller tillsyn av dömda personer.
- 5 Varje part får fastställa att vinning av brott eller egendom som förverkats i enlighet med denna artikel kan tilldelas en särskild fond för att finansiera förebyggande- och hjälpprogram för offer för något av de brott som avses i denna konvention.

Artikel 28 – Försvårande omständigheter

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att följande omständigheter, såtillvida de inte redan utgör en del av brottsrekvisiten, i enlighet med tillämpliga bestämmelser i nationell rätt, kan beaktas som försvårande omständigheter när påföljd ska bestämmas för de brott som avses i denna konvention:

- a brottet allvarligt skadade offrets fysiska eller psykiska hälsa;
- b brottet föregicks eller åtföljdes av tortyr eller grovt våld;
- c brottet begicks mot ett särskilt utsatt brottsoffer;
- d brottet begicks av en familjemedlem, en person som bor tillsammans med barnet eller en person som har missbrukat sin ställning;
- e brottet begicks av flera personer tillsammans;
- f brottet begicks inom ramen för en kriminell organisation;
- g förövaren tidigare har blivit dömd för samma slags brott.

Artikel 29 – Tidigare domar

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att vid påföljdsbestämningen skapa möjlighet att beakta lagakraftvunna domar som utdömts av en annan part och som avser brott enligt konventionen.

Kapitel VII – Utredning, åtal och processrätt

Artikel 30 – Principer

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden genomförs utifrån barnets bästa och med hänsyn till barnets rättigheter.
- 2 Varje part ska anta ett beskyddande förhållningssätt gentemot brottsoffer, säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden inte försvårar det trauma som barnet upplevt och att straffrättskipningen följs upp med hjälpinsatser, om lämpligt.
- 3 Varje part ska säkerställa att utredningar och straffrättsliga förfaranden prioriteras och genomförs utan obefogad försening.

- 4 Varje part ska säkerställa att de åtgärder som är tillämpliga enligt detta kapitel inte gör intrång i rätten till försvar och rätten till en rättvis och opartisk rättegång, i enlighet med artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.
- 5 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder i enlighet med de grundläggande principerna i den nationella rätten:
 - för att säkerställa effektiv utredning och åtal av de brott som avses i denna konvention, och tillåta möjligheten, där så är lämpligt, att genomföra hemliga utredningsåtgärder;
 - för att göra det möjligt för enheter eller undersökande organ att identifiera offren för brott som avses i artikel 20, särskilt genom att analysera barnpornografiskt material, som till exempel fotografier och videoinspelningar som har överförts eller gjorts tillgängliga med användning av informations- och kommunikationsteknik.

Artikel 31 – Allmänna skyddsåtgärder

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att skydda brottsoffers rättigheter och intressen, inklusive deras särskilda behov som bevispersoner, under alla stadier i utredningar och straffrättsliga förfaranden, främst genom att:
 - a informera dem om deras rättigheter och de tjänster som står till deras förfogande och, såvida de inte avböjt att få sådan information, uppföljningen av deras anmälan, åtalpunkterna, de allmänna framstegen i utredningen eller förfarandet, och deras roll i detta samt utfallet i deras mål;
 - b säkerställa, åtminstone i de fall då brottsoffren och deras familjer kan befinna sig i fara, att de vid behov informeras om att den åtalade eller dömde blivit temporärt eller slutligt frigiven;
 - c göra det möjligt för dem, på ett sätt som är förenligt med nationella processrättsliga regler, att höras, inge bevis och välja med vilka medel deras åsikter, behov och sak ska presenteras, direkt eller via en mellanhand, och prövas;
 - d tillhandahålla dem lämpliga stödåtgärder så att deras rättigheter och intressen presenteras och beaktas i vederbörlig ordning;
 - e skydda deras integritet, identitet och bild och, genom att vidta åtgärder enligt nationell rätt, förhindra offentlig spridning av information som kan innebära att deras identitet röjs;

- f vidta åtgärder för deras eget skydd såväl som för deras familjer och vittnen mot hotelser, hämnd och upprepad brottslighet;
 - g säkerställa att kontakter mellan brottsoffer och förövare undviks i domstolens och polismyndighetens lokaler, såvida inte behöriga myndigheter fastställer något annat till barnets bästa eller när sådan kontakt krävs i utredningen eller förfarandet.
- 2 Varje part ska säkerställa att brottsoffer har tillgång till information om relevanta rättsliga och administrativa förfaranden från och med deras första kontakt med behöriga myndigheter.
 - 3 Varje part ska säkerställa att brottsoffer har tillgång till juridiskt biträde kostnadsfritt där det är befogat, när det är möjligt för dem att ha partsställning i ett straffrättsligt förfarande.
 - 4 Varje part ska vidta åtgärder för att möjliggöra för de rättsliga myndigheterna att utse ett särskilt ombud för brottsoffret när han eller hon enligt nationell rätt kan komma att ha partsställning i det straffrättsliga förfarandet och när personerna med föräldraansvar är förhindrade att företräda barnet i ett sådant förfarande till följd av en intressekonflikt mellan dem och brottsoffret.
 - 5 Varje part ska vidta åtgärder, med hjälp av lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder, i enlighet med vad som föreskrivs i nationell rätt, för att ge grupper, stiftelser, föreningar, statliga eller icke-statliga organisationer, möjlighet att hjälpa och/eller stödja brottsoffren med deras medgivande under straffrättsliga förfaranden avseende de brott som avses i denna konvention.
 - 6 Varje part ska säkerställa att den information som ges till brottsoffer, i enlighet med bestämmelserna i denna artikel, tillhandahålls på ett sätt som är anpassat till deras ålder och mognad och på ett språk som de förstår.

Artikel 32 – Väckande av talan

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att utredning av eller åtal för brott som avses i denna konvention inte ska vara beroende av brottsoffrets anmälan eller angivelse och att förfarandet kan fortsätta även om brottsoffret har tagit tillbaka sina uppgifter.

Artikel 33 – Preskription

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att de brott som avses i artikel 18, 19, punkterna 1.a och b, och artikel 21, punkterna 1.a och b, kan åtals under en tillräckligt lång tidsperiod efter det att brottsoffret har uppnått myndighetsålder och som står i proportion till det aktuella brottets svårhetsgrad.

Artikel 34 – Utredningar

- 1 Varje part ska vidta sådana åtgärder som kan vara nödvändiga för att säkerställa att personer, enheter eller andra organ som leder utredningar är specialiserade på att bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn eller att personerna är utbildade för detta ändamål. Tillräckligt med ekonomiska medel ska tilldelas sådana enheter eller andra organ.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att osäkerhet beträffande ett brottsoffers verkliga ålder inte hindrar att en brottsutredning inleds.

Artikel 35 – Förhör med barnet

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att:
 - a förhör med barnet sker utan obefogad försening efter det att uppgifterna har rapporterats till behöriga myndigheter;
 - b förhör med barnet vid behov sker i lokaler som är avsedda och anpassade för detta ändamål;
 - c förhör med barnet genomförs av yrkesmän som är utbildade för detta ändamål;
 - d samma personer, om möjligt och där det är lämpligt, genomför alla förhör med barnet;
 - e antalet förhör är så få som möjligt och sker i den mån det är absolut nödvändigt för ändamålet med det straffrättsliga förfarandet;
 - f barnet får åtföljas av sitt juridiska ombud eller, där så är lämpligt, en vuxen som han eller hon har valt själv, såvida inte ett motiverat beslut har fattats om det motsatta beträffande den personen.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att alla förhör med brottsoffret eller när så är lämpligt med ett barn som vittnar får spelas in på video och att dessa inspelade förhör får godtas som bevis under domstolsförhandlingarna enligt vad som föreskrivs i den nationella rätten.
- 3 När brottsoffrets ålder är osäker och det finns anledning att tro att offret är ett barn ska de åtgärder som fastställs i punkt 1 och 2 tillämpas i väntan på att hans eller hennes ålder bekräftas.

- 1 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder, med vederbörlig hänsyn till de bestämmelser som reglerar juristers oberoende ställning, för att säkerställa att utbildning om barns rättigheter och sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn finns tillgänglig för alla personer som deltar i straffrättsliga förfaranden, särskilt domare, åklagare och advokater.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa, i enlighet med vad som föreskrivs i nationell rätt, att:
 - a domaren får besluta om att förhandlingen ska äga rum utan att allmänheten är närvarande;
 - b brottsoffret får höras i rättssalen utan att vara närvarande, främst med användande av lämplig kommunikationsteknik.

Kapitel VIII – Registrering och lagring av data**Artikel 37 – Registrering och lagring av nationella data om dömda sexualbrottslingar**

- 1 I syfte att förebygga och lagföra de brott som avses i denna konvention, ska varje part vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att, i enlighet med gällande bestämmelser om skydd för personuppgifter och andra tillämpliga bestämmelser och garantier som föreskrivs i nationell rätt, samla in och lagra data om identiteten och den genetiska profilen (DNA) hos personer som har dömts för brott som avses i denna konvention.
- 2 Varje part ska till Europarådets generalsekreterare, vid tiden för undertecknande eller när den deponerar sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument, tillkännage namn på och adress till en enda nationell myndighet som har ansvar för det som åsyftas i punkt 1.
- 3 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att informationen som avses i punkt 1 kan överföras till behörig myndighet hos en annan part, i enlighet med vad som föreskrivs i nationell rätt och gällande internationella instrument.

Kapitel IX – Internationellt samarbete**Artikel 38 – Allmänna principer och åtgärder gällande internationellt samarbete**

- 1 Parterna ska, i enlighet med bestämmelserna i denna konvention och med tillämpning av gällande internationella och regionala instrument,

överenskommelser på grundval av enhetlig eller ömsesidig lagstiftning och nationell rätt, så långt möjligt samarbeta med varandra, i syfte att:

- a förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn;
 - b skydda och hjälpa brottsoffer;
 - c utreda eller inleda förfaranden mot de brott som avses i denna konvention.
- 2 Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att säkerställa att offer för ett brott som avses i denna konvention som begåtts inom en annan parts territorium än det där de är bosatta får klaga till behöriga myndigheter i bosättningsstaten.
 - 3 Om en part, som villkorar ömsesidig rättslig hjälp i brottmål eller utlämning mot förekomsten av ett avtal, får en förfrågan om rättslig hjälp eller utlämning från en annan part med vilken parten inte har ingått något sådant avtal, kan denna konvention betraktas som rättslig grund för ömsesidig rättslig hjälp i brottmål eller utlämning med avseende på de brott som avses i denna konvention.
 - 4 Varje part ska sträva efter att införliva, där så är lämpligt, förebyggande och bekämpande av sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn i hjälpprogram för utveckling som har tillhandahållits till förmån för tredje stat.

Kapitel X – Övervakningsmekanism

Artikel 39 – Partskommittén

- 1 Partskommittén ska bestå av företrädare för parterna till konventionen.
- 2 Partskommittén ska sammankallas av Europarådets generalsekreterare. Dess första möte ska hållas inom ett år efter det att den tionde undertecknaren ratificerat konventionen och den trätt i kraft. Kommittén ska sedan sammanträda närhelst minst en tredjedel av parterna eller generalsekreteraren så begär.
- 3 Partskommittén ska anta sin egen arbetsordning.

Artikel 40 – Andra representanter

- 1 Europarådets parlamentariska församling, Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter, Europarådets styrkommitté för straffrättsliga frågor (CDPC), samt Europarådets andra relevanta mellanstatliga kommittéer, ska vardera utse en representant till partskommittén.

- 2 Ministerkommittén kan bjuda in andra organ i Europarådet att utse en representant till partskommittén efter samråd med den sistnämnda.
- 3 Representanter för det civila samhället, särskilt icke-statliga organisationer, kan antas som observatörer åt partskommittén enligt det förfarande som fastställts av Europarådets tillämpliga bestämmelser.
- 4 Representanter enligt punkterna 1 till 3 ovan ska delta i partskommitténs sammanträden utan att ha rösträtt.

Artikel 41 – Partskommitténs uppgifter

- 1 Partskommittén ska övervaka genomförandet av denna konvention. Partskommitténs arbetsordning ska fastslå förfarandet för att utvärdera genomförandet av denna konvention.
- 2 Partskommittén ska främja insamling, analys och utbyte av information, erfarenhet och goda rutiner mellan staterna så att deras kapacitet att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av och sexuella övergrepp mot barn ökar.
- 3 Partskommittén ska också, där så är lämpligt:
 - a främja att denna konvention tillvaratas och genomförs effektivt, vilket innefattar identifiering av eventuella problem och följderna av eventuella förklaringar eller reservationer som har gjorts enligt denna konvention;
 - b yttra sig om frågor angående tillämpning av denna konvention och främja utbyte av information om betydelsefulla rättsliga, politiska eller tekniska framsteg.
- 4 Europarådets generalsekretariat ska med stöd av denna artikel bistå partskommittén vid utförandet av dess uppgifter.
- 5 Europarådets styrkommitté för straffrättsliga frågor (CDPC) ska löpande hållas informerad om den verksamhet som har nämnts i punkterna 1, 2 och 3 i denna artikel.

Kapitel XI – Förhållande till andra internationella instrument

Artikel 42 – Förhållande till Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter och dess fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi

Denna konvention ska inte påverka de rättigheter och skyldigheter som har sin grund i bestämmelserna i Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter och dess fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi, och är avsedd att stärka det skydd som de ger och utveckla och komplettera de normer som de innehåller.

Artikel 43 – Förhållande till andra internationella instrument

- 1 Denna konvention ska inte påverka de rättigheter och skyldigheter som har sin grund i bestämmelser i andra internationella instrument, vilka de parter som anslutit sig till ifrågavarande konvention anslutit sig till eller ska ansluta sig till och som innehåller bestämmelser om frågor som regleras av denna konvention och säkerställer ett bättre skydd för och hjälp till barn som blivit offer för sexuell exploatering eller sexuella övergrepp.
- 2 De parter som anslutit sig till konventionen kan ingå bilaterala eller multilaterala överenskommelser med varandra angående frågor som denna konvention behandlar i syfte att komplettera eller stärka dess bestämmelser eller främja tillämpningen av de principer som konventionen innefattar.
- 3 Parter som är medlemmar i Europeiska unionen ska, i sina ömsesidiga förbindelser, tillämpa gemenskapens och Europeiska unionens bestämmelser såtillvida det finns sådana bestämmelser som reglerar ämnet i fråga och är tillämpliga på det särskilda fallet, utan att det påverkar mål och syfte med ifrågavarande konvention och utan att det påverkar den fullständiga tillämpningen gentemot andra parter.

Kapitel XII – Ändringar i konventionen**Artikel 44 – Ändringar**

- 1 Alla förslag på ändringar i denna konvention som en part ger ska tillställas Europarådets generalsekreterare och vidarebefordras av honom eller henne till medlemsstaterna i Europarådet, varje undertecknare, konventionsstat, Europeiska gemenskapen, stat som har inbjudits att underteckna denna konvention i enlighet med bestämmelserna i artikel 45, punkt 1, och stat som har inbjudits att ansluta sig till denna konvention i enlighet med bestämmelserna i artikel 46, punkt 1.
- 2 Varje ändring som en part föreslagit ska delges Europarådets styrkommitté för straffrättsliga frågor (CDPC), vilken ska inge sitt yttrande till ministerkommittén angående den föreslagna ändringen.
- 3 Ministerkommittén ska överväga den föreslagna ändringen och yttrandet som CDPC ingett och får anta ändringen efter hörande av icke-medlemsstater som är part i denna konvention.
- 4 Ordalydelsen av varje ändring som ministerkommittén antagit enligt punkt 3 i denna artikel ska vidarebefordras till parterna för godkännande.
- 5 Varje ändring som antas enligt punkt 3 i denna artikel ska träda i kraft den första dagen i månaden som följer efter att utgången av en period

om en månad efter den dag då samtliga parter har informerat generalsekreteraren om att de accepterat ändringen. Bilaga 5

Kapitel XIII – Slutbestämmelser

Artikel 45 – Undertecknande och ikraftträdande

- 1 Denna konvention ska vara öppen för undertecknande av medlemsstaterna i Europarådet, stater som inte är medlemsstater men som har deltagit i utarbetandet av konventionen, samt Europeiska gemenskapen.
- 2 Denna konvention är underkastad ratifikation, godtagande eller godkännande. Ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrument ska deponeras hos Europarådets generalsekreterare.
- 3 Denna konvention ska träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om tre månader efter den dag då fem undertecknande stater av vilka minst tre är medlemsstater i Europarådet, gav sitt samtycke till att vara bundna av konventionen i enlighet med bestämmelserna i föregående punkt.
- 4 För varje stat som avses i punkt 1 eller Europeiska gemenskapen, som senare ger sitt samtycke till att vara bunden av den, ska konventionen träda i kraft den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om tre månader efter den dag då ratifikations-, godtagande- eller godkännandeinstrumentet deponerades.

Artikel 46 – Anslutning till konventionen

- 1 Efter denna konventions ikraftträdande kan Europarådets ministerkommitté, efter samråd med de parter som anslutit sig till denna konvention och efter erhållande av deras enhälliga medgivande, bjuda in stat som inte är medlem i Europarådet och som inte har deltagit i utarbetandet av konventionen, att ansluta sig till denna konvention genom ett majoritetsbeslut i enlighet med vad som föreskrivs i artikel 20.d i Europarådets stadga och genom enhälligt beslut från konventionsstaternas representanter som är berättigade till en plats i ministerkommittén.
- 2 Konventionen ska träda i kraft beträffande respektive anslutande stat den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om tre månader efter den dag då anslutningsinstrumentet deponerades hos Europarådets generalsekreterare.

Artikel 47 – Territoriell tillämpning

- 1 Varje stat eller Europeiska gemenskapen får vid tiden för undertecknande eller när den deponerar sitt ratifikations-, godtagande-, godkän-

ande- eller anslutningsinstrument, ange vilket territorium eller vilka territorier som denna konvention ska gälla för.

- 2 Varje part får vid vilken som helst senare tidpunkt, genom en förklaring ställd till Europarådets generalsekreterare, utvidga tillämpningen av denna konvention till att gälla ett annat territorium som anges i förklaringen och för vars internationella förbindelser den är ansvarig eller för vars räkning den är bemyndigad att ingå förpliktelser. Konventionen ska träda i kraft beträffande ett sådant territorium den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om tre månader efter den dag då generalsekreteraren tog emot en sådan förklaring.
- 3 Varje förklaring som lämnats enligt ovanstående två punkter får, beträffande territorier som anges i en sådan förklaring, återkallas genom en underrättelse ställd till Europarådets generalsekreterare. Återkallelsen ska gälla från och med den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om tre månader efter den dag då generalsekreteraren tog emot en sådan underrättelse.

Artikel 48 – Förbehåll

Inga förbehåll får göras beträffande bestämmelser i denna konvention, med undantag för uttryckligen angivna förbehåll. Ett förbehåll kan återkallas när som helst.

Artikel 49 – Uppsägning

- 1 En part får, när som helst, säga upp denna konvention genom underrättelse ställd till Europarådets generalsekreterare.
- 2 Sådan uppsägning ska gälla från och med den första dagen i den månad som följer efter utgången av en period om tre månader efter den dag då generalsekreteraren tog emot underrättelsen.

Artikel 50 – Underrättelse

Europarådets generalsekreterare ska underrätta medlemsstaterna i Europarådet, varje signatärstat, konventionsstat, Europeiska gemenskapen, stat som har inbjudits att underteckna denna konvention i enlighet med bestämmelserna i artikel 45 och stat som har inbjudits att ansluta sig till denna konvention i enlighet med bestämmelserna i artikel 46 om:

- a undertecknande;
- b deposition av ett ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument;
- c datum för denna konventions ikraftträdande i enlighet med artikel 45 och 46;

- d en ändring som har antagits i enlighet med artikel 44 och datumet då en sådan ändring träder i kraft;
- e förbehåll som lämnats enligt artikel 48;
- f uppsägning som har gjorts med stöd av bestämmelserna i artikel 49;
- g någon annan handling, underrättelse eller meddelande angående denna konvention.

Till bekräftelse härav har undertecknade, därtill vederbörligen befullmäktigade, undertecknat denna konvention.

Upprättad på Lanzarote den 25 oktober 2007 på engelska och franska, vilka båda texter är lika giltiga, i ett enda exemplar som ska deponeras i Europarådets arkiv. Europarådets generalsekreterare ska översända bestyrkta kopior till varje medlemsstat i Europarådet, till stat som inte är medlemsstat men som har deltagit i utarbetandet av denna konvention, till Europeiska gemenskapen samt till stat som har inbjudits att ansluta sig till denna konvention.

Lagförslag i promemorian Grovt sexuellt övergrepp mot barn

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

6 §⁶

Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant för-hållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om fler än en förgripit sig på barnet eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska beaktas om gärningsmannen utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende eller om brottet med hänsyn till tillvägagångssättet eller barnets låga ålder eller annars varit av allvarligt slag.

⁶ Senaste lydelse 2005:90.

Förteckning över remissinstanserna (promemorian)

Bilaga 7

Efter remiss har yttrande över promemorian avgetts av Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Södertörns tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvården, Brottsoffermyndigheten, Barnombudsmannen, Juridiska institutionen vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, ECPAT Sverige, Förbundet Barnens Rätt i Samhället (BRIS), Riksförbundet för homosexuella, bisexuella och transpersoners rättigheter (RFSL), Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), Sveriges Kvinno- och Tjejjourers Riksförbund (SKR) och UNICEF Sverige.